

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
ของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
ในเขตปฏิรูปที่ดิน

Factors affecting Farm Production Efficiency
of the Sufficiency Economy Community
Learning Center in Land Reform Area

นายเฉลิมศักดิ์ ศิริพันธุ์

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การใช้ประโยชน์ที่ดิน ของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่เป็นศูนย์ต้นแบบ เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์และประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแก่เกษตรกรในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ในการเพิ่มผลผลิตให้เกิดรายได้ การใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด เพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การขับเคลื่อนการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ผ่านมา เพื่อยกระดับศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน และดำเนินการขยายผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยได้รับความกรุณา จาก ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และนางวัลวิศาห์ สุวรรณวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการและแผนงาน ที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนพร้อมคำปรึกษา รวมถึง นางสาวอาภาพรณพัฒน์ พันธุ์ ดร.อาทิตย์ยา พงษ์พรหม ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะตรวจแก้ไขเอกสาร และนางสาวจารุวรรณ ไชยณรงค์ ที่ช่วยเหลือในการจัดทำรายงานการศึกษานี้ให้เสร็จสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษา ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน เจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน คณะผู้ศึกษาขอขอบพระคุณทุกท่านที่กล่าวถึง และไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้เป็นอย่างสูง ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจ ให้งานการศึกษานี้สำเร็จ

เฉลิมศักดิ์ ศิริพันธุ์
กันยายน 2555

บทคัดย่อ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจหลักในการจัดที่ดิน ที่อยู่อาศัยให้เกษตรกร การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้ สนับสนุนเงินทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ จึงได้ดำเนินการ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตั้งแต่ ปี 2549 เพื่อให้บริการการเรียนรู้แก่เกษตรกร ในพื้นที่เป้าหมาย เน้นให้ศูนย์เรียนรู้ฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาแนวคิด ให้ตระหนัก ถึงการพึ่งตนเอง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูป โดยการศึกษาดำเนินงานของ ศูนย์ต้นแบบในนิคม เศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถขยายผลองค์ความรู้สู่ชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อ ขยายผลองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่มั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผลการศึกษา รูปแบบในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกร ในพื้นที่ที่มี ลักษณะของกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ตามสภาพภูมิอากาศและพื้นที่ของเกษตรกร โดยสามารถ แบ่งเป็นกลุ่ม คือ 1) กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่ปลูก ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และทำนา โดยมีทั้งที่ปลูกในพื้นที่ราบและปลูกตามแนวเขาขึ้นอยู่กับลักษณะ ของพื้นที่ เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีขนาดใหญ่ คือ ประมาณ 20 – 40 ไร่ โดยแรงงานทางการเกษตรจะเป็นแรงงานจ้างเป็นหลัก 2) กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการ ผลิตแบบการปลูกพืชผสมผสาน เกษตรกรส่วนใหญ่ มีรูปแบบการทำการเกษตรแบบผสมผสาน คือ เกษตรกร ที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก นอกจากนี้เกษตรกรรายย่อย ที่ทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน เกษตรกรจะปลูกผัก เช่น ผักเหติยง ผักหวาน ไม้หวาน รวมทั้งยังมีการเลี้ยงโคและแพะในพื้นที่สวน เพื่อใช้มูลโคมาทำปุ๋ย เพื่อเป็นการลดต้นทุนในส่วนของปุ๋ยเคมี

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ

1) ความเป็นผู้นำ และความกล้าในการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดออกจากกรอบเดิม เป็นผู้มีความสนใจในการที่เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การสร้างอำนาจการต่อรองในการขายผลผลิต การสร้าง ความน่าเชื่อถือและมีความซื่อสัตย์

2) สังเกตและวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของพื้นที่ ว่าพื้นที่ที่เกษตรกรทำการเกษตรมี สภาพเป็นพื้นที่แบบใด มีสภาพภูมิอากาศแบบใด ควรจะปลูกพืชชนิดใด โดยขอรับคำปรึกษาแนะนำ จากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เมื่อพบว่าพื้นที่ของตนเองเหมาะสมในการปลูกพืชชนิดใดก็ทำการศึกษ หาความรู้ วิธีการและแนวทางในการพัฒนา แล้วมีการนำความรู้ที่ได้นำมาปฏิบัติจริงในพื้นที่ การทำ การเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3) ขยัน อดทน พยายามและตั้งใจจริง ต้องพัฒนาการทำการเกษตรของตนเองให้สามารถมีรายได้ที่เพียงพอ สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกทุกอย่างที่เรากินและกินทุกอย่างที่ปลูก รวมถึง การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น และต้องมีการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงรายรับรายจ่ายในแต่ละเดือน ใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดทำของที่ไม่มีประโยชน์ไม่มีค่าให้เป็นของมีค่ามีประโยชน์

4) มีความพร้อมที่จะเป็นผู้ให้ เป็นวิทยากรในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ฝึกงานของนักเรียน นักศึกษา และเกษตรกร ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษากับเกษตรกรที่มีความสนใจ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ	3
1.4. ขอบเขตการศึกษา	3
1.5 นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	5
ส่วนที่ 1. นโยบาย	5
2.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน	5
ส่วนที่ 2. แนวคิด ทฤษฎี	7
2.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน	7
2.3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน	9
2.4 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจพอเพียง	20
2.5 แนวคิด ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน	33
ส่วนที่ 3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	38
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	38
3.2 ขั้นตอนการศึกษา	38
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	39

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 4 ผลการศึกษา	40
ส่วนที่ 1. สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	40
ส่วนที่ 2. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร	42
4.1 กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว	42
4.2 กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชผสมผสาน	53
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	82
ส่วนที่ 1. สรุปผลการศึกษา	82
5.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	82
5.2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร	83
5.3 รูปแบบการดำเนินกิจกรรมของเกษตรกร	84
5.4 ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ	85
ส่วนที่ 2. ข้อเสนอแนะ	86
5.5 สำหรับหน่วยงาน	86
5.6 สำหรับการวิจัยต่อเนื่อง	86
บรรณานุกรม	87

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	27
ภาพที่ 2.2	ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง	30
ภาพที่ 4.1	นายเหิม พรหมเกตุ	44
ภาพที่ 4.2	การกองทางใบปาล์มน้ำมัน	45
ภาพที่ 4.3	นายสนั่น จิตนุ้ม	46
ภาพที่ 4.4	การทำยางแผ่น	47
ภาพที่ 4.5	นายยงยุทธ คชสิงห์	48
ภาพที่ 4.6	ผลปาล์มน้ำมันที่รวบรวมส่งจำหน่าย	49
ภาพที่ 4.7	นางวันดี คงยาก	50
ภาพที่ 4.8	นางสาวชูเลียตี มะดาโอะ	51
ภาพที่ 4.9	สวนยางยารา	52
ภาพที่ 4.10	นายสุนทร เกื้อขาว	53
ภาพที่ 4.11	โรงเรือนเลี้ยงแพะ	54
ภาพที่ 4.12	นายธนบุญย์ ขลิกด้า	55
ภาพที่ 4.13	การเลี้ยงสัตว์ในสวนปาล์มน้ำมัน	56
ภาพที่ 4.14	นายประโยชน์ นิลรัตน์	57
ภาพที่ 4.15	โรงเรือนเลี้ยงไก่และการเลี้ยงเป็ด	58
ภาพที่ 4.16	นายอภิชา ทองสุข	59
ภาพที่ 4.17	การทำปุ๋ยหมักจากกากกาแฟ	60
ภาพที่ 4.18	นายธีรยุทธ ช่วยเนื่อง	61
ภาพที่ 4.19	นายนพรัตน์ ชุ่มช่วย	62
ภาพที่ 4.20	นายอับลุดาชิ เจะโวะ	63
ภาพที่ 4.21	คอกแม่หมู	64
ภาพที่ 4.22	นายอุทัย จุเส้ง	65

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่ 4.23	โรงเรือนสำหรับเลี้ยงวัวและแพะ	66
ภาพที่ 4.24	นายพรจิต สูงศักดิ์	67
ภาพที่ 4.25	นายนันท์ ชูเอียด	68
ภาพที่ 4.26	นายรุ่งน หลิบแก้ว	69
ภาพที่ 4.27	การเลี้ยงปลาดุก	69
ภาพที่ 4.28	นายसानนท์ ภูขัวญเมือง	70
ภาพที่ 4.29	การสัมภาษณ์เกษตรกร	70
ภาพที่ 4.30	นายบุญแก้ว ทิพย์รงค์	72
ภาพที่ 4.31	นายบุญชู เพชรรัตน์	73
ภาพที่ 4.32	การเลี้ยงปลาดุกในล่อรถ	74
ภาพที่ 4.33	นายสมบูรณ์ ศรีสุบัติ	75
ภาพที่ 4.34	การห่มดินโดยใช้ทลายปาล์มและการปลูกพืชคอนโด 9 ชั้น	76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคความยากจนตามนโยบายรัฐบาลภายใต้โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชนให้เกษตรกรเข้ามาเรียนรู้และเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมร่วมกัน และสนับสนุนให้เกษตรกรหรือบุคคลทั่วไปให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ภายใต้การทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการ

ในปี 2555 – 2559 ได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่กำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศให้เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยยึดหลักวิสัยทัศน์ปี 2570 เป็นเป้าหมาย คือ “การพัฒนาที่อยู่บนกรอบแนวความคิดของการพัฒนาบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน มีความเข้มแข็งและมีบทบาทพัฒนาเศรษฐกิจมีการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ มีกฎระเบียบและกฎหมายที่บังคับใช้อย่างเป็นธรรม และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีความต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 – 10 ที่ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจนในการประชุม ครม. วันที่ 4 ตุลาคม 2548 คือ จัดหาที่ดินเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการเกษตร พัฒนาเกษตรกรในด้านความรู้ อาชีพ การจัดการ การแปรรูป และการตลาด เพื่อให้ยุทธศาสตร์การจัดความยากจนบรรลุผล โดยทางสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้จัดตั้ง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ยึดหลักการสำคัญแก้ไขปัญหาคความยากจน คือ 1) เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกษตรกรได้เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และปัญหา เพื่อการแก้ไขปัญหาคความยากจนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ เพื่อให้เกษตรกรรู้จักการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเข้าถึงโอกาสใหม่ๆ โดยการมีการทำกินในแปลงที่ดินที่จัดให้ควบคู่ไปกับการเรียนรู้ 3) เน้นการนำที่ดินที่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ในการสร้างงานสร้างรายได้ ให้กับเกษตรกรยากจน ควบคู่กับการฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) เน้นการรวมกลุ่มเกษตรกร ให้พึ่งพาช่วยเหลือกันในรูปแบบสหกรณ์ หรือวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อช่วยเหลือด้านการตลาดอันสามารถเชื่อมโยงไปสู่การส่งออก

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีภารกิจหลักในการจัดที่ดิน ที่อยู่อาศัยให้เกษตรกร การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ส่งเสริมการเรียนรู้ สนับสนุนเงินทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตั้งแต่ ปี 2549 เพื่อให้บริการการเรียนรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย เน้นให้ศูนย์เรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ และพัฒนาแนวคิด ให้ตระหนักถึงการพึ่งตนเอง

บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน ตลอดจนฝึกอบรมพัฒนาทักษะฝีมือ ด้านเทคนิคการผลิต การจัดการผลผลิต ทั้งการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และต่อยอดองค์ความรู้เดิม เน้นกระบวนการทำงานรูปแบบกลุ่มการผลิตพัฒนาแปลงเรียนรู้โดยพัฒนานวัตกรรม การผลิตที่เป็นองค์ความรู้หลัก กิจกรรมเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และลดต้นทุนการผลิตในแปลง รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การขยายผล องค์ความรู้ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนให้แก่บุคคลทั่วไปและสร้างเครือข่ายเกษตรกร เพื่อนำไปใช้ในวิถีประจำวันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคัดเลือกแปลงเกษตรกรที่เจ้าของแปลงใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในการทำการเกษตรและใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยผู้ศึกษาให้ความสำคัญในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่เป็นศูนย์ต้นแบบ ที่สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถขยายผลองค์ความรู้สู่ชุมชน ร่วมพัฒนาชุมชน ให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม จึงรวบรวมการดำเนินงานเกษตรกรผู้นำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตามภารกิจของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยเน้นพื้นที่ศึกษาในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่แตกต่างจากภาคอื่นของประเทศไทย อย่างชัดเจน คือ เป็นพื้นที่ที่ชันนาบไปด้วยทะเล อากาศค่อนข้างร้อน มีอิทธิพลจาก ลมมรสุมทำให้มีฝนตกชุกตลอดปี ทำให้ภาคใต้มีเพียง 2 ฤดูคือ ฤดูฝน และฤดูร้อน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนมะพร้าว สวนกาแฟ และสวนผลไม้ ประกอบกับพื้นที่อาศัยและพื้นที่ทำการเกษตรของชาวใต้ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้มีรูปแบบการทำการเกษตรที่หลากหลาย

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินและประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ได้รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่มีรูปแบบการผลิตที่เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 2) ได้ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนอื่นที่ยังไม่เข้มแข็ง
- 3) สามารถนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแก่เกษตรกรในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเพิ่มผลผลิตให้เกิดรายได้ เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด เพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 4) เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค และการขับเคลื่อนการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ผ่านมา เพื่อยกระดับศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน และดำเนินการขยายผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตเชิงประชากร เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่เป็นศูนย์ต้นแบบ ปี 2550-2554

ขอบเขตเชิงเวลา ระยะเวลาในการศึกษา ตุลาคม 2554 – มีนาคม 2555

1.5 นิยามศัพท์

เขตปฏิรูปที่ดิน หมายถึง เขตที่ดินที่พระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน หมายถึง แหล่งเรียนรู้และพัฒนาแนวคิดหลักการพึ่งตนเองบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนฝึกอบรมพัฒนาทักษะฝีมือ ด้านเทคนิคการผลิต การจัดการผลผลิตทั้งการสร้างองค์ความรู้ใหม่และต่อยอดองค์ความรู้เดิม เน้นกระบวนการทำงานรูปแบบกลุ่มการผลิต โดยการคัดเลือกเกษตรกรที่มีความรู้ ความสามารถเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ ความเป็นผู้นำ เพื่อขยายองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์ต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ หมายถึง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัด กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส พังงา ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี

เกษตรกร หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรหรือการทำเกษตรกรรม ซึ่งได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01) ที่จัดสรรให้

การใช้ประโยชน์ในที่ดิน หมายถึง การเข้าไปทำประโยชน์ในที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม คือ

1) ใช้เพื่อการประกอบเกษตรกรรม หรือ

2) ประกอบกิจการสนับสนุนต่าง ๆ ได้แก่ 1) กิจการทางวิชาการเกษตร 2) กิจการที่ส่งเสริมหรือประกันราคาพืชผลการเกษตรหรือลดต้นทุนทางการเกษตร 3) กิจการที่เป็นข้อตกลงร่วมกับ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในการดำเนินการผลิตและจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร 4) กิจการที่เป็นการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิต การจำหน่ายและการตลาด ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น และ 5) กิจการที่เป็นการบริการหรือเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมในเขตดำเนินการปฏิรูปที่ดิน หรือ

3) กิจการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ กิจการแปรรูปผลิตผล ซึ่งใช้ผลผลิตทางการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นหลัก

การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต หมายถึง ความสามารถที่จะเพิ่มผลผลิตภายใต้ทรัพยากรเท่าเดิม หรือความสามารถที่ประหยัดทรัพยากรลงโดยผลผลิตไม่ลดลง

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้มีการตรวจสอบแนวคิด ทฤษฎี หรือวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

ส่วนที่ 1. นโยบาย

ส่วนที่ 2. แนวคิด ทฤษฎี

ส่วนที่ 3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 1. นโยบาย

2.1 นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

2.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์และเป้าประสงค์หลัก พร้อมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาไว้ถึง 6 ยุทธศาสตร์ด้วยกัน ได้แก่ (1) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม (2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน (3) ยุทธศาสตร์การสร้างสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงาน (4) ยุทธศาสตร์การสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้และการสร้างปัจจัยแวดล้อม (5) ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในภูมิภาค และ (6) ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งได้กำหนดกรอบแนวทางการพัฒนาไว้ในแต่ละเรื่องอย่างชัดเจน ที่สามารถนำไปดำเนินการต่อไปของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับยุทธศาสตร์การสร้างสมดุลและมั่นคงของอาหารและพลังงาน เพื่อสร้างฐานภาคการเกษตรให้เข้มแข็งนั้น ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญ และมีผลกระทบต่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน เช่น ให้เกษตรกรรายย่อยมีที่ดินทำกิน ในทุกๆ แนวทาง การบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการ สนับสนุนการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นา เป็นต้น เช่นเดียวกับ การพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคเกษตรและสร้างมูลค่า เช่น การเร่งพัฒนาพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีประสิทธิภาพการผลิตสูง ใช้เทคโนโลยีที่ดีและเหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และมีคุณภาพสูง รวมถึงระบบโลจิสติกส์ การบริหารจัดการด้านตลาดนำการผลิต

นอกจากนี้ยังต้องสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร เช่น พัฒนาระบบประกันรายได้เกษตรกร พัฒนาระบบประกันภัยพืชผลการเกษตรจากภัยธรรมชาติ พัฒนาระบบการเกษตรที่สร้างความเป็นธรรม พัฒนาระบบสังคมสวัสดิการแก่เกษตรกร ลดต้นทุนการผลิต และเพิ่มคุณภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในการเปิดเขตการค้าเสรี จัดการขึ้นทะเบียนเกษตรกรและสนับสนุน การผลิตตามศักยภาพของพื้นที่ที่เหมาะสม รวมถึงการสร้าง ความมั่นคงด้าน

อาหารและพลังงานในระดับครัวเรือนและชุมชน เช่นการพัฒนารูปแบบการเกษตรกรรมที่ยั่งยืน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายการผลิตและการบริโภคในชุมชนใกล้เคียง ส่งเสริมการนำวัตถุดิบเหลือใช้จากการเกษตรมาผลิตเป็นพลังงานทดแทนใช้ในระดับครัวเรือนและชุมชน ขณะที่การสร้าง ความมั่นคงด้านพลังงานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศและความเข้มแข็งภาคเกษตร เช่น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพลังงานจากพืชพลังงาน ส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาดและพัฒนาพลังงาน ทดแทนทุกรูปแบบอย่างจริงจัง สนับสนุนการใช้พลังงานหมุนเวียนในระดับชุมชน พัฒนาเทคโนโลยี ที่ดีและเหมาะสมในการพัฒนาพลังงานและใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า รวมถึงการปรับระบบบริหารจัดการ ภาครัฐเพื่อเสริมสร้างสมดุลด้านอาหารและพลังงาน เช่น สนับสนุนบทบาทของเกษตรกร ปรชาญชาวบ้าน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนและพัฒนาการผลิตทางการเกษตร ปรับบทบาทของทุกภาคส่วนให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาในพื้นที่อย่างเป็นระบบและสอดคล้อง กับความต้องการของชุมชน สร้างความร่วมมือด้านการเกษตร อาหารและพลังงานในเวทีความร่วมมือ ระหว่างประเทศทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคี

2.1.2 แผนบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2555-2558 มีทั้งหมด 8 นโยบาย ในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่ามีนโยบายสำคัญที่จะดำเนินการใน 4 ปี จำนวน 3 นโยบาย ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 23 - 25 สิงหาคม 2554 จำนวน 3 นโยบาย คือ นโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก นโยบายเศรษฐกิจ ด้านนโยบายปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตร และ นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต นโยบายที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งหมด 10 โครงการ โดยใช้งบประมาณ 229,561.60 ล้านบาท นโยบายที่เร่งดำเนินการในปีแรก คือเพิ่มพื้นที่ชลประทานได้ประมาณ 3.35 ล้านไร่ และเร่งรัด ช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติ โดยส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการน้ำ อย่างบูรณาการและ เร่งรัดขยายเขตพื้นที่ชลประทาน เพื่อให้มีการบริหารจัดการน้ำในระดับประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถป้องกันปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งได้ รวมทั้งสนับสนุนภาคการเกษตรด้วยการก่อสร้างระบบ ชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก พื้นฟูการชลลอกคูคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติที่ มีอยู่เดิม ขยายการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า จัดสร้างคลองส่งน้ำขนาดเล็กเข้าสู่ไร่นา และขยายเขตการจัดรูป ที่ดิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ การใช้น้ำและการผลิต ส่งเสริมการใช้น้ำ ให้เกิดประโยชน์ สำหรับ นโยบายปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ ในส่วนของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีเป้าหมาย คือ เพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพมาตรฐาน และเพียงพอต่อความต้องการโดยมูลค่า สินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น โดยจะมีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืช โดยการวิจัยและ พัฒนาสายพันธุ์ พัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตสูงต้านทานโรคและแมลงศัตรูพืช เพื่อให้ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก การลดต้นทุนการผลิตและพัฒนาคุณภาพผลผลิต พร้อม ทั้งเสริมสร้างรากฐานของครัวเรือนเกษตรกรให้เข้มแข็ง การเพิ่มประสิทธิภาพเพาะปลูก ลดต้นทุน การผลิตพัฒนาระบบการผลิตที่เป็นขั้นตอน โดยมีการวางแผนการผลิตและการจำหน่ายล่วงหน้า ที่ แม่นยำ และประสานโครงสร้างพื้นฐานของทางราชการและเอกชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้าง กระบวนการ ผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีและภูมิปัญญาชาวบ้าน จัดทำระบบทะเบียนครัวเรือน เกษตรกรที่มีข้อมูลการเกษตรของครัวเรือนครบถ้วน ให้สามารถเชื่อมโยงกับบัตรเครดิตสำหรับ เกษตรกร พร้อมทั้งปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอยู่เสมอเพื่อความสะดวกในการสนับสนุน ช่วยเหลือ

และพัฒนาเกษตรกร สร้างหลักประกันความมั่นคงในการประกอบอาชีพให้แก่เกษตรกรจัดให้มี อาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน เพื่อสนับสนุนการทำงานของภาครัฐ และนโยบายที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายบริหารจัดการพื้นที่ทำการประมงและแหล่งอาศัยสัตว์น้ำ ได้รับการบริหารจัดการไม่น้อยกว่าปีละ 8.8 ล้านไร่ และ 60 แห่ง โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยการฟื้นฟูทะเลไทย จัดสร้างและขยายปะการังเทียมและหญ้าทะเล เพิ่มพื้นที่ ป่าชายเลน และแก๊ซกุระเปียบ สามารถใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนได้ สร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติโดยการปฏิรูป การจัดที่ดิน โดยให้มีการกระจายสิทธิที่ดินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยใช้มาตรการทางภาษีและจัดตั้งธนาคารที่ดินให้แก่คนจนและเกษตรกรรายย่อย

ส่วนที่ 2. แนวคิด ทฤษฎี

2.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

2.2.1 แนวคิดและการวัดประสิทธิภาพการผลิตทางเศรษฐศาสตร์ ประสิทธิภาพของหน่วยผลิตทางเศรษฐศาสตร์ คือ ความสามารถที่หน่วยผลิตจะเพิ่มผลผลิตภายใต้ทรัพยากรเท่าเดิม หรือความสามารถที่ประหยัดทรัพยากรลง โดยไม่เปลี่ยนแปลงผลผลิต ซึ่งการวัดประสิทธิภาพการผลิตของหน่วยผลิตในยุคปัจจุบัน โดยมองว่าประสิทธิภาพของหน่วยผลิตจะประกอบด้วย 2 ประสิทธิภาพ คือ ประสิทธิภาพด้านเทคนิค (Technical Efficiency) และประสิทธิภาพด้านการจัดสรร (Allocative Efficiency) ซึ่งประสิทธิภาพด้านเทคนิค หมายถึง ความสามารถของหน่วยผลิตที่จะสามารถผลิตผลผลิตให้ได้มากที่สุดภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ ในขณะที่ประสิทธิภาพด้านการจัดสรร จะแสดงถึงความสามารถของหน่วยผลิตที่จะสามารถใช้ปัจจัยการผลิตในสัดส่วนที่เหมาะสมภายใต้เงื่อนไขของระดับราคาปัจจัยการผลิตที่เป็นอยู่

1) การวัดประสิทธิภาพการผลิตด้านผลผลิต (Output-Oriented measure) จะตรงกันข้ามกับการวัดประสิทธิภาพการผลิตของหน่วยผลิตจากด้านปัจจัยการผลิต โดยแทนที่จะตอบคำถามว่า “ ปัจจัยการผลิตสามารถลดลงได้มากเท่าใด โดยไม่เปลี่ยนแปลงจำนวนผลผลิต ” แต่จะตอบคำถามที่ว่า “ หน่วยผลิตสามารถเพิ่มผลผลิตมากเท่าใด โดยไม่เพิ่มจำนวนปัจจัยการผลิต ” แทน ดังนั้น การวัดประสิทธิภาพการผลิตในด้านผลผลิตจะพิจารณาจากเส้นความเป็นไปได้ในการผลิต (Production Possibility Frontier : PPF)

2) การวัดประสิทธิภาพการผลิตด้านปัจจัยการผลิต (Input-Oriented measure) เพื่อวัดประสิทธิภาพของการใช้สัดส่วนของปัจจัยการผลิตที่ต้นทุนต่ำที่สุด ณ ปริมาณการผลิตหนึ่งๆ ซึ่งภายใต้ข้อสมมุติของการผลิตสินค้าที่มีเทคโนโลยีการผลิตแบบ Constant Returns to Scale และปัจจัยการผลิต 2 ชนิดนั้น เส้นผลผลิตเท่ากันของหน่วยผลิตที่มีประสิทธิภาพสามารถกำหนดขึ้นมาได้ โดยหน่วยผลิตที่มีการใช้สัดส่วนปัจจัยการผลิตบนเส้นนี้แสดงถึงการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิตสินค้า ณ ปริมาณที่กำหนด

2.2.2 การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตร แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ การที่ทรงเน้นในเรื่องของการค้นคว้าทดลอง และวิจัยหาพันธุ์พืชต่าง ๆ ใหม่ ๆ ทั้งพืชเศรษฐกิจ เช่น หม่อนไหม ยางพารา ฯลฯ ทั้งพืชเพื่อการปรับปรุงบำรุงดิน และพืชสมุนไพร ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับแมลงศัตรูพืช ทั้งนี้รวมทั้งพันธุ์สัตว์ต่างๆ ที่เหมาะสม เช่น โค กระบือ แพะ แกะ พันธุ์ปลา ฯลฯ และสัตว์ปีกทั้งหลายด้วยเพื่อแนะนำให้เกษตรกรนำไปปฏิบัติได้ ราคาถูก และใช้เทคโนโลยีที่ง่ายและไม่สลับซับซ้อน ซึ่งเกษตรกรจะสามารถรับไปดำเนินการเองได้ และที่สำคัญ คือ พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ หรือเทคนิควิธีการดูแลต่าง ๆ นั้น จะต้อง เหมาะสมกับสภาพสังคมและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น นั้นๆ ด้วย

อย่างไรก็ตามมีพระราชประสงค์เป็นประการแรก คือ การทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้โดยเฉพาะ ในด้านอาหารก่อน เป็นอันดับแรก เช่น ข้าว พืชผัก ผลไม้ ฯลฯ แนวทางที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การที่ทรงพยายาม เน้นมิให้ เกษตรกรพึ่งพาอยู่กับพืชเกษตรแต่เพียงอย่างเดียว เพราะจะเกิดความเสียหายง่าย เนื่องจากความแปรปรวนของตลาด และความไม่แน่นอนของธรรมชาติทางออกก็คือเกษตรกรควรจะต้องมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกเหนือไปจากภาคเกษตร เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ซึ่งดำเนินงานสนับสนุนงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปัจจุบันสภาพของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ ที่ดิน แหล่งน้ำ ฯลฯ ให้อยู่ในสภาพที่จะมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตอย่างมากที่สุด

จากแนวทางและเป้าหมายต่าง ๆ ดังกล่าว มีแนวพระราชดำริ ที่ ถือเป็นหลักเกณฑ์หรือเทคนิควิธีการ ที่จะบรรลุถึง เป้าหมายนั้น หลายประการ ประการแรก ทรงเห็นว่าการพัฒนาการเกษตรที่ จะได้ผลจริงนั้น จะต้อง ลงมือทดลองค้นคว้า ต้องปฏิบัติอย่างค่อยเป็นค่อยไป ดังพระราชดำรัส ว่า "... เกษตรกรรมนี้ หรือ ความเป็นอยู่ของเกษตรกรนั้นขอให้ปฏิบัติ ไม่ ใช่ว่าทำเป็นสำคัญอย่างเดียว..." สำหรับการค้นคว้าทดลองนั้น ได้ทรงเน้นให้มีทั้งก่อนการผลิต และหลังจากผลิต คือ พิจารณาตั้งแต่เรื่องความเหมาะสมของพืช ความเหมาะสมของดิน พืชอย่างใดจะเหมาะกับดินประเภทใด รวมทั้งการค้นคว้า เกี่ยวกับความต้องการของตลาด คือ การปลูกพืชที่ตลาดต้องการ ผลิตออกมาแล้วมีที่ขาย ส่วนการค้นคว้า วิจัยหลังการผลิต คือการดูเรื่องความสอดคล้องของตลาดเรื่องคุณภาพของผลผลิตหรือทำอะไรจึงจะ ให้เกษตรกรได้มีความรู้เบื้องต้นในด้านการบัญชีและธุรกิจ การเกษตรในลักษณะที่พอจะทำธุรกิจแบบพึ่งตนเองได้ สำหรับในเรื่องนี้ ทรงเห็นว่าการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตนั้น ทรงให้ความสำคัญ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในระยะยาว พระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะให้เกษตรกร ได้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีสภาพชีวิตที่มีความสุข ไม่เคร่งเครียด กับการเร่งรัดให้เกิดความเจริญโดยรวดเร็ว นอกเหนือจากเรื่องที่ทรงเน้น ในเรื่องการผลิตอาหารให้เพียงพอแล้วจะเห็นได้ชัดเจน

จากพระราชดำรัสที่ว่า "...ไม่จำเป็นต้องส่งเสริมผลผลิตให้ได้ปริมาณสูงสุดแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการสิ้นเปลืองค่าโสหุ้ย และทำลายคุณภาพดินแต่ควรศึกษาสภาวะตลาดการเกษตร ตลอดจนการควบคุมราคาผลผลิต ไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน..." เทคนิควิธีการ ในการพัฒนาการเกษตรของพระองค์อีกประการหนึ่ง คือการที่ทรงใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ให้มากที่สุด เช่น การใช้ที่ดินที่ทิ้งไว้เปล่าๆ ให้เป็นประโยชน์ หรือการ มองหาประโยชน์จาก ธรรมชาติ ในสิ่งที่ผู้อื่นนึกไม่ถึง เช่น ครั้งหนึ่งทรงสนับสนุนให้มี การทำครั้งจากต้นจามจุรีที่ขึ้นอยู่ริมทางหลวง ที่จะเสด็จฯ ไป พระราชวังไกลกังวล มีพระราชดำรัสว่า "...เกิดจากความคิดที่จะเอาต้นก้ามปูมาทำให้ ประชาชนมีงานทำแล้วรวม เป็นกลุ่ม..."การมุ่งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ ยังมีลักษณะสอดคล้อง กับวิธีการ ที่สำคัญของพระองค์อีกประการหนึ่งคือ การประหยัด ทรงเน้น ความจำเป็นที่จะลด ค่าใช้จ่ายในการทำมาหากิน ของเกษตรกรลงให้เหลือน้อยที่สุด โดยอาศัยฟัฟฟิง ธรรมชาติ เป็นปัจจัย สำคัญ วิธีการของพระองค์มีตั้งแต่การสนับสนุน ให้เกษตรกร ใช้โคกระบือ ในการทำนามากกว่าให้ใช้ เครื่องจักร ให้มีการปลูกพืชหมุนเวียน โดยเฉพาะพืชตระกูลถั่ว เพื่อลดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ย หรือกรณี ที่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ย ก็ทรงสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยธรรมชาติแทนปุ๋ยเคมี ซึ่งมีราคาแพง และมีผลกระทบต่อสภาพ และคุณภาพของดินในระยะยาว นั่นคือทรงสนับสนุนให้ทำ "การเกษตร ยั่งยืน" นอกจากนั้นยังทรง แนะนำในเรื่องการผลิตก๊าซชีวภาพ อันจะมีผลดีทั้งในด้านเชื้อเพลิง และปุ๋ย รวมทั้งได้ทรงเน้น อยู่เสมอที่จะให้เกษตรกรมีรายได้เสริม หรือรายได้นอกการเกษตร จากการหาวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ไม้ ยานลิพา ฯลฯ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจักสาน เพื่อเป็นอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ของตนเอง

2.3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

2.3.1 ความหมายการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สมเจตน์ (2524) อ้างโดยกฤษณะ ดีปาละ (2546) ได้ให้ความหมาย การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การใช้ที่ดินในปัจจุบันหรืออนาคต โดยมีรูปแบบการใช้ที่ดินในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้ที่ดิน เพื่อการเกษตร การใช้ที่ดินเพื่อเป็นป่าไม้ การใช้ที่ดินเพื่อเป็นแหล่งน้ำ เป็นต้น

ดรชนี เอมพันธุ์ (2531) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง การนำที่ดินมาใช้ บำบัดความต้องการของมนุษย์ในด้านต่างๆ เช่น เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร หมายถึง การใช้ที่ดิน เพื่อการเพาะปลูก รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตทางการเกษตร

บุญเกียรติ แสงวัฒน์ (2535) ได้ให้ความหมาย การใช้ประโยชน์ที่ดิน หมายถึง ขอบเขต ขนาดที่ดินในการให้ประโยชน์ต่างๆ เป็นการใช้ได้ทั้งเพื่อการเกษตรและไม่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

บรรเจิด พลากร (2523) กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นกิจกรรมที่สะท้อน ถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละประเทศมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตโดยตรง และส่งผลกระทบ ไปถึงสิ่งมีชีวิตอื่นๆด้วย เป็นข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละชุมชน หรือของแต่ละประเทศเป็นอย่างมาก โดยทั่วไปมนุษย์ใช้ที่ดินเพื่อปัจจัยสี่สำหรับดำรงชีวิต

คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค การใช้ที่ดินแตกต่างกันไป เช่น ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เกษตรกรรม อุตสาหกรรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจหรือการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของมนุษย์หรือสถานะของเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆการใช้ที่ดินในแต่ละรูปแบบมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3.2 หลักการทั่วไปการใช้ประโยชน์ที่ดิน

วนิดา (2536) อ้างโดยกฤษณะ ดีปาละ (2546) กล่าวถึง คำว่า “ที่ดิน” ตามประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 1 หมายความว่า พื้นที่ดินทั่วไปให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย

ประเภทที่ดิน แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ที่ดินเอกชน และที่ดินรัฐ

1) ที่ดินเอกชน แบ่งได้เป็นสองประเภท คือ 1) ที่ดินที่มีหนังสือสำคัญกรรมสิทธิ์อันได้แก่ โฉนดที่ดิน โฉนดตราจอง เป็นที่ดินทางราชการออกให้ และ 2) ที่ดินมือเปล่า หมายถึง ที่ดินที่ไม่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ แต่อาจมีหลักฐานสำหรับที่ดิน เช่น ใบจอง (น.ส.2) ใบเหี้ยมยำตราจองแบบแจ้ง การครอบครอง(ส.ค.1) แบบหมายเลข 3 หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3หรือน.ส.3ก.) ผู้ครอบครองที่ดินดังกล่าวนี้ กฎหมายถือว่ามียกย่องสิทธิครอบครองเท่านั้น

2) ที่ดินของรัฐ แบ่งออกได้สองประเภท คือ 1) ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หมายถึง ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินที่ใช้สาธารณประโยชน์ หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง ที่ดินสำหรับพลเมือง ใช้ร่วมกัน เช่น ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำทางหลวง ทะเลสาบ ที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ป่าช้า สาธารณะ ที่ดินที่ใช้ เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ค่ายทหาร ที่ตั้งสำนักงานทางราชการ และที่ดินสงวนไว้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น 2) ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน หมายถึง ที่ดินที่รัฐถือสิทธิในที่ดินเช่นเดียวกับเอกชนทั่วไป เช่น ที่ราชพัสดุ ที่กรมธนารักษ์ให้เอกชนเช่า

มูลนิธิสถาบันที่ดิน (2545) ได้เสนอหลักการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังต่อไปนี้

1) กำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทต่างๆ โดยพิจารณาสมรรถนะของดิน ความเหมาะสมของดิน ขนาดของพื้นที่ ที่จะทำให้เกิดผลตอบแทนที่เหมาะสมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนวางแผนโดยพิจารณาองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นควบคู่ไปกับเป้าหมายทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมโดยให้ความสำคัญกับการบังคับใช้แผนการใช้ที่ดินดังกล่าว ซึ่งจะเป็เงินไขสำคัญที่จะนำไปสู่การใช้ที่ดินในลักษณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

2) ควรจัดเอกสารสิทธิระบบเดียว เพื่อมิให้เกิดความลักลั่นในสิทธิที่ประชาชนจะได้รับและจะทำให้การบริหารจัดการด้านเอกสารสิทธิและทะเบียนที่ดินเป็นไปในระบบเดียวกันทั่วประเทศ

3) จัดระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับภาวะกระจุกตัวในทุกจังหวัดของประเทศ เพื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการกำหนดมาตรการควบคุมมิให้การกระจุกตัวการถือครองเป็นพื้นฐานของปัญหาของการใช้ที่ดินที่ขาดประสิทธิภาพ

4) ควรบูรณาการองค์กรและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการจัดการที่ดิน เพื่อให้เกิดเอกภาพในวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินการ

5) จัดระบบข้อมูลที่ดินที่โปร่งใสโดยสาธารณชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ง่าย ตลอดจนการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานของรัฐ ชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งล้วนปฏิบัติการกิจในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบภายใต้กรอบการบริหารจัดการที่ดิน และกติกาเดียวกัน

6) ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกฎหมายภาษีบำรุงท้องที่ และกฎหมายภาษีโรงเรือน และที่ดินให้มีฐานการประเมินภาษีระบบเดียวกัน ได้แก่ การประเมินราคาทุนทรัพย์โดยให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานกลางประเมินราคาทรัพย์สิน ตลอดจนเพิ่มอัตราภาษีบำรุงท้องที่ แต่ลดอัตราภาษีโรงเรือนและที่ดินโดยมีอัตราแตกต่างกันตามลักษณะการใช้ประโยชน์ เช่น เพื่อการเป็นที่อยู่อาศัย เพื่อการธุรกิจหากำไร และเพื่อการกสิกรรม เป็นต้น

7) ควรสร้างและพัฒนาระบบภาษีที่ดินโดยยึดหลักของการเก็บภาษีอัตราก้าวหน้า ทั้งนี้ภาษีที่ดินควรจะเก็บจากค่าเช่าทางเศรษฐกิจที่เกิดจากทรัพย์สิน ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

8) มีมาตรการและกลไกในการบริหาร การจัดการที่ดินให้มีความชัดเจน ทันสมัย เพื่อเพิ่มศักยภาพของการใช้กลไกดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่จะผลักดันให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด

9) ควรหาทางนำที่ดินที่ถูกทอดทิ้งไม่ใช้ประโยชน์ เนื่องจากติดภาระธนาคาร หรือสถาบันการเงินที่กลายเป็น หนี้ไม่ก่อประโยชน์ (Non – profit Loan - NPL) มาใช้ประโยชน์ โดยมีให้กระทบทสิทธิของเจ้าหนี้ที่มีอยู่ เพื่อให้ที่ดินได้ใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสมของที่ดินแต่ละแปลง โดยอาจเป็นการออกกฎหมาย ให้หน่วยงานของรัฐเป็นผู้นำที่ดินออกให้เช่าใช้ประโยชน์ชั่วคราว และส่งรายได้ที่หักค่าบริหาร แล้วให้กับเจ้าของที่ดินหรือเจ้าหนี้ เป็นต้น

10) ควรให้มีการศึกษาแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่ดินของชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกฎหมายและบทบาทองค์กรไปตามแนวทางของกฎหมายรัฐธรรมนูญ เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ยอมรับสิทธิของบุคคลและชุมชนมากขึ้น (มูลนิธิสถาบันที่ดิน (2545)

2.3.3 หลักการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร

ดร.ชนี เอมพันธุ์ (2531) กล่าวถึงการใช้อยู่อาศัยที่ดินเพื่อการเกษตรให้ตรงตามหลักการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรมีดังนี้

1) ใช้ที่ดินตรงตามสมรรถนะของที่ดิน

พื้นที่ที่ทำการเกษตรต้องมีความเหมาะสมในด้านกายภาพของพื้นที่ นั่นคือควรเป็นพื้นที่ราบหรือค่อนข้างราบ ไม่สูงชันมากนัก เพราะพื้นที่สูงชันทำให้เกิดการสูญเสียดินไปกับน้ำไหลบ่าหน้าดินได้ง่าย เนื่องจากการทำการเกษตรมักเปิดหน้าดินโล่ง เพื่อสะดวกในการไถพรวนและกำจัดวัชพืชที่จะแย่งอาหารจากพืชที่ปลูก ลักษณะดินควรมีหน้าดินลึกและประกอบด้วยแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ พืชแต่ละชนิดต้องการลักษณะทางกายภาพของดินแตกต่างกันออกไป

จึงจำเป็นต้องศึกษาความต้องการของพืชแต่ละชนิด เช่น ข้าวควรปลูกในพื้นที่ลุ่มน้ำขัง หรือข้าวโพดต้องการดินที่มีการระบายน้ำดี เป็นต้น ความเหมาะสมในด้านกายภาพพิจารณาได้จากสมรรถนะของที่ดิน ที่ดินใดมีสมรรถนะในทางเกษตรสูง หมายความว่าผลผลิตที่ได้รับจากการใช้ที่ดินนั้นสูง และมีขีดจำกัดในการใช้น้อย นอกจากนั้นพื้นที่ทำการเกษตรกรรมควรอยู่ใกล้แหล่งน้ำ การคมนาคมเพื่อการขนส่งผลผลิตทางการเกษตรสะดวก ตลอดจนอยู่ใกล้ตลาด เพื่อสะดวกในการขายผลผลิตและลดต้นทุนในการขนส่ง

สำหรับที่ดินซึ่งมีสมรรถนะที่ดินสูงสำหรับการเกษตรกรรมไม่ควรนำที่ดินนั้นมาใช้เพื่อการขยายตัวเมือง อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม และควรมีมาตรการใช้ที่ดินนั้นให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น กำหนดเขตปลูกพืช และจัดระบบการปลูกให้สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศและสมรรถนะของดิน รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสหกรณ์เพื่อรองรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมเกษตร

2) ชนิดพืชที่เหมาะสม

นอกจากความเหมาะสมของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรแล้ว การเลือกชนิดพืชให้เหมาะสมกับพื้นที่ สภาพลมฟ้าอากาศและความต้องการของตลาดเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงเพราะจะทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพ มีตลาดรับซื้อได้ราคาดี การเกษตรกรรมจึงจะประสบความสำเร็จได้รับผลประโยชน์ตอบแทนคุ้มค่า

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรจำเป็นต้องอยู่บนหลักการของการอนุรักษ์ โดยใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่ดินเพื่อการเกษตรอย่างชาญฉลาด ประหยัด เพื่อให้ได้ผลตอบแทนคุ้มค่าและสม่ำเสมอตลอดไป ทั้งนี้จึงจำเป็นต้องเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำการเกษตรเลือกรูปแบบของเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับสมรรถนะของดิน สภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนกรรมวิธีการเกษตรกรรม และการเก็บเกี่ยวผลผลิตให้เหมาะสม เพื่อให้ได้ผลตอบแทนจากการใช้ที่ดินทางการเกษตรเอื้อประโยชน์แก่มนุษย์มากที่สุด สูญเปลืองน้อยที่สุด และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสิ่งแวดล้อมตามมา

มัลลิกา พนมธนิจกุลและคณะ (2547) กล่าวถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เช่น การทำสวนผลไม้ หรือพืชสวนต่างๆ การทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และการทำป่าไม้ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีกิจกรรมหลากหลาย การจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินตามลักษณะหรือประเภทของการใช้ประโยชน์จัดเป็นการจำแนกที่นิยมที่สุดซึ่งอาจจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1) Forest Products ที่ดินที่เป็นป่าไม้ที่ให้ผลิตภัณฑ์ไม้ หรือผลผลิตที่ไม่ใช่ไม้เป็นหลัก (Non Timber Forest Products)

2) Tree Products ที่ดินที่เป็นไม้ยืนต้นหรือสวนผลไม้หรือปลูกผสมกับป่าเชิงวนเกษตร (Agroforest) ที่ให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ไม้ตามที่ต้องการ

3) Annual Crops ที่ดินที่ปลูกพืชเกษตรล้มลุกหมุนเวียนทุกปี หรือเว้นระยะเวลาดังร้างไว้ตามระบบการหมุนเวียนระยะต่าง ๆ (Shifting Cultivation)

4) Animal Products ที่ดินที่ใช้ทำการผลิตสัตว์ ทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

2.3.4 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เลิศ (2544) อ้างโดยกฤษณะ (2546) กล่าวว่า การพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนในประเทศไทยได้มีการดำเนินการมาในอดีตเป็นเวลานานแล้ว เพียงแต่อยู่ในรูปแบบ วิธีการ และชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไปตามภูมิโนเวศของแต่ละพื้นที่เป็นระบบการเกษตรที่เกษตรกรคิดสร้างขึ้นจากภูมิปัญญาของตนเองจากความรู้ดั้งเดิมตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชนบทประยุกต์เข้ากับสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ จนเกิดเป็นความสมดุลของการเกษตรกรรม รูปแบบการทำการเกษตรแบบยั่งยืน อาทิ รูปแบบการทำการเกษตรธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตรและเกษตรทฤษฎีใหม่

1) เกษตรธรรมชาติ คือ รูปแบบการทำการเกษตรที่สร้างผลผลิตพืชและสัตว์ให้สอดคล้องกับระบบนิเวศของพื้นที่ โดยพยายามแทรกแซงการใช้ปัจจัยและเทคโนโลยีทางการผลิตต่างๆให้น้อยที่สุด เพื่อให้ระบบเกษตรกรรมและธรรมชาติเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นองค์รวม จึงเน้นไปที่ความสามารถในการนำกระบวนการควบคุมธรรมชาติ โดยไม่ไถพรวนดิน ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชและไม่กำจัดวัชพืช

2) เกษตรอินทรีย์ คือ รูปแบบการเกษตรที่เน้นกระบวนการผลิตและการปฏิบัติที่ไม่เพิ่มมลพิษแก่สภาวะแวดล้อม ไม่ใช้สารเคมี ใช้วัสดุธรรมชาติและไม่ใช้พืชหรือสัตว์ที่มีการตัดแต่งพันธุกรรม เน้นสร้างความปลอดภัยของอาหารและฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน

3) เกษตรผสมผสาน คือ รูปแบบการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปในช่วงเวลาและพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเป็นวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน โดยกิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดดอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งมีความสมดุลของสภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ

4) วนเกษตร คือ รูปแบบการเกษตรที่เป็นการเลียนแบบป่าธรรมชาติ มีระบบการใช้ที่ดินเพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรต่างๆ ระหว่างต้นไม้ในพื้นที่ป่าระหว่างต้นไม้ที่ปลูกขึ้น ซึ่งเป็นที่ที่มีการปลูกป่าควบคู่กับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ กิจกรรมเหล่านี้ต้องมีความสอดคล้องซึ่งกันและกันและเกื้อกูลกับระบบนิเวศ ป่าไม้ในท้องถิ่น เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของประเทศและทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้น

5) เกษตรทฤษฎีใหม่ คือ รูปแบบการเกษตรที่มาจากแนวคิดหรือทฤษฎีที่เน้นความมั่นคงด้านอาหารและความมั่นคงด้านรายได้ โดยมีการจัดการทรัพยากรน้ำในไร่นาเพื่อสร้างผลผลิตอาหารที่เพียงพอ และเพื่อการผลิตที่หลากหลายสำหรับเป็นแหล่งรายได้ที่มั่นคงแก่ครัวเรือนเกษตรกรตลอดจนเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนและขาดแคลนทรัพยากรให้บรรเทาจนกระทั่งพัฒนาถึงขั้นที่เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ดำเนินการออกเป็นประมาณ 30:30:30:10 ประกอบด้วยพื้นที่ประมาณร้อยละ 30 ใช้ปลูกข้าว ประมาณร้อยละ 30 ใช้ปลูกพืช ประมาณร้อยละ 30 ใช้ขุดสระเก็บกักน้ำ และอีกประมาณร้อยละ 10 ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ทั้งนี้สัดส่วนของพื้นที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพของพื้นที่และขนาดของแรงงานในครัวเรือน

2.3.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทฤษฎีใหม่

การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทฤษฎีใหม่เป็นการปรับพื้นที่ให้สอดคล้องกับแนวพระราชดำริเรื่องแหล่งน้ำ และเรื่องทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติในการทำการเกษตรผสมผสานของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย (10-15 ไร่) เพื่อเป็นรูปแบบตัวอย่างแก่เกษตรกร หรือผู้ที่สนใจ ได้เกิดแนวความคิดนำไปปฏิบัติต่อไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสให้เจ้าหน้าที่มูลนิธิชัยพัฒนาหาซื้อที่ดินติดกับวัดชัยมงคล ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เพื่อให้มูลนิธิชัยพัฒนาทดสอบทฤษฎีใหม่ในดินแห้งแล้งและขาดธาตุอาหารโดยใช้ “วัด” เป็นศูนย์กลางการประสานความร่วมมือระหว่างชาวบ้าน และราชการหน่วยงานต่างๆ ซึ่ง 4 ปี ต่อมา ก็ได้ผลยืนยันได้ว่า การพัฒนาทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม

ตามหลักทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พื้นที่เกษตรกรไทยส่วนใหญ่จะต้องมีเฉลี่ยราว 10-15 ไร่ต่อครอบครัว ควรทำการแบ่งพื้นที่ทั้งหมดดังนี้

- 30 เปอร์เซ็นต์ ขุดสระน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร
- 30 เปอร์เซ็นต์ นาข้าว
- 30 เปอร์เซ็นต์ พืชไร่ พืชสวน
- 10 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัว ถนน คันดิน หรือคูคลอง

จากสัดส่วนในการแบ่งพื้นที่ต้นแบบมงคลชัยพัฒนา คือ 30:30:30:10 ทางศูนย์ฯ ได้นำแนวความคิดนี้มาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ในลักษณะใกล้เคียงกัน ขึ้นกับสภาพปัญหาแต่ละพื้นที่ สำหรับการแบ่งพื้นที่ที่เป็นตัวอย่างให้กับเกษตรกรในหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ แบ่งเป็น 2 พื้นที่ดังนี้

พื้นที่ที่ 1. พื้นที่บ้านเกษตรกรตัวอย่างของศูนย์ฯ ซึ่งอยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำตัวที่ 12 (อ่างห้วยเจ็ก) มีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ เนื้อดินเป็นดินทรายจัดอยู่ในชุดจันทิก (กลุ่มที่ 44) ขอบพื้นที่ด้านตะวันออกติดกับคลองระบายน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำ สภาพพื้นที่มีความลาดเทประมาณ 3-5 % เดิมได้จัดให้เกษตรกรตัวอย่างเข้าอยู่อาศัยทำกิน ต่อมาภายหลังได้ปรับพื้นที่ให้สอดคล้องกับแนวพระราชดำริเรื่องแหล่งน้ำและทฤษฎีใหม่ โดยมีสัดส่วนในการแบ่งพื้นที่ คือ 20:20:50:10 เนื่องจากพื้นที่อยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำและเนื้อดินเป็นทรายจัด ดังนั้น ทางระบายน้ำล้นจึงมีน้ำซึมซับให้เก็บกักไว้พอใช้ได้ตลอดปี ศูนย์ฯ ได้เลือกพื้นที่แห่งนี้เป็นตัวอย่างเป็นบ้านเกษตรกรตัวอย่างอยู่แล้ว และเป็นพื้นที่ต่ำท้ายอ่างเก็บน้ำ สามารถที่จะมองเห็นลักษณะการใช้พื้นที่ได้ชัดเจน สะดวกต่อการบรรยายสรุปในการศึกษาดูงานให้เห็นองค์ประกอบหลักตามแนวพระราชดำริ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ในลักษณะใกล้เคียงกัน โดยได้จัดรูปแบบบ้านเกษตรกรตัวอย่าง ให้เป็นการทำการเกษตรผสมผสานอย่างยั่งยืน เน้นการปรับปรุงโครงสร้างและความอุดมสมบูรณ์ของดิน โดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์เป็นหลัก ตลอดจนแสดงรูปแบบต่าง ๆ ในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช โดยไม่ใช้สารเคมี เช่น ใช้สารสะเดา ตะไคร้หอม เป็นพืชไล่แมลง การใช้กาวดักแมลง การปลูกพืชสลบ การปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น เกษตรกรสามารถหมุนเวียนใช้แรงงาน ในการผลิตพืชและสัตว์เพื่อบริโภคส่วนที่เหลือก็

จำหน่ายเป็นรายได้ทั้งปี สามารถใช้เป็นต้นแบบแก่ผู้สนใจและเกษตรกรทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรในหมู่บ้านบริเวณรอบศูนย์ฯ ที่มีพื้นที่อยู่ท้ายอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ซึ่งสภาพพื้นที่คล้าย ๆ กัน ได้นำไปขยายผลในพื้นที่ของตนให้แพร่หลายต่อไป

วิธีการดำเนินงาน

ได้ดำเนินการจัดแบ่งพื้นที่บ้านเกษตรกรตัวอย่าง ซึ่งมีแรงงาน 2-3 คน เนื้อที่ 10 ไร่ ตามองค์ประกอบของทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ แต่ปรับเปลี่ยนสัดส่วนของพื้นที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ ดังนี้

- 20 เปอร์เซ็นต์ แรก จัดเป็นพื้นที่แหล่งน้ำและเลี้ยงปลาประมาณ 2 ไร่
- 20 เปอร์เซ็นต์ ที่สอง เป็นพื้นที่ปลูกข้าว 2 ไร่
- 50 เปอร์เซ็นต์ ที่สาม เป็นพื้นที่ปลูกพืชผสมผสาน 5 ไร่
- 10 เปอร์เซ็นต์ สุดท้าย เป็นที่อยู่อาศัย และถนนภายในพื้นที่ 1 ไร่

พื้นที่ส่วนแรกเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ (20% ของพื้นที่) ได้คัดเลือกพื้นที่ต่ำที่สุดติดกับทางระบายน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำ ซึ่งมีน้ำซึมซับตลอดทั้งปี สามารถทำฝายทดน้ำเล็ก ๆ กักน้ำไว้เติมในบ่อที่ขุดไว้โดยขุดลึก 4 เมตร จะได้ปริมาณกักเก็บน้ำประมาณ 12,800 ลูกบาศก์เมตร ดินที่ขุดขึ้นใช้ปรับบริเวณขอบคันบ่อน้ำ สวนป่า บ้านพักอาศัยและถนนภายในพื้นที่ หลังจากกักเก็บน้ำไว้แล้วได้ปล่อยปลาประเภทกินพืชเพื่อใช้บริโภคและเหลือพอจำหน่ายได้ผสมผสานหลายชนิดเช่น ปลานิล ปลาตะเพียน และปลายี่สกเทศ และพื้นที่มุมบ่อด้านหนึ่งได้สร้างเล้าไก่ขนาด 3 X 6 เมตร โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น เสาและโครงสร้างใช้ไม้ยูคาลิปตัส พื้นและฝาใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงแฝก เลี้ยงไก่เนื้อครึ่งละประมาณ 20 ตัว เพื่อใช้ประโยชน์จากเศษพืชผักที่เหลือจากการบริโภคและจำหน่ายให้เป็นอาหารเสริมลดค่าใช้จ่ายตลอดจนถ่ายมูลลงในบ่อน้ำก่อให้เกิดแพลงตอนเป็นอาหารแก่ปลาที่เลี้ยงไว้และเพิ่มธาตุอาหารในน้ำเป็นปุ๋ยต่อนาข้าวหรือพืชที่จะสูบน้ำขึ้นไปหล่อเลี้ยงให้เกิดประโยชน์หมุนเวียนเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน บริเวณรอบบ่อที่ถมไว้ปรับพื้นที่ปลูกพืชผสมผสานต่างระดับ เช่น มะพร้าว น้ำหอม กล้าย มะละกอ แค และพืชผักต่าง ๆ ได้ ส่วนขอบบ่อที่ขุดไว้ใหม่ ๆ ปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินและใช้ใบของหญ้าแฝกคลุมโคนไม้ผลหรือแปลงพืชผักเพื่อช่วยรักษาความชุ่มชื้น

พื้นที่ส่วนที่สองประมาณ 2 ไร่ (20% ของพื้นที่) อยู่ติดกับทางระบายน้ำและบ่อน้ำที่ขุดไว้ สามารถสูบน้ำขึ้นจากบ่อมาหล่อเลี้ยงได้โดยง่าย ใช้ประโยชน์เป็นนาข้าว ซึ่งสามารถปลูกได้ถึง 2 ครั้ง โดยนาปีปลูกข้าวขาวดอกมะลิ 105 นาปรังปลูกข้าวอายุสั้น เช่น พันธุ์ชัยนาท 1 พันธุ์พิษณุโลก หรือสุพรรณบุรี 60 ซึ่งจะได้ผลผลิตเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในครัวเรือน ซึ่งมีแรงงาน 2-3 คน และยังมีช่วงเวลาเพียงพอที่จะปลูกพืชตระกูลถั่ว เพื่อเป็นการปรับปรุงดินได้อีก 1 ครั้ง ซึ่งในพื้นที่ตัวอย่างนี้ได้ใช้โสนอัฟริกันเป็นพืชสลับ เนื่องจากให้ปริมาณอินทรีย์วัตถุสูง มีปมที่ราก และตลอดลำต้น ช่วยตรึงไนโตรเจนในอากาศได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และประหยัดค่าใช้จ่าย ในการปรับปรุงดินและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินได้อย่างมาก และในพื้นที่ส่วนที่เป็นนาทำนี้ หากเป็นที่ลุ่มมีปริมาณน้ำมากเพียงพอ ควรขุดร่องให้รอบและเลี้ยงปลาในนาข้าว โดยจะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลกันในการที่ปลาจะกินแมลงศัตรูข้าว และถ่ายมูลให้เป็นปุ๋ยแก่นาข้าวด้วย

พื้นที่ส่วนที่สาม เป็นการปลูกพืชผสมผสานเนื้อที่ 5 ไร่ (50% ของพื้นที่) ไม้ผล เนื้อที่ 3.25 ไร่ ได้คัดเลือกพันธุ์ไม้ผลที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและพื้นที่ 5 ชนิด ได้แก่ มะม่วง กระท้อน ขนุน และส้มโอ ซึ่งเป็นพืชที่สามารถอยู่ได้ในสภาพพื้นที่แห้งแล้ง ปริมาณฝนน้อย แปรปรวน ไม้แน่นอน ระยะห่างระหว่างหลุม 8 X 8 เมตร ขุดหลุมขนาด 1X1 เมตร ลึก 1 เมตร คลุกเคล้า ด้วยปุ๋ยหมักอัตรา 50 กิโลกรัมต่อหลุม เป็นพืชหลัก ปลูกแซมด้วยไม้ผลพุ่มกลาง เช่น กัลยัม มะละกอ ฝรั่ง และพืชพุ่มเล็ก เช่น พริก มะเขือ เพื่อเป็นพืชรายได้ในช่วงที่พืชหลักยังไม่ให้ผลผลิต

พืชไร่เนื้อที่ 0.50 ไร่ ทำการไถพื้นที่ หว่านปุ๋ยหมัก อัตรา 4 ตันต่อไร่ ไถพรวน แล้วไถครบยาว ตลอดทั้งพื้นที่เพื่อทำการปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น ข้าวโพดหวาน ถั่วลิสง ถั่วเขียว หมุนเวียนสลับกันไปตลอดปี

พืชผัก เนื้อที่ 0.75 ไร่ ทำการไถพื้นที่ หว่านปุ๋ยหมัก อัตรา 8 ตันต่อไร่ ไถพรวน แล้วไถครบ เพื่อปลูกพืชผักหลายชนิด เช่น ถั่วฝักยาว ผักคะน้า ผักกาดขาว กะหล่ำปลี ผักกวางตุ้ง ผักบุ้ง ฯลฯ หมุนเวียนตลอดปี โดยจะใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก (มูลไก่เนื้อ) คลุกเคล้าดินทุกครั้ง ก่อนปลูกใหม่

ไม้ดอก เนื้อที่ 0.25 ไร่ ทำการไถพื้นที่ หว่านปุ๋ยหมัก อัตรา 8 ตันต่อไร่ ไถพรวน แล้วไถครบปลูกไม้ดอก เช่น มะลิ กุหลาบ

สวนป่า เนื้อที่ 0.25 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าและสวนสมุนไพร ได้คัดเลือกไม้ ป่าและไม้โตเร็วที่เหมาะสมกับพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ปลูกผสมผสานกันทั้งในบริเวณสวนป่าและบริเวณขอบเขตพื้นที่ ไม้ป่าดังกล่าว ได้แก่ สะเดา มะขาม เปรี้ยว ตีนเป็ด ยางนา และมะค่าโมง สวนสมุนไพรที่ปลูกภายในสวนป่า ได้แก่ สมุนไพรที่สามารถ นำมาใช้ได้ในชีวิตประจำวัน หรือครัวเรือน เช่น ขมิ้นชัน เสดดพังพอน ฟ้าทะลายโจร พริกไทย เป็นต้น

พื้นที่ส่วนสุดท้าย โครงสร้างพื้นฐาน เนื้อที่ 1 ไร่ (10% ของพื้นที่) เป็นพื้นที่ปลูก บ้านอยู่อาศัย และพืชผักสวนครัว รวมทั้งถนนเพื่ออำนวยความสะดวกในพื้นที่

การจัดการน้ำของพื้นที่บ้านเกษตรกรตัวอย่าง

การใช้น้ำในบริเวณพื้นที่แห่งนี้ใช้ 2 ลักษณะ คือในช่วงฤดูฝน ได้อาศัยน้ำฝน เป็นหลัก ส่วนใหญ่ในช่วงฤดูแล้งหรือฝนทิ้งช่วงจะอาศัยน้ำจากบ่อน้ำที่ขุดไว้ขึ้นมาหล่อเลี้ยงพื้นที่ โดยได้ทำฝายทดน้ำเล็ก ๆ ในทางระบายน้ำล้นจากอ่างเก็บน้ำตัวที่ 12 (อ่างห้วยเจ็ก) ที่มีน้ำซึมตลอด ปี ให้น้ำมีระดับสูงขึ้น ซึ่งเพียงพอต่อการเติมให้กับบ่อน้ำที่ขุดไว้ให้พอใช้ได้ตลอดทั้งปี

อ่างเก็บน้ำตัวที่ 12 -----> ฝายทดน้ำ -----> บ่อน้ำในแปลง

หลักการในการดำเนินการในพื้นที่บ้านเกษตรกรตัวอย่าง

- 1) ดำเนินการเกษตรโดยยึดหลักธรรมชาติตามแนวทางไปสู่ระบบการเกษตรแบบยั่งยืน
- 2) ทำการเกษตรแบบผสมผสานเน้นความหลากหลายของชนิดพืชเพื่อการบริโภค และลดการระบาดของแมลงศัตรูพืช
- 3) เน้นการปรับปรุงบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากดินชุดที่บันทึกเป็นดินทรายจัดมีปริมาณอินทรีย์วัตถุ และความอุดมสมบูรณ์ของดินน้อยมาก
- 4) ไม่ใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดแมลง ปลุกพืชหมุนเวียน ใช้สารสกัดจากพืช เช่น สะเดา ตะไคร้หอม ใช้กากผักแมลง ใช้ฟล่อแมลงให้เป็นอาหารปลา ฯลฯ เป็นต้น
- 5) ความยั่งยืนของเกษตรกร เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการดำเนินการเกษตร รูปแบบที่วางไว้เป็นการทำการเกษตรค่อนข้างประณีต ดังนั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับตัวเกษตรกรที่ดำเนินการ จะต้องเป็นคนขยัน อดทน เอาใจใส่และมีการจัดการที่ดี จึงจะอยู่รอดและพึ่งพาตนเองได้

พื้นที่ที่ 2. พื้นที่ราษฎรน้อยเกล้าฯ ถวาย บ้านธารพุด ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 32 ไร่ 3 งาน 66 ตารางวา สภาพพื้นที่แห่งนี้เดิมเป็นนาข้าว มีน้ำท่วมในฤดูฝน และขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เนื้อดินเป็นดินชุดมาบบอน (M6) กลุ่มดินที่ 35 มีเนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทราย ความลาดเทประมาณ 3-5 เปอร์เซ็นต์ สำหรับพื้นที่แห่งนี้ศูนย์ฯ ใช้สัดส่วน 30:20:30:20 เหตุที่ใช้พื้นที่ที่เป็นโครงสร้างฐานมากขึ้น เนื่องจากต้องใช้เป็นคันกั้นน้ำ ป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝนนั่นเอง แต่บนคันกั้นน้ำดังกล่าวก็สามารถใช้ปลูกไม้ยืนต้นต่างๆ เช่น ไม้ผล ไม้ใช้สอย ไม้โตเร็ว และไม้บังลมได้ อีกทั้งยังมีพื้นที่ของเกษตรกรในบริเวณใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก ที่มีสภาพพื้นที่และขนาดการถือครองใกล้เคียงกัน สถานที่นี้จะได้เป็นต้นแบบให้ได้ศึกษา และนำไปใช้ในพื้นที่ของตน เป็นการขยายผลการดำเนินงานทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริต่อไป ศูนย์ฯ ได้จัดแบ่งพื้นที่น้อยเกล้าฯ ถวายบ้านธารพุด ซึ่งมีแรงงาน 2-3 คน เนื้อที่ประมาณ 33 ไร่ ตามองค์ประกอบของทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ แต่ปรับเปลี่ยนสัดส่วนของพื้นที่ต่างๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่และแรงงาน ดังนี้

- 30 เปอร์เซ็นต์ แรก เป็นพื้นที่แหล่งน้ำและเลี้ยงปลาประมาณ 10 ไร่
- 20 เปอร์เซ็นต์ ที่สอง เป็นพื้นที่ปลูกข้าว 6 ไร่ 2 งาน
- 30 เปอร์เซ็นต์ ที่สาม เป็นพื้นที่ปลูกพืชผสมผสาน 10 ไร่
- 20 เปอร์เซ็นต์ สุดท้าย เป็นโครงสร้างพื้นฐาน 6 ไร่ 2 งาน

พื้นที่ส่วนแรก เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ (ร้อยละ 30 ของพื้นที่) จัดเป็นพื้นที่สำรองน้ำไว้ใช้โดยได้จัดทำเป็น 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

- 1) บ่อน้ำบ่อที่ 1 มีพื้นที่ 3 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร เก็บกักน้ำได้ 19,200 ลูกบาศก์เมตร
- 2) บ่อน้ำบ่อที่ 2 มีพื้นที่ 2 ไร่ ขุดลึก 4 เมตร เก็บกักน้ำได้ 12,800 ลูกบาศก์เมตร

- 3) คู่น้ำรอบพื้นที่ 4 ไร่ ขุดลึก 1.5 เมตร เก็บกักน้ำได้ 9,600 ลูกบาศก์เมตร
- 4) ร่องน้ำระหว่างแถวไม้ผลในพื้นที่ลุ่มต่ำ เนื้อที่รวม 1 ไร่ ขุดลึก 1.5 เมตร เก็บกักน้ำได้ 2,400 เมตร

รวมปริมาณเก็บกักน้ำได้ทั้งหมด 44,000 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งแหล่งน้ำทั้งหมดได้ปล่อยปลากินพืช เช่น ปลานิล ปลาไน ปลาดุกเพียน และกึ่งก้ามกราม ไวบริโกล และเหลือพอที่จะจำหน่ายเป็นรายได้ ส่วนดินที่ได้จากการขุดแหล่งน้ำต่างๆ ได้ใช้เป็นคันกั้นน้ำรอบพื้นที่ ปรับพื้นที่บริเวณบ้านพักอาศัย ปรับพื้นที่ขอบแหล่งน้ำตลอดจนใช้ถมยกร่องในที่ลุ่มให้พื้นที่น้ำท่วมในฤดูฝน โดยรอบแหล่งน้ำทั้งหมด ได้ปลูกหญ้าแฝก ไว้อย่างเป็นระบบเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน และเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรเห็น ประโยชน์ของหญ้าแฝกได้อย่างชัดเจน ตลอดจนได้ใช้เกี่ยวใบหญ้าแฝก เพื่อใช้คลุมโคนไม้ผล ในการช่วยรักษาความชุ่มชื้นด้วย

พื้นที่ส่วนที่ 2 เนื้อที่ 6 ไร่ 2 งาน (ร้อยละ 20 ของพื้นที่) เป็นพื้นที่ค่อนข้างลุ่มต่ำ มีน้ำท่วมในฤดูฝน ใช้ประโยชน์ในการทำเป็นนาข้าว โดยปลูกปีละ 1 ครั้ง เป็นข้าวพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งเมื่อเริ่มปลูกปีแรกๆ ได้ผลผลิตประมาณ 30 ถังต่อไร่ รวมได้ผลผลิตข้าวเปลือก 200 ถัง ซึ่งจะสีเป็นข้าวสารได้ประมาณ 1,000 กิโลกรัม เพียงพอต่อการบริโภคของแรงงาน 3 คน ซึ่งเฉลี่ย บริโภคคนละ 200 กิโลกรัมต่อปี รวมบริโภคข้าวสารเพียง 600 กิโลกรัม ซึ่งในปีต่อๆ มาได้ปรับปรุง บำรุงดินในช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยวข้าว โดยได้ปลูกสนออัฟริกันแล้วไถกลบ ทำให้ดินเพิ่มปริมาณ อินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารมากขึ้น เมื่อดินอุดมสมบูรณ์ขึ้นผลผลิตของข้าวในปีต่อๆ มาก็เพิ่มมากขึ้น จนขณะนี้ได้ประมาณ 40 ถังต่อไร่ ซึ่งจะได้ปริมาณข้าวสาร 1,300 กิโลกรัม เหลือเพียงพอที่จะ จำหน่ายได้

พื้นที่ส่วนที่ 3 เนื้อที่ 10 ไร่ (ร้อยละ 30 ของพื้นที่) เป็นพื้นที่ปลูกพืชผสมผสาน แต่โดยเหตุที่พื้นที่แห่งนี้มีแรงงานน้อยเพียง 2-3 คน จึงเน้นหนักในด้านการปลูกพืชไม้ผลซึ่งใช้แรงงาน ไม่มากและใช้พันธุ์ที่ทดลองปลูกได้ผลภายในศูนย์ฯ แล้วหลาย ๆ ชนิด โดยมีเป้าหมาย ที่จะใช้เป็นแม่พันธุ์ในการขยายพันธุ์จำหน่ายจ่ายแจกให้แพร่หลายต่อไป

1) ไม้ผลบนที่ดอน พื้นที่ประมาณ 6 ไร่ ปลูกไม้ผลผสมผสานหลายชนิด เช่น มะม่วง ขนุน กระท้อน ส้มโอ มะขามเทศ ลำไย ปลูกกระยะห่าง 8 X 8 เมตร คลุกเคล้า ด้วยปุ๋ยหมัก อัตรา 30 กิโลกรัมต่อหลุม ปลูกแซมด้วยชมพูและมะเฟืองหวาน

2) ไม้ผลยกร่อง พื้นที่ประมาณ 2 ไร่ เป็นพื้นที่ค่อนข้างลุ่ม น้ำท่วมในฤดูฝน จึงขุด ร่องน้ำขนาดกว้าง 2 เมตร ลึก 1 เมตร กั้นร่องกว้าง 8 เมตร ปลูกไม้ผลผสมผสานระหว่างมะม่วง ส้มโอ มะกอกน้ำ ปลูกห่าง 8 X 8 เมตร และปลูกแซมด้วยชมพูและฝรั่ง

3) พืชผัก สวนครัว เนื้อที่ 1 ไร่ทำการไถพื้นที่หว่านปุ๋ยหมัก อัตรา 8 ตันต่อไร่ ไถ พรวนแล้ว ยกร่อง ปลูกพืชผัก พืชสวนครัว เพื่อไว้บริโภค เช่น พริกสด พริกขี้หนู มะเขือเปราะ มะเขือ ยาว ถั่วพู ถั่วฝักยาว ฯลฯ หมุนเวียนตลอดไปทั้งปี

4) ไม้ป่า สมุนไพร เนื้อที่ 1 ไร่เป็นพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่าและสวนสมุนไพร ได้คัดเลือก ไม้ป่า และไม้โตเร็วที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นป่าไม้ 3 อย่าง ตามพระราชดำริ ได้แก่ ไม้กินได้ ไม้ใช้สอย และไม้ก่อสร้าง ปลูกผสมผสานกันไปทั้งพื้นที่ ไม้ป่าดังกล่าว ได้แก่ สะเดา กระถินณรงค์ ตีนเป็ด มะขามเปรี้ยว ยางนา ยางเหียง และประดู่ สำหรับสมุนไพรที่ปลูกภายในสวนป่า ได้แก่ สมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันหรือในครัวเรือน เช่น ฟ้าทะลายโจร เสลดพังพอน หางจระเข้ ขมิ้นชัน กระชาย ลิ้นงูเห่า เป็นต้น

พื้นที่ส่วนสุดท้าย พื้นที่ 6 ไร่ 2 งานเป็นส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้มีสภาพพื้นที่น้ำท่วมในฤดูฝน จำเป็นต้องใช้เนื้อที่โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่ถึง 4 ไร่ 2 งาน ในการสร้างคันกั้นน้ำรอบพื้นที่ ซึ่งมีความยาวโดยรอบประมาณ 950 เมตร คันกว้าง 7.5 เมตร คันด้านนอกปลูกไม้ยืนต้น และไม้ใช้สอยเพื่อบังลมและป้องกันคันดินพัง ได้แก่ สะเดา มะกอกน้ำ และไม้ไผ่ คันด้านใน ปลูกมะพร้าว น้ำหอม สลับต้นหมาก ปลูกแซมด้วยกล้วยน้ำว้าโดยรอบพื้นที่ พื้นที่ส่วนที่เหลือใช้ปลูกบ้าน สร้างเรือนเพาะชำขนาด 6 X 12 เมตร เพื่อขยายพันธุ์ไม้ต่าง ๆ รวมทั้งถนนเพื่ออำนวยความสะดวกภายในพื้นที่

จากการศึกษา ทดลอง และวิจัยโครงการต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ได้นำโครงการที่ประสบความสำเร็จแล้ว ถ่ายทอดสู่เกษตรกรที่อยู่ในหมู่บ้านรอบศูนย์ฯ จะเป็นประชากรเป้าหมายกลุ่มแรกที่จะได้รับประโยชน์ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเรื่องงานส่งเสริม จะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาในศูนย์ฯ ว่าได้ผลดีไปแนะนำให้กับเกษตรกร หมู่บ้านเป้าหมายที่เรียกว่า “หมู่บ้านรอบศูนย์ฯ” เมื่อการส่งเสริมให้หมู่บ้านรอบศูนย์ฯ ได้ผลในระดับหนึ่งแล้ว หมู่บ้านเหล่านี้ก็จะเป็นหมู่บ้านตัวอย่างให้เกษตรกรพื้นที่อื่นๆ ที่ห่างออกไปเข้ามาศึกษาและดูงานได้ และการขยายผลการส่งเสริมของศูนย์ฯ ก็จะได้ขยายขอบเขตกว้างออกไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “ในการจัดตั้งศูนย์ ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาทดลองวิจัยและแสวงหาความรู้ เทคนิค วิชาการ สมัยใหม่ที่ราษฎร รับผิดชอบ นำไปดำเนินการเองได้และเป็นวิธีการที่ประหยัด เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ เมื่อได้ผลจากการศึกษาแล้ว จึงนำไปส่งเสริมให้เกษตรกรได้ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป พระองค์ทรงปรารถนาที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลายได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผล อย่างจริงจัง

2.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

2.4.1 ภูมิหลังของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นครั้งแรกในปี 2516 แม้จะไม่ได้ทรงมีพระราชดำรัสถึงคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” อย่างชัดเจนในปดังกล่าว แต่ก็ได้ทรงมีพระราชดำรัสถึงคำว่าพอมีพอกิน หลายครั้งด้วยกัน เรื่อยมาจนกระทั่งในปี 2541 หลังจากที่ได้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 แล้ว จึงได้ทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาที่มีเนื้อหาหลักที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ดังได้ัญเชิญมา (จากพระบรมราโชวาทเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องดังนี้ ประสาร บุญเสริม (2549)

1) “...คำว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่มีในตำรา ไม่เคยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีอย่างอื่นแต่ไม่ใช่คำนี้ ปีที่แล้วพูดว่าเศรษฐกิจพอเพียง เพราะหาคำอื่นไม่ได้ และทำได้เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ นั้น ไม่ได้แปลว่า เศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...”

2) “ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ”

3) “...เศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า self-sufficiency คือ self-sufficiency นั้น หมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)... เป็นตามที่เขาเรียกว่ายืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) ไม่ต้องไปยืมขาของคนอื่นมาใช้สำหรับยืนแต่พอเพียงนี้ มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือ คำว่าพอ ก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

4) “...ความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล” เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดตั้งแต่ปี 2517 ก่อนที่จะเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 และเมื่อหลังจากได้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจแล้วพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทั้งในส่วนองภาครัฐและภาคเอกชนของประเทศไทยและในต่างประเทศ

2.4.2 ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวคิดที่ประชาชน นักคิด นักวิชาการ นักวางแผน และผู้เชี่ยวชาญ ด้านการกำหนดนโยบายสังคมนำมาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทำให้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างกว้างขวาง นักวิชาการ

ในสังคมไทยได้ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ ตีความพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง ท่ามกลางกระแสแนวคิดทางเลือกต่างๆ ซึ่งมีการให้นิยามความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้มากมาย ซึ่งนำมาเสนอได้ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง (พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตีพิมพ์ในธนบัตรใบละพันบาท)

ประเวศ วะสี (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พุดเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น เศรษฐกิจพอเพียงนั้นหมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอ จะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมากกว่ารักษา
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 5) ปรัชญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
- 7) มีความมั่นคงพอเพียง เดี่ยวจนเดี่ยวรวยกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ หากเป็นแบบนั้นประชาชนมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเกินไปอาจมีสุขภาพจิตเสีย และเครียด เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดีเมื่อทุกอย่างพอเพียงจึงเกิดความสุข ความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติและยั่งยืน

ปนัดดา วงศ์ภคินี (2543) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด นั่นก็คือ การหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

อภิชัย พันธเสน (2549) ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถ อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงด้วยตนเอง (Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งต้องสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตนเองสามารถอยู่ได้อย่างพอกินพอใช้ มิได้มุ่งหวังที่จะสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้เจริญอย่างรวดเร็วเพียงอย่างเดียว

เสรี พงศ์พิศ (2542) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ คือ การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเฉพาะเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ต้องมองสังคมด้วย และมองสิ่งแวดล้อมพร้อมๆ กับการพัฒนาเราไม่เชื่อว่าเมื่อเศรษฐกิจดีขึ้นสังคมและสิ่งแวดล้อมจะดีขึ้นเอง เพราะสังคมก็มีต้นทุนของสังคม สิ่งแวดล้อมก็มีต้นทุนของสิ่งแวดล้อม และสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่มีค่าเราควรใช้ให้คุ้มค่าที่สุด

สมชัย จิตสุชน (2542) กล่าวว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อให้กลุ่มหรือคณะบุคคล สามารถนำไปปรับใช้ ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ เป็นวิธีการผลิตที่เชื่อมโยงไปถึงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตัวเอง เป็นความคิดที่ผ่านการปฏิบัติและได้พิสูจน์ได้จริงมาแล้ว

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (2549 ข) กล่าวว่าไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2549) กล่าวว่า “แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง” คือ หลักการดำรงชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีประสบการณ์ในการพัฒนาประเทศ ทรงเข้าใจพระราชหฤทัยในคนไทย สังคมไทย ทรงรู้จักภูมิประเทศของไทยทั้งหมด รวมถึงประสบการณ์ส่วนพระองค์ในการพัฒนาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพระองค์ท่านตกผลึกทางความคิดว่า หลักคิด หลักปฏิบัติ และหลักการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสมกับคนไทยมากที่สุด

ดังนั้นแก่นแท้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักคิดเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งการที่เราจะมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้ เราต้องมีหลักคิดที่เราจะดำรงชีวิตอย่างไร เพื่ออะไร สุดท้ายเป้าหมายของชีวิตคืออะไร และวิถีชีวิตของคนไทยที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมไทย หรือภูมิสังคมแบบไทย กล่าวคือเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของประเทศไทย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดประสงค์เพื่อนำไปสู่การใช้ชีวิตที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถใช้ได้ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว กลุ่มองค์กร ชุมชนและภาครัฐ

โดยใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ชีวิตก็จะปรับเปลี่ยนเข้าสู่สมดุล และสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งความสมดุลในหลาย ๆ มิติ จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ แต่มนุษย์ก็ต้องตระหนักว่าเราต้องอยู่แบบสมดุลกับธรรมชาติด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะเกิดเหตุการณ์ดังเช่น ภัยพิบัติน้ำท่วม ฝนแล้ง ที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาโดยไม่คำนึงถึงความสมดุลทางธรรมชาติ หรือการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ คนไทยในปัจจุบันป่วยเป็นโรคมากกว่าคนสมัยก่อน เนื่องจากรับประทานอาหารที่เคลือบไปด้วยสารเคมีและสารฆ่าแมลง เพราะเรามีความเชื่อที่ผิด ๆ ว่าของดีคือของที่สวยงาม ซึ่งทำให้ผู้ผลิตหรือเกษตรกรเขาต้องผลิตของตามค่านิยมของเรา แต่ถ้าทุกคนนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตที่ต้องพัฒนาให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ผลิตก็ไม่ต้องใช้สารเคมีมากนัก แต่หันมาเน้นการปลูกแบบอินทรีย์มากขึ้น สุขภาพก็มีปัญหาน้อยลง และยังขายได้ราคาดีด้วย วิธีชีวิตของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคก็จะถูกปรับเปลี่ยน ดังนั้นการทำการอันใดควรคำนึงถึงความสมดุลทางสังคมและทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั่นเอง

เสรี พงศ์พิศ (2553) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 25 ปี และเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 พระองค์ก็ทรงเน้นย้ำ แนวทางแก้ไขเพื่อให้อยู่รอดและอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

"ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยเสริมสร้างเจริญให้ต่อยอดเป็นไปตามลำดับ" (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 19 กรกฎาคม 2517)

"เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม และล้มเสาเข็มไปเสียด้วยซ้ำไป" (พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วารสารชัยพัฒนา)

หลักของ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางสายกลาง คือพอประมาณไม่ใช่อุดอยากขาดแคลน เป็นการพัฒนายอย่างเป็นขั้นตอน มั่นคงและมีคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน ไม่ใช่มีมากเกินไป ไม่อยู่ในความฟุ้งเฟ้อและความประมาท มีเหตุมีผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

เศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายความว่าต้องทำกินใช้เองทั้งหมด หากแต่ทำได้เพียงหนึ่งในสี่ก็เพียงพอ แต่มีการจัดการที่ดีเริ่มจากการพึ่งตนเองระดับครอบครัวไปสู่ระดับชุมชนเครือข่าย ทำงานเป็นองค์กรชุมชน เป็นสหกรณ์ และไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงระดับชาติ จากเศรษฐกิจพื้นฐานไปสู่เศรษฐกิจแบบก้าวหน้า ทำธุรกิจการค้าอยู่ในโลกที่มีการแข่งขันได้อย่างมั่นคง

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่การถอยหลังกลับไปอยู่ในยุคโบราณ ไม่ใช่ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ (Subsistant economy) ซึ่งผู้คนหาอยู่หากินกับธรรมชาติ ไม่มีการสะสมทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ก็หมดไป แต่เศรษฐกิจพอเพียง ก็เป็นการสืบทอดคุณค่าของอดีตที่สามารถจัดการชีวิตและพึ่งตนเองได้ สืบทอดคุณธรรม เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดใหม่ของพระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงเน้นการคิดใหม่และจัดการใหม่ ต้องอาศัยความรู้ ความระมัดระวัง อาศัยวิชาการในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต

2.4.3 หลักการของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

กลุ่มพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(2546) กล่าวว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรในการรองรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กล่าวคือ กิจกรรมใด ๆ ที่ขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งไปก็จะไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็นความพอเพียง ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประกอบประกอบด้วย

1) ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี (Dynamic optimum) ที่ไม่มากเกินไปและไม่น้อยเกินไปในมิติต่าง ๆ ของการกระทำ ตัวอย่างเช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับเหมาะสมกับศักยภาพ เพื่อนำไปสู่ความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลง

2) ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่าง ๆ นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัย และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ (Expected results) อย่างรอบคอบ

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีพอสมควร (Self-immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัต ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น การกระทำที่จะสามารถเรียกว่าพอเพียง (Systematic and dynamic optimum) นั้น จึงมิใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ (Scenario) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตภายใต้ข้อจำกัดของความรู้ที่มีอยู่ (Bounded rationality) และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระดับของความพอประมาณต้องครอบคลุมมิติการจัดการความเสี่ยง (Risk management) เชิงพลวัต (Dynamic) จึงนับได้ว่าเป็นระดับพอเพียงที่สมบูรณ์

โดยเงื่อนไข (Condition of sufficiency actions) ของความพอเพียง ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

1) เงื่อนไขรอบความรู้ (Set of knowledge) ที่นำไปสู่การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1.1) ความรอบรู้ คือ มีความรู้ (Stock of all relevant knowledge) ในวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่าง ๆ

1.2) ความรอบคอบ คือ ความสามารถที่จะนำความรู้และหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (Connectivity of all acquired knowledge) ประกอบการวางแผนก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน

1.3) ความระมัดระวัง คือ ความมีสติในการนำแผนปฏิบัติที่ตั้งอยู่บนหลักวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นไปใช้ในทางปฏิบัติ (Utilization of knowledge at any point of time with carefulness and attentiveness) เพราะในความเป็นจริงแล้ว สถานการณ์เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นการนำความรู้และความรอบคอบมาใช้จึงต้องอาศัยความระมัดระวังให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

2) เงื่อนไขคุณธรรม (Ethical qualifications) ที่จะต้องเสริมสร้างใน 2 ด้านได้แก่

2.1) ด้านจิตใจ และปัญญา โดยเน้นการมีความรู้และการมีคุณธรรม กล่าวคือ ตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม

2.2) ด้านการกระทำ หรือแนวทางการดำเนินชีวิต โดยเน้นให้มีความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบ ทั้งนี้ มีกลุ่มเป้าหมายที่เน้นเป็นพิเศษในการเสริมสร้างเงื่อนไข 2 ด้านข้างต้น คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ เนื่องจากการกระทำใด ๆ ของคนกลุ่มนี้สามารถก่อให้เกิดผลกระทบในสังคมวงกว้างได้

2.4.4 หลักการและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เกี่ยวกับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการได้เสนอหลักการพอสรุปได้ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ได้กล่าวถึง แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงว่า มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1) ยึดหลักการพึ่งตนเอง เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการ “พึ่งตนเอง” โดยเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอ กับ ความต้องการในครัวเรือนก่อน เมื่อเหลือจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า

2) การรวมกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้ กลุ่มหรือองค์กรนั้นชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร เพื่อให้เกิดเครือข่ายที่กว้างขวาง และองค์กรชาวบ้านเหล่านี้จะเข้มแข็งซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

3) ตั้งอยู่บนพื้นฐานความมีคุณธรรม เศรษฐกิจพอเพียงต้องอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทรและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากจะก่อให้เกิดรายได้แล้ว ยังช่วยให้เกิดความมั่นคงทางสถาบันชุมชน สถาบันครอบครัว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการรักษาประเพณีของท้องถิ่นด้วย

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) สรุปภาพรวมของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของสุเมธ ตันติเวชกุล ผสมผสานกับแผนงานของกรมส่งเสริมการเกษตร คือ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ โดยเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับเกษตรกรนั้น เป็นความสามารถในการจัดการและจัดสรรพื้นที่ เป็นการผลิตในลักษณะพึ่งพาอาศัยทรัพยากรในไร่นาและทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เน้นการพึ่งพาและผสมผสานภายในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นการพัฒนาไร่นาสู่ความยั่งยืน

เสรี พงศ์พิศ (2542) เศรษฐกิจพอเพียงเริ่มจากความพอเพียงในระดับครอบครัว คือให้พอเลี้ยงได้มีชีวิตที่ประหยัด มีความสามัคคีในท้องถิ่น จากนั้นจึงสร้างความพอเพียงให้เกิดในชุมชนโดยเกษตรกรที่สามารถช่วยตัวเองได้มารวมตัวกันของคนใกล้ชิดกัน อาชีพคล้ายกัน คิดคล้ายๆ กันร่วมกันขับเคลื่อนในสิ่งที่กระทำโดยลำพังให้เกิดพลังร่วมกันแก้ปัญหาที่ใหญ่ขึ้นได้ จากนั้นจึงสร้างความพอเพียงในระดับประเทศ เมื่อชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้แล้วจึงหาแนวร่วมหาพันธมิตรในฐานที่เสมอกันไม่ได้เป็นการพึ่งพาตลาดภายนอก พึ่งเงินทุนภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการส่งเสริมกันและกัน ส่งเสริมความสามารถให้การแข่งขันได้ หากพิจารณาถึงความมั่นคงแล้ว การใช้เงินออมภายในชุมชนเป็นเงินลงทุนในการดำเนินการจะทำให้เกิดความมั่นคงได้อย่างยั่งยืนที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) อ้างโดย ฉวีวรรณ ภู่อำชัย และคณะ(2551) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในแผนการและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้ สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้น จากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

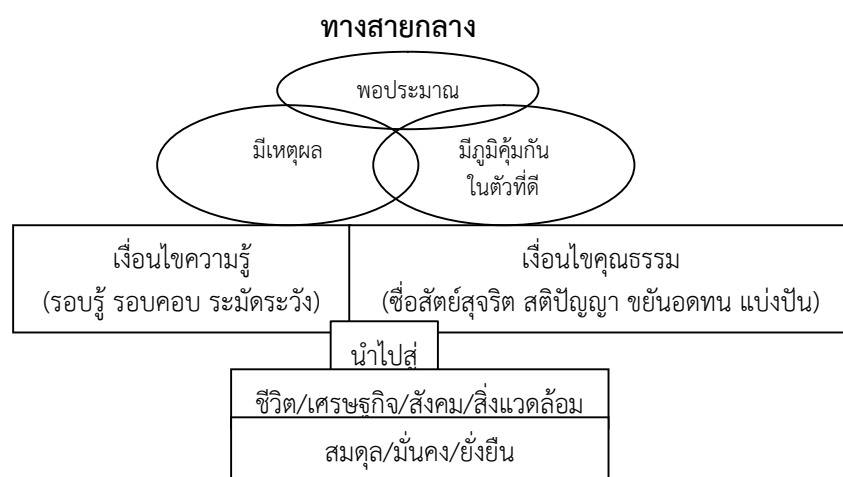
4) เจื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เจื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เจื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนและความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 2.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4.5 องค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่สำคัญตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ หลักการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542) ได้กล่าวไว้ว่าตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จำเป็นต้องเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการในครัวเรือนก่อน เมื่อเหลือจากการบริโภคจึงผลิตเพื่อการค้า

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) ได้สรุปหลักการผลิตเป็นความสามารถในการจัดการและจัดการพื้นที่ แหล่งน้ำ ดินและกิจกรรมการเกษตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกัน

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2543) กล่าวถึงหลักการในการผลิตไว้ว่า ยึดทางสายกลางต้องผลิตด้วย ต้นทุนต่ำ เป็นการผลิตที่อาศัยธรรมชาติ ความมีเหตุผล มีการใช้เทคโนโลยีในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้มีคุณภาพ มีความปลอดภัย รักษาสมดุลธรรมชาติ มีความซื่อสัตย์สุจริตโดยให้ความสำคัญ กับกระบวนการผลิตมากกว่าผลผลิต มีความร่วมมือของผู้ผลิตและผู้บริโภค ร่วมกันผลักดัน ไปสู่ความสำเร็จ ด้วยการเลือกใช้เทคโนโลยี บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ที่เหมาะสมกับศักยภาพ ของชุมชนและศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างฉลาด มีการติดตามข้อมูลข่าวสารจากภายนอก เพื่อป้องกันการเสียหาย และต้องมีความสามารถในการรักษาสมดุลเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับ การเปลี่ยนแปลงหรือมีภูมิคุ้มกันจากโลกภายนอก

ธีรารัง อุดมไพจิตรกุล (2544) กล่าวว่า การผลิตนั้นมุ่งเน้นการใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัวเพื่อให้พอเพียงในการบริโภคตลอดปี เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันและเหลือจึงจำหน่าย นอกจากนั้นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมของปัจจัยการผลิต และมีการเชื่อมโยงความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการเงิน เพื่อให้การผลิตของชุมชนเป็นไปด้วยดี

วิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

วิทยา อธิปอนันต์ (2542) กล่าวว่า การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สามารถดำเนินการในรูปแบบของ เกษตรทฤษฎีใหม่ ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานให้แก่พสกนิกรเป็นการผสมผสานทั้งพืช สัตว์และประมง ให้มีความหลากหลายนานาพันธุ์บนเส้นทางการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยทำการเกษตรในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิด “พออยู่พอกิน” และได้สรุปภาพรวมรูปแบบการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ของ สุเมธ ตันติเวชกุล และกรมส่งเสริมการเกษตรไว้ คือ การทำไร่นาสวนผสมและเกษตรผสมผสาน การปลูกผักสวนครัวลดค่าใช้จ่าย การทำปุ๋ยหมักและปุ๋ยคอกและวัสดุเหลือใช้เป็นปัจจัยการผลิตเพื่อลดค่าใช้จ่ายและบำรุงดิน การเพาะเห็ดฟางจากวัสดุเหลือใช้ในไร่นา การปลูกไม้ผลหลังบ้าน การปลูกไม้ใช้สอยในครัวเรือน การปลูกพืชสมุนไพร การเลี้ยงปลาในร่องสวนหรือในนาข้าวและแหล่งน้ำเพื่อเป็นอาหาร

โปรตีน การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนโดยใช้วัสดุภายในฟาร์ม การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์และการใช้ทรัพยากรร่วมกับเทคโนโลยีชุมชน

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า วิธีการนำแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติ โดยการเปลี่ยนแนวคิดเกษตรกรให้หันมาทำเกษตรอินทรีย์เป็นระบบการผลิตที่อาศัยทั้งธรรมชาติ และเทคโนโลยี ตามศักยภาพของตนเอง โดยให้อยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสมเพื่อลดต้นทุนการผลิตเพิ่มคุณภาพให้กับสินค้าสร้างความปลอดภัยให้กับผู้บริโภค รวมถึงการก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดและรักษาสมดุลทั้งในด้านการผลิตและสิ่งแวดล้อม จากวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงข้างต้น สรุปวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า รูปแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ การทำไร่นา สวนผสมและเกษตรผสมผสาน การปลูกผักสวนครัว การทำปุ๋ยหมัก การเพาะเห็ดฟาง การปลูกพืชสมุนไพร การเลี้ยงปลาในร่องสวนหรือในนาข้าวและแหล่งน้ำเพื่อเป็นอาหารโปรตีน การเลี้ยงไก่พื้นเมืองและไก่ไข่เพื่อเป็นอาหารในครัวเรือนโดยใช้วัสดุภายในฟาร์ม การทำก๊าซชีวภาพจากมูลสัตว์และการใช้ทรัพยากรร่วมกับเทคโนโลยีชุมชน

การตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในประเด็นที่เกี่ยวกับหลักการตลาดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ดังนี้

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า การนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปในการตลาด ต้องเปลี่ยนแนวคิดผู้บริโภคให้เห็นความสำคัญของความปลอดภัยของผลผลิตมากกว่าความสวยงาม มีเหตุผลในการเลือกบริโภค

ธีรารัง อุดมไพจิตรกุล (2544) กล่าวถึงการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการตลาดทำให้พอเพียงกับตัวเอง ทำให้อยู่ได้ ไม่ต้องเดือดร้อนมีสิ่งจำเป็นที่ทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใครและมีเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถจะเป็นสินค้าส่งออก เศรษฐศาสตร์พอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิดเริ่มจากตนเองและความร่วมมือวิธีการเช่นนี้จะดึงศักยภาพของประชาชนออกมาสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันกับ”จิตวิญญาณ” คือ “คุณค่า” มากกว่า”มูลค่า” จัดลำดับความสำคัญของ”คุณค่า” มากกว่า”มูลค่า”

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (2546) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจระบบเปิด ที่เริ่มจากตนเอง สร้างความพอเพียงให้กับตนเองทำให้อยู่ได้ไม่เดือดร้อน มีสิ่งจำเป็นที่สิ่งทำได้โดยตัวเองไม่ต้องแข่งขันกับใคร มีเหลือช่วยเหลือผู้ที่ไม่มี นำไปสู่การแลกเปลี่ยนในชุมชนและขยายไปจนสามารถที่จะเป็นสินค้าออก จากนั้นจึงหาพันธมิตรสถาบันการเงิน เป็นการผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ตัวเองส่วนหนึ่ง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2548) กล่าวว่า ปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในแง่การผลิตและการตลาดจะต้องไม่เอาเปรียบลูกค้า ไม่ก่อกวนมากเกินไป

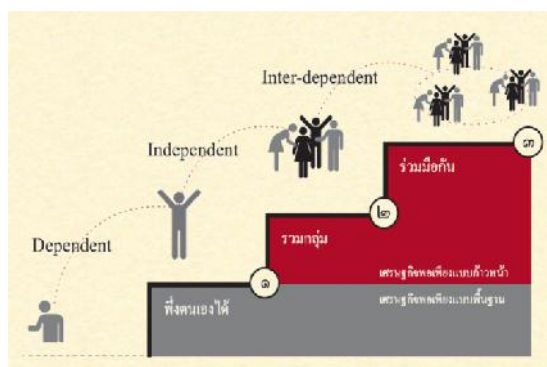
2.4.6 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งตรงกับคำว่า “Sufficiency economy” นั้น มีความหมายกว้างกว่าแค่การพึ่งตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เรียกว่า **เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน** ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่มีการรวมตัวกัน เพื่อร่วมกันดำเนินงานในเรื่องต่างๆ มีการสร้างเครือข่ายและการขยาย กิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ โดยประสานความร่วมมือกับภายนอก เรียกว่า **เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า** ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่แค่เพียงเรื่องของการพึ่งตนเอง โดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับใครและมีแค่เรื่องของการประหยัด แต่ยังครอบคลุมถึงการเชื่อมโยงกับผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แท้จริงแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้ (ภาพที่ 2.2)

1) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ที่เน้นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ของตนเองและครอบครัวได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกลมเกลียวและมีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ

2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นความพอเพียง ในระดับกลุ่มหรือองค์กร คือ เมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้ว ก็จะรวมพลังกันในรูปแบบ กลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่างๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยราชการ มูลนิธิและเอกชน

3) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นความพอเพียง ในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กร มีความพอเพียงในระดับที่สองแล้ว ก็จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่างๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่ายและการบริหารจัดการ เพื่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา ให้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

ภาพที่ 2.2 ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

การจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เริ่มต้นจากหลักของการพึ่งตนเอง โดยเปลี่ยนจากการพึ่งพาตนเองไม่ได้หรือต้องคอยอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา (Dependent) เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็ง เป็นอิสระ (Independent) แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน จนนำไปสู่การพึ่งพิงอิงกัน (Inter-dependent) สงเคราะห์เกื้อกูล ร่วมมือกันและประสานกับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.4.7 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงแก้ความยากจนของประชาชน

สิริวัตร มหาชนวงษ์ และคณะ(2550) ได้กล่าวถึง การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล และครัวเรือนเพื่อนำไปสู่ความสามารถ ในการพึ่งตนเองและแก้ปัญหาความยากจนสามารถดำเนินการเป็นขั้นตอนได้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับจิตสำนึก 2) ระดับปฏิบัติ และ 3) ระดับปฏิเวธ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 1) ระดับจิตสำนึก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกและปรับทัศนคติสู่การพึ่งตนเอง โดย
 - 1.1) สร้างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้
 - 1.2) ประเมินตนเองเพื่อให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง รู้ปัญหาหรือวิกฤตที่ประสบอยู่
 - 1.3) เกิดความคิด “พึ่งตนเอง” โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา
 - 1.4) ตั้งใจที่จะใช้ชีวิต “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” พึ่งตนเองให้ได้ โดยลดความต้องการ และทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้น
- 2) ระดับปฏิบัติ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1) “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” ในระดับครอบครัว ลดรายจ่ายเพื่อให้เกิดการออมด้านการเงินในครัวเรือน โดยกำหนดการใช้จ่ายในแต่ละเดือน ใช้จ่าย 3 ส่วน ออม 1 ส่วน มีการทำบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน จัดทำแผนการใช้จ่ายเงินของครัวเรือน สร้างวินัยการใช้เงิน ไม่สร้างหนี้ พยายามที่จะลด ละ เลิก อบายมุข ด้านปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต ลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยทำกิจกรรมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเอง สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนให้ได้ 1 ใน 4 ของรายจ่ายทั้งหมด โดยยึดหลัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก และใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้” เช่น ปลูกพืชสมุนไพร ผลิตปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2) มีวิถีชีวิต “อยู่อย่างพอเพียง” ดำเนินชีวิตยึดทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสมวนเกษตร เกษตรอินทรีย์ เกษตรชีวภาพ เกษตรกรรมไร้สารพิษ เกษตรธรรมชาติ สวนสมุนไพรชุมชน การแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร การรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มกองทุนการเงิน ในชุมชน กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อมและกลุ่มกองทุนสวัสดิการ

ขั้นตอนที่ 3) รวมกลุ่มในสังคม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” มีความคิดที่จะแจกจ่าย แบ่งปันไปให้ผู้อื่น ช่วยลดความเห็นแก่ตัว การมีจิตใจที่แบ่งปันเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม จึงถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อน เพื่อช่วยเหลือคนยากจนและคนด้อยโอกาสเรียนรู้

ด้านการประกอบอาชีพ สร้างพลังต่อรองร่วมกันซื้อขายผลผลิต มีกิจกรรมเพื่อรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 4) “อยู่ดียังขึ้นด้วยการเรียนรู้” ร่วมกันในชุมชน โดยพัฒนาเองและร่วม กลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะเครือข่าย กลุ่มองค์กร ผู้นำชุมชน ตลอดจนปราชญ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลไกในการเรียนรู้และพัฒนาชุมชนที่สำคัญ โดยประสานงานกับภาครัฐ เอกชน และประชาชนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ปัญหาความยากจน คือ มีการจัดทำแผนชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะทุน ทางสังคม ทรัพยากรในชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ศักยภาพของตนเอง สร้างวินัยทางการเงิน และการออมมีการฝึกอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกลุ่มต่างๆ ในชุมชน จัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำสม่ำเสมอ

3) ระดับปฏิเวธหรือผลของการปฏิบัติ เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการ ดำเนินชีวิต ทั้งครอบครัว ชุมชนและขยายไปถึงระดับสังคมความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ ไม่เบียดเบียนตนเองและ ผู้อื่นไม่มีภาระด้านหนี้สิน สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีเงินออมของครอบครัว และยกระดับรายได้พ้นความยากจน

ความพอเพียงในระดับชุมชน คือ มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีการ บริหารทรัพยากรในชุมชนอย่างถูกต้องและสมดุลเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวม

ความพอเพียงในระดับสังคม คือ การรวมกลุ่มของสังคมหลายๆ แห่งที่มีความ พอเพียงร่วมแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแห่งความพอเพียง เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

2.4.8 การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

ฉวีวรรณ ภู่กำชัย และคณะ (2551) กล่าวไว้ว่า โดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเองเป็น หลักการทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระมัดระวัง พิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควรการสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุล ในแต่ละสัดส่วน แต่ละระดับ ครอบคลุม ทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเศรษฐกิจลักษณะของ ความพอดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความพอดีด้านจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้,มีจิตใจสำนึกที่ดี,เอื้ออาทร ประณีประนอม,นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

2) ความพอดีด้านสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน,รู้จักสามัคคี,สร้างความเข้มแข็ง ให้ครอบครัว และชุมชน

3) ความพอดีด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ใช้ชีวิต, คิดและวางแผนอย่าง รอบคอบ, มีภูมิคุ้มกัน, การเฝ้าทางเลือกสำรอง

4) ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องต่อความต้องการและสภาพแวดล้อม, พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเรา ก่อนก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

2.4.9 ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ในหลายประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ต่อการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

- 1) ปัจจัยด้านกายภาพ ได้แก่ เทคโนโลยีที่เหมาะสมและความสมบูรณ์ของป่า
- 2) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประยุกต์ใช้และการวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน การจัดสรรผลผลิตรวมทั้งการรักษาสมดุลของการผลิตและการบริโภค
- 4) ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การแทรกแซงจากภายนอก ได้แก่ การศึกษาสมัยใหม่ ระบบทุนนิยม การคมนาคม ไฟฟ้า สื่อต่างๆ และการสัมปทานป่า เป็นต้น ขนาดประชากรที่เหมาะสม สิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ทศนคติของรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องสิทธิการจัดการทรัพยากรชุมชน การสนับสนุนการเรียนรู้และเชื่อมโยงเครือข่าย การปรับเปลี่ยนบทบาทของรัฐในแนวราบกับชุมชน ความร่วมมือของรัฐ ชุมชนและองค์กรต่างๆ การมีภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนภายนอกชุมชน ทักษะในการจัดการข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีของคนในชุมชน

2.5 แนวคิดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

จากแผนแก้ไขปัญหาคาความยากจนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2548 มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักในการช่วยแก้ไขปัญหาคาความยากจน โดยเฉพาะการจัดที่ดินให้แก่เกษตรกรซึ่งได้ลงทะเบียนผู้ยากจนไว้ จึงได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคาความยากจน 2 รูปแบบ คือ

- 1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
- 2) นิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เน้นการพัฒนาแปลงเกษตรกรเป็น ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน โดยในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง 1 นิคมมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้อย่างน้อย 5 ศูนย์ เป็นแหล่งองค์ความรู้ เพื่อให้พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้ ศูนย์เรียนรู้เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาแนวคิดหลักการพึ่งตนเองบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนฝึกอบรมพัฒนาทักษะฝีมือ ด้านเทคนิคการผลิต การจัดการผลผลิตทั้งการสร้างองค์ความรู้ใหม่และต่อยอดองค์ความรู้เดิม เน้นกระบวนการทำงานรูปแบบกลุ่มการผลิต โดยการคัดเลือกเกษตรกรที่มีความรู้ ความสามารถ

เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ มีความเป็นผู้นำ เพื่อขยายองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.1 คุณสมบัติของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ที่ใช้ในการคัดเลือกให้เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

- 1) มีที่ดินทำกินของตนเอง เพื่อการเกษตรอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 2) มีความขยัน ตั้งใจ และสมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการ
- 3) มีการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อเป็นองค์ความรู้ในพื้นที่
- 4) มีการจัดการเพื่อให้บริการการเรียนรู้กับเกษตรกรในพื้นที่
- 5) สนับสนุนภารกิจตามนโยบายการพัฒนาเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 6) มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และสื่อสารได้ดี
- 7) เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
- 8) สามารถทำงานร่วมกับ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดได้ดี

2.5.2 วิธีการคัดเลือกศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

1) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด คัดเลือกเกษตรกรเจ้าของแปลงพื้นที่ในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียง มีศักยภาพและสามารถขับเคลื่อนงานได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่และปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2) เกษตรกรที่คัดเลือกจะต้องมีแปลงเรียนรู้มาใช้ในการทำการเกษตรสามารถใช้เป็นแปลงทดลอง แปลงเรียนรู้ ศึกษาดูงาน มีขนาดแปลงเรียนรู้ ที่มีขนาดไม่เกิน 15 ไร่ มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรได้อย่างพอเพียง มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม เป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3) การพัฒนาแปลงเรียนรู้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จะสนับสนุนปัจจัยการผลิต อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อ วัสดุฝึกอบรมและสถานที่ถ่ายทอดความรู้ พัฒนาองค์ความรู้เดิม/สร้างองค์ความรู้ใหม่ ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ที่ดินลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เพื่อเป็นแหล่งฝึกทักษะและเป็นแหล่งเรียนรู้

4) การพัฒนาเกษตรกรเจ้าของแปลง ศึกษาดูงานจากเกษตรกร, ราษฎรที่ประสบผลสำเร็จในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ฝึกทักษะถ่ายทอดความรู้และการเป็นวิทยากร

5) การขยายผลองค์ความรู้สู่เกษตรกร อบรมทฤษฎี/ปฏิบัติเพื่อเพิ่มทักษะการเกษตร หลากหลายทั้งพืช สัตว์ ประมง และกิจกรรมเสริม เช่น การทำน้ำส้มควันไม้ การเผาถ่าน การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ไบโอดีเซล แก๊สชีวภาพ ฯลฯ

ส่วนที่ 3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชาญศักดิ์ มหาชนะวงศ์ (2531) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาเรื่องการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินโดยทำการศึกษาใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดลพบุรี จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสุรินทร์ พบว่า สถานภาพในการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเกษตรกรมีระดับการพึ่งตนเองในด้านต่างๆ ดังนี้คือ ด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ค่อนข้างต่ำเป็นส่วนใหญ่ และตัวแปรที่มีผลกระทบต่อสถานภาพในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ถิ่นที่อยู่อาศัย อายุ อาชีพ จำนวนวัยแรงงานในครัวเรือน ขนาดการถือครองที่ดินและรายได้สุทธิ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่และตัวแปรที่มีผลกระทบต่อสถานภาพในการพึ่งตนเองด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ถิ่นที่อยู่อาศัย เพศ สภาวะผู้นำ การศึกษา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ด้านจิตใจเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ค่อนข้างสูงเป็นส่วนใหญ่ และ ตัวแปรที่มีผลกระทบต่อสถานภาพในการพึ่งตนเองด้านจิตใจ ได้แก่ เพศ อาชีพ สภาวะผู้นำ และการศึกษา ด้านทรัพยากรเกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ค่อนข้างต่ำเป็นส่วนใหญ่และตัวแปรที่มีผลกระทบต่อสถานภาพในการพึ่งตนเองด้านทรัพยากร ได้แก่ ถิ่นที่อยู่อาศัย อาชีพและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ด้านเทคโนโลยี เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ปานกลางเป็นส่วนใหญ่และตัวแปรที่มีผลกระทบต่อสถานภาพในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ได้แก่ ถิ่นที่อยู่อาศัย เพศ อาชีพและการศึกษา

อรัญญา ตัญญะเกตุ (2541) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินโครงการป่าวังโป่ง-ชนแดน-วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินโครงการป่าวังโป่ง-ชนแดน-วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์ มีการพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านการทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง มีการพึ่งตนเองได้ทางด้านการสังคมและทางด้านการจิตใจอยู่ในระดับสูงและผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยอาชีพในครัวเรือน, ภาวะผู้นำของหัวหน้าครัวเรือน, รายได้ประเมินสุทธิในครัวเรือน, ขนาดการถือครองที่ดินในครัวเรือน มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองของเกษตรกรในทุก ๆ ด้าน ปัจจัยการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน, ลักษณะของชุมชนและลักษณะพื้นที่ มีผลต่อการพึ่งตนเองได้ในบางด้าน ส่วนปัจจัยอายุของหัวหน้าครัวเรือน, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน, จำนวนแรงงานในครัวเรือน พบว่า ไม่มีผลต่อระดับการพึ่งตนเองในทุก ๆ ด้าน

กฤษณะ ดีปาละ (2546) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตโครงการปฏิรูปที่ดิน ป่าห้วยแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.51 คน มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรจากโทรทัศน์มากที่สุด มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ดิน น้ำ และป่าไม้อยู่ในระดับดีมีจำนวนแปลงถือครองส่วนใหญ่ 1-2 แปลง ขนาดการถือครองเฉลี่ย 18.74 ไร่ ระยะเวลาการถือครองเฉลี่ย 16.47 ปี มีรายได้รวมเฉลี่ย 26,771.01 บาทต่อปี และรายจ่ายรวมเฉลี่ย 61,921.76 บาทต่อปี มีหนี้สินเฉลี่ย 50,632.37 บาทต่อครัวเรือน เงินออมเฉลี่ย 9,496.76 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่กู้เงินลงทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ น้ำเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกพืชไร่ ปัญหาและความต้องการให้ทางราชการ

ช่วยเหลือมากที่สุดคือราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักเกณฑ์และการส่งเสริมของราชการคิดเป็นร้อยละ 59.35 โดยมีรายได้จากภาคเกษตรเฉลี่ย 21,028.90 บาทต่อปี การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระดับการศึกษา จำนวนแปลงถือครอง ภาวะเงินออม ภาวะหนี้สินและการมีสระน้ำประจำไร่นา มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ตามหลักเกณฑ์และการส่งเสริมของราชการอย่างมีนัยสำคัญ

ศิริกาญจน์ มะลิทอง(2546) ได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเอกชน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเอกชนจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 48 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีแรงงานในภาคการเกษตรเฉลี่ย 3 คน มีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 73,714.06 บาท รายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย 55,070.51 บาท ใช้ต้นทุนเฉลี่ย 31,785.88 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินอื่นนอกเขตปฏิรูปที่ดินและไม่มีปัญหาการใช้ที่ดินส่วนการส่งเสริมการเกษตร การได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรอยู่ในระดับไม่เคยเลย การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกพืช 2 ครั้งต่อปี โดยปลูกข้าวและตามด้วย กระเทียม รองลงมาปลูกพืช 3 ครั้งต่อปี โดยจะเพิ่มพืชอีกหนึ่งชนิดหลังการปลูกกระเทียม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของเกษตรกร ได้แก่ ถั่วเหลือง หรือข้าวโพด ส่วนเกษตรกรที่ปลูกพืช 1 ครั้งต่อปี จะปลูกไม้ผลทั้งหมด คือ ลำไย ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเอกชนอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนแรงงานในภาคการเกษตร ต้นทุนต่อปี และการมีที่ดินอื่นนอกเขตสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเอกชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ทินกร และคณะ (2550) ได้ทำการศึกษาปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาภูมิหลังบางประการของเกษตรกร สภาพการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกร ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังบางประการของเกษตรกรกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาและ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ความเพียงพอของแหล่งน้ำทางการเกษตร ระดับการศึกษาและการมีหนี้สิน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบ อย่างมีนัยสำคัญกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้แก่ การเปิดรับข่าวสารการเกษตร ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ คือ ควรมีกิจกรรมการดำเนินการขับเคลื่อนและผลักดันเพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามรูปแบบ 4 รูปแบบ คือ รูปแบบเกษตรยั่งยืน ระบบการปลูกพืช ตามการดำเนินการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และตามวิธีการผลิตการเกษตรที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง

กานดาพันธุ์ วันทยะ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 92 มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 48 มีสถานภาพสมรสอยู่ด้วยกันร้อยละ 89 มีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาปีที่ 4

ร้อยละ 64 จำนวนสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่มีจำนวน 4 - 5 คน ร้อยละ 56 มีจำนวนบุตร 2 คน ร้อยละ 35 จำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เป็นแรงงานเกษตร 1 - 3 คน ร้อยละ 84 ทั้งนี้เกษตรกรโครงการฯ เคยทำการเกษตรกระแสหลักถึงร้อยละ 87 ก่อนที่จะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเคยพบปัญหาเรื่องราคาผลผลิตตกต่ำมากที่สุด ร้อยละ 89 เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น ร้อยละ 82 มีพื้นที่ถือครองที่ดินครอบครัว 4 - 6 ไร่ ร้อยละ 26 เป็นการถือครองโดยมีเอกสารสิทธิเป็นโฉนดร้อยละ 70 และมีความสอดคล้องระหว่างการถือครองที่ดินและจำนวนพื้นที่การเกษตรทฤษฎีใหม่คือ จำนวน 4 - 6 ไร่ ร้อยละ 39 โดยส่วนใหญ่เกษตรกรโครงการฯ เริ่มทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ระหว่างปี 2540 - 2552 ร้อยละ 43 และมีบ้านพักอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับพื้นที่ทำการเกษตรร้อยละ 56 มีการจัดสรรพื้นที่ตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่โดยแบ่งเป็นพื้นที่สระน้ำ ทำนาและปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น ร้อยละ 92 ทั้งนี้เกษตรกรโครงการฯ มีความต้องการที่จะดำเนินการตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ตั้งเป็นสมมติฐานและนำมาคำนวณจากแบบจำลองโลจิสติก คือ ปัญหา ด้านเทคโนโลยีมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญเท่ากับ .01 ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับอย่างมีนัยสำคัญ ปัจจัยด้านจิตใจมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับอย่างมีนัยสำคัญ และปัจจัยด้านสังคมมีผลต่อการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรโครงการฯ ณ ระดับนัยสำคัญเท่ากับ .01

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์ต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแก่เกษตรกรในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ในการเพิ่มผลผลิตให้เกิดรายได้ การใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุด เพิ่มศักยภาพการผลิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค การขับเคลื่อนการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนที่ผ่านมา จัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อยกระดับศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เป็นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน และดำเนินการขยายผลในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังนั้นจึงคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์ต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน ผู้ศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่ให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ผู้รับผิดชอบนิคมเศรษฐกิจพอเพียงเป็นผู้คัดเลือก การคัดเลือกเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ กำหนดตัวอย่างโดยเจาะจงกับผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ เกษตรกรที่เป็นต้นแบบการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นรูปธรรมในภาคการเกษตรที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ผู้ที่มีองค์ความรู้ และการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างยั่งยืน โดยคัดเลือกเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ จำนวน 25 ราย จากนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ ปี พ.ศ. 2550 -2555 จำนวน 25 นิคม ที่ประสบความสำเร็จในการทำเกษตร

3.2 ขั้นตอนการศึกษา

3.2.1 ขั้นตอนก่อนการศึกษาข้อมูลในพื้นที่

- 1) การเก็บข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ใช้วิธีการศึกษา สรุปรู วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารทางวิชาการ บทความ เอกสารเผยแพร่ต่าง ๆ ทบทวนวรรณกรรม สถานการณ์ในพื้นที่ เพื่อนำไปประมวลผลเป็นข้อมูลขั้นต้น
- 2) การเก็บข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ ใช้เครื่องมือจัดเก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ จำนวน 25 ราย โดยผู้เก็บข้อมูลเป็นผู้บันทึกผลการสัมภาษณ์

3.2.2 การศึกษาข้อมูลในพื้นที่

1) การสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลโดยการพูดคุยเรื่องทั่วไปกับเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ และชี้แจงวัตถุประสงค์ ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ และผลที่จะได้จากการศึกษาวิจัย

2) การสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ โดยแบ่งประเด็นดังนี้

2.1) ประวัติและเส้นทางชีวิต ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ อาชีพ การศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.2) การใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ ประกอบด้วย เนื้อที่ถือครอง กิจกรรมทางการเกษตรในพื้นที่ ชนิดพืช ชนิดสัตว์ กิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย

2.3) กระบวนการและปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต คือ การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต รูปแบบการผลิตในพื้นที่ ขั้นตอน กระบวนการในอดีต และปัจจุบัน แรงจูงใจ สาเหตุในการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำการเกษตร ช่วงเวลาในการปรับเปลี่ยน แนวคิด คำแนะนำ ที่เป็นจุดเปลี่ยนให้ประสบความสำเร็จ

2.4) ปัญหาอุปสรรคในการทำงาน ประกอบด้วย ปัญหาและอุปสรรค วิธีจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น หน่วยงานหรือผู้ที่สามารถช่วยเหลือในการจัดการปัญหา รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นหลังจากจัดการปัญหา

โดยผู้ศึกษาและคณะบันทึกเรื่องราวที่สัมภาษณ์ของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น รวมถึง สิ่งที่สังเกตได้จากการสัมภาษณ์ ในแบบฟอร์มบันทึกของแต่ละคน ผู้วิจัยและคณะมีการประชุมเพื่อสรุปผลการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง และนำข้อมูลที่ได้บันทึกเพิ่มเติมลงในแบบสัมภาษณ์เพื่อนำมาประมวลผลจัดทำรายงาน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยจัดระบบตามหมวดหมู่ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตในพื้นที่และจากแบบสัมภาษณ์เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ วิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูล ในการจัดทำรายงานการศึกษา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษาจากเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์ต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ภาคใต้ โดยผู้ศึกษาวิจัย ได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต ผลการศึกษามีสาระที่ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

ส่วนที่ 2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร

ส่วนที่ 1. สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ครั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยได้คัดเลือกเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์ต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ที่มีการดำเนินงานกิจกรรมด้านการเกษตรที่ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบให้เกษตรกรรายอื่น เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ศูนย์ต้นแบบ ที่จัดตั้งขึ้นในปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 - 2554 จำนวน 25 แห่ง คือ

- 1) ศูนย์เรียนรู้ฯ ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2550
 - 1.1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลคันธูลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - 1.2) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลไพรวัน อำเภอดงตาล จังหวัดมุกดาหาร
- 2) ศูนย์เรียนรู้ฯ ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2551
 - 2.1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลเขาหิน อำเภอบ้านนา จังหวัดนครราชสีมา
 - 2.2) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
 - 2.3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลบางดี อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง
 - 2.4) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลบ้านตูล อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 2.5) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลบางเหริ่ง อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา
 - 2.6) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลกระเปาะ อำเภอกระเปาะ จังหวัดระนอง
 - 2.7) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา
 - 2.8) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลควนกาหลง อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล
 - 2.9) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลคลองพา อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- 3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2552
 - 3.1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลห้วยยูง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่
 - 3.2) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร
 - 3.3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลควนพัง อำเภอร้อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 3.4) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลป่าพะยอม อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง
 - 3.5) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลลำไทร อำเภอกงหรา จังหวัดสงขลา
 - 3.6) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลสมอทอง อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 4) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2553
 - 4.1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลเขาต่อ อำเภอปลายพระยา จังหวัดกระบี่
 - 4.2) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลเขาวิเศษ อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง
 - 4.3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบล จ.ป.ร. อำเภอกระบือ จังหวัดระนอง
 - 4.4) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลแดนสงวน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
- 5) ศูนย์เรียนรู้ศูนย์ต้นแบบ ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2554
 - 5.1) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลละงู อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส
 - 5.2) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง
 - 5.3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลกาบัง อำเภอกาบัง จังหวัดยะลา
 - 5.4) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สภาพพื้นที่ของภาคใต้ของประเทศไทย มีภูมิประเทศและภูมิอากาศ ที่แตกต่างกับภาคอื่นของประเทศอย่างเห็นได้ชัด ที่ตั้งของภาคนี้มีลักษณะแคบยาวขนานด้วยทะเลทั้งสองด้าน มีภูเขาซับซ้อน พื้นที่ชายฝั่งทะเล พื้นที่ระหว่างภูเขา และพื้นที่บริเวณรอบๆภูเขาเป็นที่ราบ พื้นที่ราบบริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน ทรัพยากรธรรมชาติของภาคใต้ อุดมสมบูรณ์ไม่ด้อยกว่าภาคอื่น ด้วยสภาพดังกล่าวเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ โดยเป็นสิ่งที่กำหนดให้กลุ่มชนผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่มีการดำรงชีวิตแตกต่างไปจากกลุ่มชนในท้องถิ่นอื่น ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ การสร้างที่อยู่อาศัย ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาและความเชื่อบางประการ นอกจากนี้ สภาพภูมิอากาศ ที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมทำให้มีฝนตกชุกตลอดปี ภาคใต้จึงมีเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูร้อน และด้วยสภาพพื้นที่ภูมิประเทศและภูมิอากาศ ประชากรที่ประกอบอาชีพการเกษตรส่วนใหญ่ จะทำสวน เช่น สวนยางพารา สวนผลไม้ สวนกาแฟ สวนมะพร้าว และปาล์มน้ำมัน เป็นต้น นอกจากทำสวนแล้ว มีเกษตรกรประกอบอาชีพ ทำนา ประกอบกับพื้นที่อาศัยและพื้นที่ทำการเกษตรของชาวใต้ส่วนใหญ่จะอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้มีรูปแบบการทำการเกษตรที่หลากหลาย จึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นพื้นที่ศึกษา ข้อมูลเบื้องต้นของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ปี 2554 พบว่า ภาคใต้รายได้สุทธิครัวเรือน จำนวน 285,330 บาทต่อปี ซึ่งอยู่ในระดับที่สูงกว่ารายได้สุทธิในภาพรวมของประเทศที่อยู่ที่จำนวน 167,023 บาทต่อปี ส่วนรายได้สุทธิทางการเกษตรของภาคใต้ จำนวน 197,599 บาทต่อปี ในขณะที่รายได้สุทธิทางการเกษตรของทั้งประเทศ จำนวน 72,707 บาทต่อปี

ส่วนที่ 2. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร

จากการศึกษาข้อมูลการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ พบว่า การดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกร ในพื้นที่มีลักษณะของกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่ม คือ 1) กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว 2) กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชผสมผสาน เกษตรกรแต่ละกลุ่มมีวิธีการและรูปแบบในการทำการเกษตรที่ประสบความสำเร็จ เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่นำไปปฏิบัติตามและประสบความสำเร็จ ทางผู้ศึกษาวิจัยจึงศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ประสบความสำเร็จทั้งในเรื่องของวิธีการในการทำการเกษตรและแนวคิดในการที่จะเป็นผู้ถ่ายทอด องค์ความรู้ การดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินต่อไป

4.1 กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว

นิคมเศรษฐกิจพอเพียง พื้นที่ภาคใต้ มีพืชเศรษฐกิจที่เป็นพืชหลักที่สำคัญ คือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และสวนไม้ผล เช่น มังคุด เงาะ ลองกอง ทูเรียน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีรูปแบบการทำการเกษตรแบบพืชเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่ ปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน โดยมีพื้นที่ปลูกในพื้นที่ราบและปลูกตามแนวเขาขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีขนาดใหญ่ คือ ประมาณ 20 – 40 ไร่ โดยแรงงานทางการเกษตรจะเป็นแรงงานจ้างเป็นหลัก นอกจากนี้เกษตรกรบางรายที่มีพื้นที่หลายแปลง จะแบ่งแปลงปลูกพืชแยกออกจากกัน

เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ที่มีรูปแบบการทำการเกษตรแบบพืชเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่มีพื้นที่แปลงขนาดใหญ่ เกษตรกรมีรายได้จากการทำการเกษตรในระดับที่ดี มีรายได้ไม่ต่ำกว่าปีละ 200,000 – 400,000 บาท รูปแบบการผลิตในปัจจุบันของเกษตรกร การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของเกษตรกรจากอดีตมาเป็นปัจจุบัน มาจากปัจจัยสำคัญ เช่น ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพพื้นที่ สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ลดลง ปัญหาดินเปรี้ยว สภาพภูมิอากาศที่มีความเปลี่ยนแปลง เช่น ปริมาณน้ำฝนที่บางปี ก็แล้งมาก บางปีปริมาณฝนมากจนส่งผลกระทบต่อผลผลิตของเกษตรกร เกษตรกรจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อความอยู่รอด จากการศึกษพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต แต่สาเหตุหลักๆ ของการเปลี่ยนแปลง คือ ราคาของผลผลิตที่เกษตรกรไม่สามารถ เป็นผู้กำหนดราคาเองได้ ทำให้ในช่วงเกษตรกรต้องประสบปัญหาการขาดทุน จนบางรายต้องเป็นหนี้เป็นสิน พืชที่ประสบปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นพวกไม้ผล เช่น ทูเรียน มังคุด และกาแฟที่ผลผลิตมีปริมาณมากจนล้นตลาด ราคาตกต่ำ เกษตรกรขายไม่ได้ราคา ขาดทุนจนเกษตรกรบางรายต้องเลิกปลูกในที่สุด ขณะที่เกษตรกรขายผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ราคา แต่สิ่งที่ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง คือ ปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้นทุกปี ไม่ว่าจะเป็นราคาเมล็ดพันธุ์ ดินพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช เกษตรกรจึงต้องปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก เป็นพืชที่ลงทุนครั้งเดียวแต่สามารถ ให้ผลผลิตในระยะยาวได้ ใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกน้อย เป็นพืชที่มีความต้านทานต่อโรคและแมลง และการดูแลรักษาที่ไม่มากเป็นหลัก โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีพื้นที่มากมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เช่น จากเดิมเคยปลูกข้าว ต้องลงทุนในการ

ซื้อเมล็ดพันธุ์ สารเคมีในราคาแพง และยังต้องประสบปัญหาน้ำท่วม ศัตรูพืชระบาด ผลผลิตที่ได้รับปริมาณต่ำ และระยะ 1 ปี เกษตรกรสามารถปลูกได้เพียง 1 ครั้ง ทำให้เกษตรกรมีรายได้ปีละครั้ง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงปรับเปลี่ยนการผลิตมาปลูกปาล์มน้ำมัน และยางพาราแทน แม้จะต้องมีการลงทุนสูงในระยะแรก ในเรื่องของต้นทุน การเตรียมพื้นที่แปลงปลูก และการดูแลรักษาในช่วงแรก ที่ยังไม่ได้ผลผลิต แต่เกษตรกรเห็นว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า เพราะสามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้ในระยะยาว ไม่ต่ำกว่า 20 ปี ถ้าเกษตรกรดูแลอย่างดี และมีรายได้ตลอดทั้งปี ไม่เพียงแต่เกษตรกรที่ปลูกข้าว แล้วเปลี่ยนมาปลูกปาล์มน้ำมันและยางพารา ยังมีเกษตรกรที่เดิมเคยปลูกทุเรียน มังคุดแต่เปลี่ยนมาปลูกปาล์มน้ำมัน และยางพารา เพราะต้นทุนในการดูแลไม่ผลสูง ต้องให้ความใส่ใจ และการบริหารจัดการที่ดีตั้งแต่ปลูก การเริ่มออกผลผลิต จนถึงการเก็บเกี่ยว แต่ราคาที่ขายได้กลับขึ้น อยู่กับปริมาณผลผลิตในปีนั้นๆ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนกับรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับ โดยใน 1 ปี เพียงครั้งเดียว แต่ถ้าเกษตรกรปลูกปาล์มน้ำมันเกษตรกรจะมีรายได้เป็นรายเดือนทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น จากรายได้จากรายปีมาเป็นรายได้รายเดือน สร้างความมั่นคงให้กับเกษตรกรมากขึ้น เกษตรกรที่เป็นเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรรายแรกๆ ของพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เพราะเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีความกล้าและมีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง จึงเป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่เกษตรกรเจ้าของศูนย์ฯ ประสบความสำเร็จ และเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ เหตุผลอีกข้อที่เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ความรู้ของเกษตรกรที่เกิดจากการไปศึกษาดูงาน อบรมจากหน่วยงานต่างๆ ที่เข้าไปในพื้นที่ และจากตัวเกษตรกรเองที่มีความสนใจในการศึกษาหาความรู้ จากการอ่านหนังสือ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ หาความรู้ใส่ตัวเอง ทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความรู้ แนวคิดและวิธีการคิด ที่แตกต่างและรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากกว่าเกษตรกรรายอื่น อันเป็นคุณสมบัติที่จะพบได้จากเกษตรกรที่เป็นเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ สำหรับเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ที่มีรูปแบบการผลิตแบบพืชเชิงเดี่ยว มีการปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันเป็นหลัก เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่มาก การปลูกพืชชนิดเดียวกันทั้งพื้นที่ทำให้การดูแลง่าย การจัดการแปลงในเรื่องของการเก็บเกี่ยว การใส่ปุ๋ยใส่ยา ก็จะทำได้ง่ายโดยทำพร้อมกันทั้งแปลง อีกทั้งยางพาราและปาล์มน้ำมันเป็นพืชที่ไม่ต้องดูแลเอาใจใส่มาก ไม่ค่อยมีโรคและแมลงศัตรูพืช ต่างจากการปลูกไม้ผลที่จะต้องมีการดูแลที่ต้องใช้ความใส่ใจ และใช้เวลาในการดูแลมาก ยิ่งปลูกในพื้นที่แปลงใหญ่การดูแลการจัดการก็ต้องมากตามไปด้วย การปรับเปลี่ยนของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ในช่วงแรกเป็นการลองผิดลองถูก โดยการนำความรู้ที่ได้จากการอ่านหนังสือ การศึกษาดูงาน มาทำในพื้นที่ของตนเองมีการปรับเปลี่ยน และแก้ปัญหาจนหาวิธีการ รูปแบบการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่และความพร้อมของตัวเกษตรกรเอง กล้าที่จะพบกับความล้มเหลวและกล้าที่จะลุกขึ้นมาทำใหม่โดยไม่ท้อแท้และท้อถอย แนวคิดของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ที่ประสบความสำเร็จและเป็นแบบอย่างให้เกษตรกรรายอื่น พบว่าเกษตรกรกลุ่มนี้มีแนวความคิดที่คล้ายๆ กัน ตัวอย่างเกษตรกรเจ้าของศูนย์ที่ประสบความสำเร็จ ดังนี้

1) นายเหิม พรหมเกต

ภาพที่ 4.1 นายเหิม พรหมเกต

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 330 หมู่ที่ 5 ตำบลควนพัง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบปาล์มน้ำมัน เป็นเกษตรกรที่มีความขยันและอดทนใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่า นอกจากจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ทำอาชีพเสริมโดยอาศัยความรู้ความสามารถเฉพาะทางในเรื่องของการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ เพื่อสร้างรายได้อีกทางหนึ่งด้วย และได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องการทำการเกษตรให้กับเพื่อนบ้าน และลูกหลานในพื้นที่ที่มีความสนใจ อีกทั้งยังมีความสนใจในการที่จะหาองค์ความรู้ในการทำการเกษตรใหม่ๆ เพื่อมาปรับปรุงพัฒนารูปแบบการทำการเกษตรของตนเองอย่างต่อเนื่อง

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง เนื้อที่ทั้งสิ้น 19 ไร่ โดยมีรูปแบบกิจกรรมการผลิตแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยว

อดีต ปลูกข้าวในพื้นที่ 19 ไร่ แต่ในการปลูกข้าวมีปัญหาการระบาดของหนูมาก ผลผลิตที่ได้น้อย รวมทั้งพื้นที่ของเกษตรกรเป็นพื้นที่ป่าพรุซึ่งมีน้ำท่วม ผลผลิตที่ได้รับจึงไม่ค่อยเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ก็พยายามที่จะหาวิธีการในการที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรของตนเองอยู่ตลอด

ปัจจุบัน เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเลิกการปลูกข้าว หันมาปลูกปาล์มน้ำมันเป็นระยะเวลาประมาณ 8 ปี เกษตรกรต้องกู้เงินจากเพื่อนบ้านเพื่อนำมาใช้ในการซื้อพันธุ์ปาล์มน้ำมันและการเตรียมดินยกร่องปลูกให้สูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม ในช่วงปีแรกของการปรับเปลี่ยนช่วงที่ต้นปาล์มน้ำมันยังเล็กอยู่เกษตรกรยังไม่สามารถได้รับผลผลิตจากปาล์มน้ำมันจึงปลูกแตงโม ฝักทอง แสมในช่วงระหว่างแถวของปาล์มน้ำมันเพื่อให้เกิดรายได้ ในช่วง 2 ปีแรก แต่ปัจจุบันไม่สามารถปลูกได้เนื่องจากปาล์มน้ำมันให้ผลผลิตแล้ว แต่เกษตรกรใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านของเกษตรกร ปลูกต้นยาสูบเพื่อแปรรูปเป็นยาเส้นเพื่อเพิ่มรายได้ และมีการทำผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์จากไม้เพื่อส่งขายให้เกษตรกรรายอื่น ปัจจุบันเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ยปีละประมาณ 500,000 บาท

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ เกษตรกรเป็นผู้ที่มีความสนใจในการที่เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เมื่อหน่วยงานใดจัดการอบรมก็จะเข้าร่วมอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อเกษตรกรประสบปัญหาในการทำการเกษตรและมีแนวความคิดที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตพยายามศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือบุคคล การที่เข้ารับการอบรมต่างๆ ทำให้เกษตรกรมีแนวความคิดที่จะเปลี่ยนการปลูกข้าวมาเป็นปลูกปาล์มน้ำมัน ซึ่งไม่มีปัญหาด้านโรค แมลง และการจัดการ ดูแลรักษาก็ไม่ยุ่งยากมากนัก แต่สิ่งที่สำคัญการปลูกปาล์มน้ำมันทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น แม้จะลงทุนสูงในช่วงแรกจะต้องเป็นหนี้ แต่ระยะเวลาเพียง 2-3 ปีที่ปาล์มน้ำมันให้ผลผลิตเกษตรกรสามารถปลดหนี้ได้ทั้งหมด และยังมีเวลาในการทำอาชีพเสริม ผลิตเฟอร์นิเจอร์จากไม้ซึ่งเป็นงานฝีมือที่เกษตรกรมีความชำนาญและความชอบ การปรับเปลี่ยนของเกษตรกรเป็นตัวอย่างให้เกษตรกรในพื้นที่ เพราะเกษตรกรมีความตั้งใจจริงในการทำการเกษตรสวนปาล์มน้ำมันของเกษตรกรมีการบริหารจัดการที่ดี ผลผลิตที่ได้จึงดี เกษตรกรไม่ใช้สารเคมีในการทำเกษตร ใช้ปุ๋ยหมักจากเศษไม้ที่เหลือจากการทำเฟอร์นิเจอร์ร่วมกับปุ๋ยขี้วัว การกองทางใบ เพื่อเป็นปุ๋ย (ภาพที่ 4.2) เป็นการลดต้นทุน เกษตรกรให้แนวคิดถ้าเราขยันและตั้งใจจริง เราจะประสบความสำเร็จ และพร้อมที่จะเป็นผู้ให้โดยเกษตรกรเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดวิธีการในการจัดการแปลงปาล์มน้ำมันให้กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจ และยังให้เยาวชนในพื้นที่ได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ในแปลงจริงเพื่อให้ความรู้กับเด็กๆ แต่สิ่งที่เกษตรกรให้ความสำคัญอีกอย่าง คือ การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ได้รู้ถึง รายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวและพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นทำให้มีรายได้ที่เพิ่มมากขึ้น

ภาพที่ 4.2 การกองทางใบปาล์มน้ำมัน

2) นายสนั่น จิตนุ่น

ภาพที่ 4.3 นายสนั่น จิตนุ่น

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 154 หมู่ที่ 9 ตำบลเขาพะเลา อำเภอสมอทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบยางพารา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้ง เป็นกรรมการกลุ่มเกษตรกรทำสวนสมอทอง สมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หมอดินอาสา และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด สุราษฎร์ธานี จากการดำรงตำแหน่งต่างๆ ของเกษตรกรทำให้ทราบว่าเกษตรกรมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ เสียสละ มีจิตสาธารณะ สละเวลาและร่างกาย แรงใจที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เป็นคนที่มีความสนใจและชอบการศึกษาเรียนรู้ในด้านการเกษตรเป็นอย่างมาก โดยเข้าร่วมการศึกษาดูงานและอบรม ที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ อาทิ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร และบริษัทที่จำหน่ายพันธุ์ยางพารา เป็นต้น สำหรับการอบรมบางครั้งเป็นเรื่องเดิมที่เคยได้รับการอบรมแล้ว บางเรื่องเป็นเรื่องใหม่ แต่สิ่งหนึ่งที่เกษตรกรได้รับการอบรมคือ เครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของผู้เข้ารับการอบรมและเป็นสิ่งที่เกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง เนื้อที่ทั้งสิ้น 15 ไร่ โดยในพื้นที่มีรูปแบบกิจกรรมการผลิตแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยว

อดีต นายสนั่น ประกอบอาชีพค้าขายแต่ประสบปัญหาขายได้ไม่เพียงพอในการใช้จ่าย เนื่องจากต้นทุนและรายได้ที่ได้รับไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวที่มีลูกอยู่ในวัยเรียนได้ จากนั้นจึงกลับมาทำการเกษตร ในระยะแรกของการเริ่มทำการเกษตร ได้รับที่ดินจากการตกทอดเป็นมรดกของครอบครัว โดยเริ่มจาก การปลูกกาแฟ แต่ประสบปัญหา สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไม่เหมือนเดิม ฝนตกน้อยลง แล้ง ส่งผลผลผลิตกาแฟที่ได้เริ่มลดลง รวมทั้งอายุของเกษตรกรที่มากขึ้นทำให้ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการทำการเกษตร ให้สามารถดูแลได้อย่างเหมาะสม กับสภาพอายุที่เปลี่ยนแปลง อีกทั้งในพื้นที่มีการปลูกกาแฟกันเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้ราคาผลผลิตกาแฟตกต่ำ ขายไม่ได้ราคา ทำให้ขาดทุน

ปัจจุบัน เกษตรกรทำสวนยางพาราซึ่งปลูกมาตั้งแต่ปี 2547 ในระยะแรกของการปรับเปลี่ยนต้องใช้เวลาประมาณ 3-5 ปี โดยการเริ่มตัดต้นกาแฟ ในพื้นที่ทั้งและปลูกต้นยางพาราแทน มีการปรับปรุงบำรุงดินและลดค่าใช้จ่ายในการใส่ปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยคอก ในตอนแรก ที่ปลูกยางพารา ได้รับการส่งเสริมจาก สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ในการปลูกยางพารา ระยะแรกไร่ละ 11,300 บาท ในระยะเวลา 5 ปีแรก ปัจจุบันมีรายได้จากการขายผลผลิตทุก 15 วัน โดยเกษตรกรขายเป็นยางพาราแผ่น ขายได้กิโลกรัมละ 86 บาท นอกจากนั้นยังมีการลดต้นทุน การผลิตโดยใช้ปุ๋ยหมักจากแกลบกาแฟ ใส่ในสวนยางพาราโดยมีการรวมกลุ่มกันผลิตภายในชุมชนเป็นกลุ่มปุ๋ยหมักจากแกลบกาแฟ มีสมาชิกประมาณ 30 คน นอกจากใส่ปุ๋ยหมักจากแกลบกาแฟ ยังมีปุ๋ยคอกจากมูลโค ที่เกษตรกรซื้อมาใส่ในสวนยางพาราร่วมกับปุ๋ยหมัก ปัจจุบันอัตราการใช้ปุ๋ยเคมีลดน้อยลงอย่างมาก และปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวกันการพังทลายของดิน

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ แนวคิดและการปฏิบัติจริง ความสนใจและความตั้งใจในการที่จะกล้าปรับเปลี่ยนวิธีคิดของตนเองให้แตกต่างจากคนอื่น คือ เกษตรกรมีความสนใจและต้องการที่จะพัฒนาการทำการเกษตรของตนเองให้สามารถมีรายได้ที่เพียงพอสามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัวได้ รวมทั้งการดูความเหมาะสมของพื้นที่ว่าพื้นที่ที่เกษตรกรทำการเกษตรมีสภาพเป็นพื้นที่แบบใด มีสภาพภูมิอากาศแบบใด ควรจะปลูกพืชชนิดใด โดยขอรับคำปรึกษาแนะนำจากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เมื่อพบว่าพื้นที่ของตนเองเหมาะสมในการปลูกพืชชนิดใดก็ทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ วิธีการและแนวทางในการพัฒนา แล้วมีการนำความรู้ที่ไปอบรมนำมาปฏิบัติจริงในพื้นที่ นอกจากนี้เกษตรกรยังมีความขยัน และอดทน มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจมาปรับใช้ในครอบครัว ในพื้นที่บริเวณที่พักอาศัย มีการเลี้ยงปลา ปลูกผักสวนครัว การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงรายรับ รายจ่ายในแต่ละเดือน รู้ว่ารายจ่ายใดเป็นความฟุ่มเฟือยและลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยนั้น ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายลดลง และมีรายได้เพิ่มขึ้น

ภาพที่ 4.4 การทำยางแผ่น

3) นายยงยุทธ คชสิงห์

ภาพที่ 4.5 นายยงยุทธ คชสิงห์

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 122/1 หมู่ที่ 5 ตำบล จ.ป.ร. อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเทคนิคลดต้นทุน การผลิตปาล์มน้ำมัน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรวมใจเศรษฐกิจพอเพียง รับซื้อผลผลิตปาล์มน้ำมันจากสมาชิก รวมทั้งมีการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล เป็นเกษตรกรที่มีความเป็นผู้นำมีความคิดที่เป็นนักธุรกิจ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เป็นคนที่รักษาคำพูดจึงได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกให้เป็นผู้บริหารของกลุ่ม มีความต้องการให้สมาชิกในกลุ่มมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้ที่สูงขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันในการทำการเกษตร สร้างความรักและหวงแหนในที่ดินของตนเอง และกระตุ้นให้สมาชิกภูมิใจและมั่นใจในอาชีพของตนว่าจะสามารถทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง เนื้อที่ทั้งสิ้น 50 ไร่ โดยในพื้นที่มีรูปแบบกิจกรรมการผลิตแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยว

อดีต เดิมปลูกไม้ผลในลักษณะผสมผสาน ประกอบด้วย ทุเรียน มังคุด ซึ่งในพื้นที่มีการเดินระบบน้ำไว้ในพื้นที่อย่างดีผลผลิตที่ได้อยู่ในระดับดี แต่ต้นทุนในการจัดการการดูแลจำพวกปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมน ทำให้มีรายได้ไม่คุ้มค่าการลงทุน จึงมีแนวคิด ที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต มาปลูกยางพารา แต่การเปลี่ยนครั้งแรกก็ไม่ประสบผลสำเร็จลองผิดลองถูกเพราะสภาพภูมิอากาศของพื้นที่ที่มีฝนตกชุกอยู่ ตลอดทำให้ไม่สามารถเก็บผลผลิตได้เท่าที่ควร จึงพยายามศึกษาหารูปแบบการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ สุดท้ายจึงลองปลูกปาล์มน้ำมัน โดยเกษตรกรเป็นเกษตรกรกลุ่มแรกๆ ที่ปลูกปาล์มน้ำมันในช่วงนั้นเกษตรกรในพื้นที่ยังไม่ค่อยมีใครปลูก ราคาผลผลิตที่ขายได้ต่ำ เพราะไม่มีแหล่งรับซื้อในชุมชนต้องนำผลผลิตไปขายต่างพื้นที่

ปัจจุบัน เกษตรกรได้ปลูกปาล์มน้ำมันเต็มพื้นที่ทั้ง 50 ไร่ โดยมีระบบน้ำที่เคยทำไว้ในสมัยที่ทำสวนไม้ผล ซึ่งพบว่าการทำมีระบบน้ำในแปลงทำให้ผลผลิตของปาล์มน้ำมันอยู่ในระดับที่ดี มีรายได้ที่มั่นคงขึ้น เมื่อตัวเองเริ่มประสบความสำเร็จจึงได้ชักชวนเพื่อนบ้านและเกษตรกรที่สนใจให้มาเริ่มปลูกปาล์มน้ำมันเพื่อจะได้มีรายได้ที่แน่นอน สามารถเก็บผลผลิตได้ตลอดแม้ในช่วงฤดูฝน พยายามหาวิธีการในการที่จะสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตให้กับตนเองและเพื่อน ช่วงแรกเกษตรกรต่างขายผลผลิตกันเองทำให้ไม่สามารถที่จะต่อราคาได้ในระดับที่ดี ทำให้มีแนวคิดที่จะรวมกลุ่มกัน

ในการขายผลผลิตเพื่อเป็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองราคา การรวมกลุ่มเพื่อให้ปริมาณผลผลิตที่เพียงพอจะสร้างอำนาจการต่อรองได้ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงเป็นกลุ่มวิสาหกิจรวมใจเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 40 ราย ดำเนินการกู้ยืมเงินจาก กองทุนปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวน 2 ล้านบาท เป็นทุนหมุนเวียนในการรับซื้อผลผลิต เริ่มดำเนินการในการรับซื้อผลผลิตปาล์มน้ำมันจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในพื้นที่เพื่อส่งขายให้ลานรับซื้อปาล์มน้ำมัน และบริษัทที่รับซื้อปาล์มน้ำมัน ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการทำธุรกิจร่วมกัน ได้แสดงถึงภาวะผู้นำของกลุ่ม มีความซื่อสัตย์ สร้างความสัมพันธ์อันดีกับบริษัท ทางบริษัทที่รับซื้อผลผลิตได้ให้สิทธิพิเศษในเรื่องของราคาที่เกษตรกร ที่ขายผลผลิตผ่านกลุ่มวิสาหกิจ จะได้ราคาที่สูงกว่าการนำผลผลิตไปขายเอง ทำให้เกษตรกรรายอื่นที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสามารถนำผลผลิตมาขายให้ที่กลุ่มวิสาหกิจ ส่งผลให้ทางกลุ่มมีปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้ทางกลุ่มมีอำนาจในการต่อรองกับบริษัทเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากทางกลุ่มมีผลผลิตที่แน่นอนและปริมาณที่มากพอ ด้วยปัจจุบันปริมาณผลผลิตมีไม่พอสั่งการผลผลิตของบริษัท บริษัทจึงให้ความช่วยเหลือกับทางกลุ่มวิสาหกิจเพราะต้องการผลผลิต โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายในการขนส่งผลปาล์มน้ำมันจากกลุ่มไปยังลานปาล์มของบริษัท นอกจากนี้ทางกลุ่มวิสาหกิจ ยังมีแนวคิดในการนำผลปาล์มน้ำมันมาแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในโรงงานแปรรูปผลผลิตเป็นน้ำมันไบโอดีเซล เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับทางกลุ่มวิสาหกิจ แต่ในระยะแรกนี้น้ำมันไบโอดีเซลที่ได้มีจำนวนน้อย จึงจำหน่ายเฉพาะภายในกลุ่ม

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ แนวคิดเรื่องของการเป็นผู้นำ และความกล้าในการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดออกจากกรอบเดิม เนื่องจากในพื้นที่เดิมปลูกยางพารา แต่เกษตรกรกล้าที่จะเปลี่ยนจากการปลูกยางพารา เป็นปาล์มน้ำมัน เพราะปัญหาของสภาพดินฟ้าอากาศ และเรื่องราคาผลผลิตยางพารา อีกทั้งแนวคิดในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า การสร้างอำนาจการต่อรอง ถ้าเกษตรกรคนเดียวขายผลผลิตจะไม่สามารถมีอำนาจการต่อรองได้เท่ากับการรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อขายผลผลิต ซึ่งใช้เวลาในเรื่องของความซื่อสัตย์ และการสร้างความน่าเชื่อถือทั้งกับเกษตรกรในกลุ่มวิสาหกิจด้วยกัน เกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ และบริษัทที่รับซื้อผลผลิต จนเกิดความไว้วางใจจนเกษตรกรนำผลผลิตมาขายจนมีผลผลิตมากพอที่จะมีอำนาจการต่อรองกับบริษัทได้ซึ่งทางบริษัทก็ให้ความไว้วางใจที่จะรับซื้อผลผลิตจากกลุ่มเกษตรกรด้วย และยังมีความคิดสร้างสรรค์ไม่หยุดนิ่ง กล้าที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ เช่น การทำน้ำมันไบโอดีเซลจากผลปาล์มน้ำมันสดเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

ภาพที่ 4.6 ผลปาล์มน้ำมันที่รวบรวมส่งจำหน่าย

4) นางวันดี คงยาก

ภาพที่ 4.7 นางวันดี คงยาก

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ - หมู่ที่ 1 ตำบลแดนสรวง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ปัจจุบันเป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวของตำบลแดนสรวง อำเภอรโนด จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำงานบริษัท ทำงานในบริษัทหลายปีแต่ไม่มีเงินเก็บจึงเปลี่ยนแนวคิดมาทำงานที่เป็นเจ้านายตนเอง อาศัยความมานะอดทนของตนเองในการที่จะปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิตจากชีวิตในเมืองมาสู่ชีวิตชนบท

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง เนื้อที่ทั้งสิ้น 32 ไร่ โดยในพื้นที่มีรูปแบบกิจกรรมการผลิตแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยว

อดีต เคยทำงานบริษัทในตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บัญชี แต่จากปัญหารายได้ที่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จึงมีแนวคิดในการที่จะเป็นเจ้านายตัวเอง เริ่มจากการเป็นเจ้าของร้านอาหาร แต่การเป็นเจ้าของร้านอาหารจะต้องดูแลร้าน คอยเอาใจใส่ลูกค้า ทำอาหารตามใจลูกค้า ทำให้ไม่มีเวลาในการดูแลครอบครัวเพราะต้องใช้เวลาทั้งวันในการเตรียมอาหาร ขายอาหารและเก็บกวาดทำความสะอาด ซึ่งเหนื่อยและไม่มีเวลาให้ครอบครัว จากนั้นจึงเปลี่ยนแปลงแนวคิดมาทำการเกษตร ตามพ่อแม่เดิม ปลูกข้าวในพื้นที่นี้เมื่ออายุมากขึ้นไม่สามารถทำการเกษตรได้ เมื่อได้รับที่ดินมาในระยะแรกก็ปลูกข้าวตามแบบดั้งเดิมที่ครอบครัวที่เคยเห็นพ่อแม่ทำในอดีตก็ทำเหมือนที่เคยเห็นมาตั้งแต่เด็ก ซื้อพันธุ์ข้าวมาปลูก ปลูกได้ผลผลิตก็ขาย ทำแบบนี้เป็นวัฏจักร แต่ไม่สามารถทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่กลับเริ่มเป็นหนี้เป็นสิน จากปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ แต่ผลผลิตที่นำไปขายกลับมีราคาที่ไม่พอกับการลงทุน

ปัจจุบัน เริ่มจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวต้องการหาเครือข่ายในผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ ในรูปแบบการทำแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพ ผลิตเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ซึ่งมีราคาดีกว่าการผลิตข้าวแบบปกติทั่วไป แต่การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ต้องอาศัยดูแลอย่างดี ให้ความใส่ใจไปดูแลนาทุกวัน มีการไถกลบตอซัง การใช้สารเคมีเท่าที่จำเป็น มีการใช้น้ำหมักชีวภาพ การใช้เชื้อไตรโคเดอร์มา การตรวจสอบแบบชีววิธี การดูแลเมล็ดหัวข้าวเป็นนาค้าว ช่วงแรกของการผลิตเป็นแปลงเมล็ดพันธุ์ข้าวเกษตรกรต้องใช้ความพยายามและความตั้งใจอย่างสูง เพราะข้าวที่ปลูกจะต้อง ไม่มีการ

ปะปนของข้าวพันธุ์อื่น ในช่วงแรกเกษตรกรกรทำแปลงพันธุ์ข้าวเพียง 15 ไร่ และไม่ผ่านการประเมิน ทำให้เกษตรกรท้อแท้แต่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจว่าจะต้องผลิตข้าวให้มีรายได้มากกว่าแบบเดิมที่ทำแล้วขายไม่ได้ราคา จึงอดทนและเริ่มศึกษาหาความรู้เพิ่มมากขึ้น ไปอบรม ไปดูงานของเกษตรกรรายอื่นที่ทำประสบความสำเร็จ และก็นำความรู้ต่างๆที่ได้มา มาปรับใช้ในการทำการเกษตรของตนเองจนประสบความสำเร็จใช้เวลาประมาณ 3 ปี พอเริ่มเข้าปีที่ 4 -5 เกษตรกรเริ่มสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้คุณภาพตามมาตรฐานจึงขายข้าวได้ในราคาที่สูงกว่าการปลูกข้าวแบบทั่วๆ ไป

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ความอดทน และความพยายาม เพราะการที่เปลี่ยนแปลงตนเองของเกษตรกรจากพนักงานบริษัทมาเป็นเกษตรกรต้องใช้ความอดทนอย่างมากมีความลำบากและความเหน็ดเหนื่อยที่แตกต่างกัน ต้องอาศัยความชอบ ความสนใจเป็นจุดเริ่มต้น อีกทั้งแนวคิดในการผลิตข้าวถ้าปลูกข้าวตามวิธีแบบคนอื่น ผลผลิตไปขายโรงสี พอถึงเวลาในการปลูกก็ไปหาซื้อพันธุ์ข้าวมาปลูกซึ่งพันธุ์ข้าวมีราคาแพง แต่เมื่อเรานำผลผลิตข้าวไปขายให้โรงสี เราก็ไม่สามารถที่จะต่อรองราคาได้ แต่ถ้าเราผลิตเมล็ดพันธุ์เอง เราไม่ต้องไปขายที่โรงสี แต่จะมีคนมาซื้อพันธุ์ข้าวเราถึงบ้าน อีกทั้งยังได้ราคาที่สูงกว่าการขายที่สูง อีกเท่าตัว เพียงแต่เราต้องใช้ความอดทน และการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการผลิต การดูแลที่เอาใจใส่หมั่นคอยตรวจแปลงอย่างสม่ำเสมอ หนื่อยและใช้เวลามากกว่าการปลูกข้าวแบบปกติ แต่ผลที่ได้ย่อมคุ้มค่ากว่า และพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจเพื่อทำให้มีรายได้ที่สูงขึ้น

5. นางสาวชุลียาตี มะดาโอะ

ภาพที่ 4.8 นางสาวชุลียาตี มะดาโอะ

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 34 ปี บ้านเลขที่ 65/3 หมู่ที่ 7 ตำบลโละจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการเพิ่มผลผลิตยางพารา ปัจจุบันเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 6 ไร่ รูปแบบการผลิตเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว

อดีต นางสาวชุลียาตี เดิมปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียวในพื้นที่ แต่ประสบปัญหาราคาผลผลิตไม่คงที่ และสภาพของภูมิอากาศที่มีผลต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงหาวิธีการในการเพิ่มผลผลิตของยางพาราให้มีปริมาณผลผลิตที่คงที่และสามารถให้ผลผลิตที่ต่อเนื่องและยาวนาน

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกยางพารา การเพิ่มผลผลิตยางพาราโดยใช้ฮอร์โมนเอทิลีน ซึ่งจะให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นถึง ๓ เท่าและกรีด ๑ วันเว้น ๒ วัน ใช้พื้นที่กรีดยาวประมาณ ๔ นิ้ว ทำให้อายุการกรีดยาวนานออกไปอีกหลายปี ซึ่งเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นการลดความเสี่ยง อีกด้านหนึ่ง โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดยะลา ร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง อำเภอสุโงโกะ-ลก เป็นผู้ให้คำแนะนำและส่งเสริมสนับสนุนปัจจัย ได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้น ๓ เท่า ลดจำนวนวันกรีด (กรีด ๑ วันเว้น ๒ วัน) ลดพื้นที่กรีด (กรีดยาว ๔ นิ้ว) ทำให้อายุการกรีดยาวพาราออกไปได้อีกหลายปี

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ปัจจุบันราคาผลผลิตยางพาราค่อนข้างต่ำ จำเป็นต้องหาวิธีการในการเพิ่มผลผลิต หาความรู้จากผู้รู้ จากเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญ แล้วนำมาปฏิบัติซึ่งสิ่งที่เราทำในครั้งแรก ทุกอย่างต้องใช้ความอดทนและความพยายาม ต้องทำด้วยใจจึงจะประสบความสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคจะต้องไม่ท้อถอย และเมื่อเราประสบความสำเร็จควรจะถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้ผู้อื่นได้นำไปปฏิบัติตามเพื่อให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ภาพที่ 4.9 สวนยางพารา

4.2 กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชผสมผสาน

พื้นที่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ภาคใต้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีรูปแบบการทำ การเกษตรแบบผสมผสาน โดยจะมีพืชหลักคือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และสวนผลไม้ ลักษณะของ แปลงเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ คือ

1) เกษตรกรที่มีการปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันและไม้ผลเป็นหลัก โดย เกษตรกร จะปลูกพืชแซมระหว่างแถวของยางพารา โดยปลูกผักที่สามารถเก็บไปขายได้ในช่วงที่ยางพารายังไม่ สามารถให้ผลผลิตได้ คือ ผักเหริ่ง ผักหวาน ใผ่หวาน ผักกูด เกษตรกรที่ปลูกปาล์มน้ำมันจะมีการ ปลูกพริกไทยเกาะที่ต้นปาล์มน้ำมัน การปลูกปาล์มน้ำมันแซมด้วยกล้วย และสับปรด รวมทั้งยังมีการ เลี้ยงโคในพื้นที่สวนปาล์มน้ำมันเพื่อใช้มูลโคมาทำปุ๋ยคอกให้กับต้นปาล์มน้ำมันเพื่อเป็นการลดต้นทุน ในส่วนของปุ๋ยเคมี ปลูกไม้ผลเป็นหลัก เกษตรกร จะปลูกผลไม้หลายชนิดในพืชที่แปลง เช่น มังคุด เงาะ ลองกอง ทุเรียน หมากรวม มะพร้าว สละ รวมทั้งปลูก ผักสวนครัวที่สามารถเก็บผลผลิตขายได้ทุก วัน เช่น พริก มะนาว มะเขือ ฟักทอง ข้าวโพด ผักหวาน ผักกูด มีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และเลี้ยงกบ ไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน เป็นต้น

2) เกษตรกรที่มีการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ กลุ่มนี้จะมีพื้นที่แปลงเกษตรกรรมเป็นพืชหลัก เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มังคุด เงาะ และ พื้นที่อีกส่วนหนึ่งสำหรับการเลี้ยงสุกร ไก่ไข่ แพะ เป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้

1) นายสุนทร เกื้อขาว

ภาพที่ 4.10 นายสุนทร เกื้อขาว

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ตำบลป่าพะยอม อำเภอบางพะยอม จังหวัดพัทลุง เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเลี้ยงแพะ อีกทั้งปัจจุบันยังเป็น อาสาสมัครปศุสัตว์ เป็นเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการทำการเกษตรใช้เวลาว่างจากการทำสวน ปาล์มน้ำมันที่เป็นอาชีพหลักของเกษตรกร มาทำอาชีพเสริม คือเลี้ยงแพะจนมีรายได้ สามารถเลี้ยง ครอบครัวยังและปลดหนี้สินที่มีอยู่ได้จนหมด

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 3 แปลง เนื้อที่ทั้งสิ้น 15 ไร่ โดยในพื้นที่มีรูปแบบกิจกรรมการผลิตแบบปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์

อดีต ปลุกมังคุด ร่วมกับปาล์มน้ำมัน แต่มังคุดที่ปลูกผลผลิตที่ได้ไม่ค่อยดี จึงโค่นต้นมังคุดปลูกต้นปาล์มน้ำมันเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นก็รับจ้างตัดไม้เป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้

ปัจจุบัน เกษตรกรได้ปลูกปาล์มน้ำมัน ในพื้นที่ 15 ไร่ โดยโค่นต้นมังคุดเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่เพราะมังคุดให้ผลผลิตลดลง เก็บเกี่ยวผลผลิตได้ปีละครั้ง อีกทั้งการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ต้องจ้างแรงงานมาเก็บเกี่ยวผลผลิตทำให้ต้นทุนสูงขึ้นไม่คุ้มค่า เปลี่ยนมาปลูกปาล์มน้ำมันเต็มพื้นที่เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ที่ได้จากปาล์มน้ำมันให้ความคุ้มค่ามากกว่ารายได้ที่ได้จากการปลูกมังคุด

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ความขยันและอดทน การหาความรู้ใหม่ๆ มาพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มให้กับตนเองและครอบครัว เดิมเริ่มจากเกษตรกรปลูกพืชเพียงอย่างเดียวทำให้มีเวลาว่างในช่วงกลางวันจึงหาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยเริ่มจากการรับจ้างตัดไม้ บางวันมีงานบางวันไม่มีงานจึงมองหาอาชีพเสริมเพิ่มเติม เพื่อให้ใช้เวลาที่ว่างอยู่ได้อย่างเต็มที่ จากความสนใจที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การไปอบรมเพิ่มความรู้จากหน่วยงานต่างๆ ทำให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาชีพเสริม จึงศึกษาหาความรู้ว่าจะเลี้ยงสัตว์ชนิดใดในพื้นที่ที่สามารถมีประโยชน์กับการปลูกพืชหลักของตนเอง ยังไม่ค่อยมีคนเลี้ยงเป็นที่ต้องการของตลาดและสามารถจำหน่ายได้ในราคาสูง จากการศึกษาหาข้อมูลพบว่า แพะ เป็นสัตว์ที่เลี้ยงง่ายและตลาดมีความต้องการสูงแต่ไม่ค่อยมีเกษตรกรเลี้ยง ดังนั้นความต้องการจึงสูงกว่าปริมาณการผลิตที่จะผลิตได้ จึงหันมาทำอาชีพเสริมโดยการเลี้ยงแพะในบริเวณพื้นที่บ้านและพื้นที่ทำการเกษตร รายได้จากการขายแพะได้ใกล้เคียงประมาณ 200 บาท ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เมื่อเลี้ยงได้สักพักหนึ่ง เกษตรกรได้พยายามหาข้อมูลวิธีการเลี้ยงจากผู้รู้รายอื่นที่เขาเลี้ยงเป็นอาชีพ จากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อมาพัฒนาการเลี้ยงแพะของตนเพื่อให้แพะที่เลี้ยงโตไว และน้ำหนักมาก โดยปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงจากการเลี้ยงปล่อยให้หาอาหารเองจากพื้นที่แปลงเกษตรมาเป็นการเลี้ยงบนโรงเรือน (ภาพที่ 4.11) มีการบริหารจัดการอย่างถูกสุขลักษณะ มีรายได้จากการขายเนื้อแพะ และการขายมูลแพะเพื่อไปทำปุ๋ยคอกอีกทางหนึ่งด้วย เมื่อเกษตรกรประสบความสำเร็จสามารถสร้างรายได้ให้ตนเองจากการเลี้ยงแพะจึงแนะนำเกษตรกรในพื้นที่ให้ทดลองเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการในการเลี้ยงแพะทั้งหมดให้กับเกษตรกรที่สนใจด้วยความเต็มใจ จนสามารถตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจเลี้ยงแพะในพื้นที่ได้ในปัจจุบันและมีสมาชิกประมาณ 15 คน สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้ปีละประมาณ 300,000 บาท

ภาพที่ 4.11 โรงเรือนเลี้ยงแพะ

2) นายธนบุลย์ ขลิคดำ

ภาพที่ 4.12 นายธนบุลย์ ขลิคดำ

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 34 ปี บ้านเลขที่ 32/6 หมู่ที่ 5 ตำบลบางเหริ่ง อำเภอบัวปทุม จังหวัดพังงา เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน เดิมเคยทำงานอยู่บริษัทเอกชนแต่เปลี่ยนมาทำเกษตรเพราะพ่อ แม่ อายุมาก รวมทั้งการปลูกฝังที่ดีจากครอบครัวให้เข้าใจและรักในธรรมชาติ ต้นไม้ และอาชีพเกษตรกร อีกทั้งอาชีพเกษตรเป็นอาชีพที่เป็นนายตัวเองและสามารถทำให้เกิดรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว (ถ้าเรารับจ้างเขาเราก็เป็นแค่ลูกจ้าง แต่ถ้าเราอยากเป็นนายเราต้องจ้างตัวเอง) จึงมีแนวคิดที่จะกลับมาดูแลพ่อ แม่และที่ดินของครอบครัว

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 34 ไร่ โดยในพื้นที่มีรูปแบบกิจกรรมการผลิตแบบปลูกแบบผสมผสาน

อดีต ปลูกมังคุด เป็นพืชหลักในพื้นที่ ซึ่งปลูกตั้งแต่สมัยพ่อแม่ ผลผลิตที่ได้เริ่มลดน้อยลง เนื่องจากพืชมีอายุมากขึ้น การดูแลไม่เพียงพอทำให้ผลผลิตที่ได้ค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ แต่ยังมีพื้นที่อีกบางส่วนที่เป็นป่าและยังไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ทางการเกษตร

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกพืชผสมผสานหลายอย่างในพื้นที่ ประกอบด้วย ปาล์มน้ำมัน 15 ไร่ ลองกอง 7 ไร่ มังคุด 5 ไร่ ปลูกข้าว 5 ไร่ พื้นที่ส่วนที่เหลือยังคงเป็นพื้นที่ป่าดั้งเดิมที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งประกอบด้วยไม้สัก ไม้แดง หวาย และพันธุ์ไม้ป่าหายากอีกมากมายหลายชนิด และสระเก็บกักน้ำเพื่อใช้ในการทำการเกษตร นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงกระบือในสวนปาล์ม (ภาพที่ 4.13) และปลาในสระเก็บน้ำเพื่อใช้ในการบริโภคและขายในบางครั้ง ความรู้ที่ได้รับส่วนใหญ่มาจากการศึกษาหาความรู้จากการอ่านหนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ การอบรม การศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ พยายามหาข้อมูลที่สามารถจะมาพัฒนาระบบการผลิตของตนเองอย่างตลอดเวลา พยายามเข้าใจธรรมชาติของพืชแต่ละชนิดว่าเป็นอย่างไร อะไรเป็นพืชที่อยู่ร่วมกันได้ โดยเริ่มจาก การปลูกปาล์มน้ำมันร่วมกับมังคุดที่ปลูกอยู่เดิมซึ่งเป็นพืชที่สร้างรายได้ดีทั้ง 2 อย่าง ทั้งรายได้รายปีและรายได้รายเดือน นอกจากนี้ในแปลงยังมีการปลูกผักสวนครัว ผักหวาน และผักเหริ่งเพื่อขายเป็นรายได้รายวันด้วย สาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยน เพราะปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงชนิดพืชที่ปลูก

จากกระแสของพืชที่มีราคาดีเป็นพืชเศรษฐกิจ ปาล์มน้ำมัน เพราะเป็นพืชที่สามารถทำให้มีรายได้ดี เริ่มปลูกตอนปลายปี 2552 ประกอบกับจากการที่ศึกษาถึงธรรมชาติของพืชที่สนใจ พบว่าการที่นำ ปาล์มน้ำมันมาปลูกร่วมกับมังคุดเป็นพืชที่สามารถปลูกร่วมกันได้สามารถทำให้ผลผลิตของมังคุดไม่ ลดลงและผลผลิตของปาล์มน้ำมันก็อยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างจากเพื่อนบ้านที่ปลูกปาล์มน้ำมันเพียง อย่างเดียวและมีความรู้สึกเสียตายนที่จะต้องตัดต้นมังคุดที่ทำรายได้ให้ปลูกมาหลายปี เดิมแปลงมังคุดมี ระยะห่างต่อต้นเหมาะสมที่จะปลูกปาล์มน้ำมันร่วมด้วยได้ แต่เกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ไม่นิยมปลูก ปาล์มน้ำมันร่วมกับพืชอื่น เพราะมีความเข้าใจว่าการปลูกปาล์มน้ำมันร่วมกับพืชอื่นจะทำให้ทลายของ ปาล์มน้ำมันเล็กลง รายได้โดยเฉลี่ย ประมาณ 100,000 บาทต่อปี ซึ่งรายได้หลักมาจากปาล์มน้ำมันซึ่ง สามารถเก็บผลผลิตได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ 2 ครั้ง (15-20 วันต่อครั้ง)

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ เกษตรกรมีความคิดว่าการที่จะทำ การเกษตรให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงนั้นจะต้องไม่ปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ซึ่งจะทำให้มี รายได้เพียงอย่างเดียวถ้าเกิดในปีใดที่มีผลผลิตพืชนั้นมากราคาก็จะถูกลง สำหรับแนวคิดในการที่ ยังคงอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 4 ไร่เศษ เพราะต้องการจะ อนุรักษ์พันธุ์พืชป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์ไว้ให้ลูกหลาน ในอนาคตได้ไว้ศึกษาหาความรู้ นอกจากนั้นยังมี แมลงและสัตว์อีกหลายชนิดที่สามารถจะพบเห็นได้จากพื้นที่ในส่วนที่เป็นป่าดั้งเดิมนี้ แนวคิดที่ อยากร่วมอยู่กับธรรมชาติเพราะมันเป็นความสุขที่ได้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยคิดอยู่ร่วมกับ ธรรมชาติให้เหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จะต้องดูแลเอาใจใส่ให้เหมือนกับเขามีชีวิต เป็นเหมือนคน ในครอบครัว อีกทั้งคิดจะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็ก ให้ได้เข้ามาเรียนรู้ รู้จักกับพันธุ์ไม้ ป่าหายาก อยากร่วมปลูกฝังให้เด็กได้รักและอยู่ร่วมกับธรรมชาติให้เหมือนธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของ ชีวิต โดยปัจจุบันมีทั้งเกษตรกร และเยาวชนเข้ามาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนแนวคิดระหว่างกันอย่าง ต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.13 การเลี้ยงสัตว์ในสวนปาล์มน้ำมัน

3) นายประโยชน์ นิรัตน์

ภาพที่ 4.14 นายประโยชน์ นิรัตน์

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 16 ตำบลละแม อำเภอละแม จังหวัดชุมพร เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันเป็นกรรมการหมู่บ้าน เสียสละเวลาและประโยชน์ส่วนตนเพื่อทำงานให้กับชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ยังนำประโยชน์จากการที่ทำงานเพื่อส่วนรวมมาใช้ในการปรับแนวคิดและวิธีการในการพัฒนาอาชีพของตนเอง โดยใช้ข้อมูลเรื่องภายในชุมชน การประกอบอาชีพ พืชที่ปลูกในชุมชนและสิ่งที่ชุมชนต้องการ เมื่อได้ทราบข้อมูลก็ทำการศึกษาถึงความเป็นไปได้ที่จะเป็นผู้ผลิตเพื่อที่จะขายในชุมชน เพราะเมื่อเราเป็นผู้ผลิตรายแรกของชุมชน ลูกค้ายิ่งจะเป็นฝ่ายมาหาเราเอง เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 3 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 45 ไร่ รูปแบบการผลิตเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน ร่วมกับการเลี้ยงไก่

อดีต เดิมปลูกกาแฟ และหมาก เป็นพืชหลักในพื้นที่ โดยในอดีตที่ผ่านมากาแฟเป็นพืชหลักที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรเป็นอย่างดี แต่ด้วยกาแฟเป็นพืชที่ราคาดีทำให้เกษตรกรต่างปลูกกาแฟกันทำให้ผลผลิตล้นตลาด ราคาจึงค่อยๆตกต่ำลงเรื่อยๆ ไม่คุ้มค่าในการลงทุน

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกปาล์มน้ำมัน 30 ไร่ ปลูกหมาก มะพร้าว ทุเรียน 15 ไร่ นอกจากนี้ยังเลี้ยงเป็ดและไก่เป็นอาชีพเสริม (ภาพที่ 4.15) เลี้ยงไก่ไข่ ประมาณ 500-600 ตัว ผลผลิตไข่ประมาณ 500 ฟองต่อวัน เลี้ยงเป็ด ประมาณ 110 ตัว ผลผลิตประมาณ 85 ฟองต่อวัน รวมรายได้จากการขายไข่ ประมาณ 1,800 บาทต่อวัน สาเหตุที่มาเลี้ยงไก่และเป็ดเนื่องจาก ในการทำการเกษตรแต่ละปีเกษตรกรต้องเสียเงินปีละหลายหมื่นบาทเพื่อซื้อไข่เป็ด ไข่ไก่ เพื่อนำมาเป็นปุ๋ย จึงนำความคิดที่ว่าถ้าเราเลี้ยงเองจะประหยัดต้นทุนในการซื้อปุ๋ย นอกจากนี้ยังมีเนื้อไก่ ไข่ไก่ ไว้บริโภคในครัวเรือนและสามารถนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวได้อีกทางหนึ่งซึ่งถือว่าคุ้มค่าและที่สำคัญในพื้นที่ยังไม่มีเกษตรกรรายใดที่เลี้ยงไก่เป็นอาชีพเมื่อเราทำเป็นรายแรก ทำให้สามารถที่จะหาตลาดได้ง่ายโดยเริ่มจากตลาดในพื้นที่ก่อน

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ เกษตรกรมีแนวความคิดว่าการที่จะทำการเกษตรให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงนั้น คือ เมื่อเราต้องกิน ต้องใช้ ต้องทำ อะไรที่ทำได้เองจะสามารถช่วยลดค่าใช้จ่าย เริ่มต้นจากการที่ไปอบรมมาจากหลายๆที่ที่หน่วยงานภาครัฐจัด ทำให้ทราบว่าในอนาคตจะมีปัญหาที่เกิดจากการเปิดเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งเกษตรกรเป็นกลุ่มคนที่มีโอกาสจะได้รับผลกระทบแน่นอน ดังนั้นอะไรที่เราคิดไว้และสามารถทำก่อนคนอื่นได้ เตรียมตัวก่อนคนอื่น ความผิดพลาดมันก็จะน้อยลง นอกจากนี้ยังเป็นแกนนำเกษตรกรในพื้นที่ให้ทำการเกษตรโดยการลดการใช้สารเคมีเพื่อลดต้นทุน สำหรับการใช้สารเคมีในระยะแรกเราไม่สามารถที่จะลดการใช้ไปได้โดยปริยายได้ต้องค่อยเป็นค่อยไป เริ่มจากการใช้สารเคมีร่วมกับสารชีวภาพที่เกษตรกรสามารถผลิตได้เองโดยใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังรวมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ในการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ไล่ใช้ในพื้นที่เกษตรของตนเอง โดยใช้แรงงานคนในพื้นที่ที่เป็นสมาชิก ไม่มีการใช้เครื่องทุ่นแรงในการผสมหรือกลบกองปุ๋ย มีการลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการผลิตสินค้าที่ที่ใช้ในครัวเรือนเพื่อเป็นการประหยัดรายจ่าย เช่น การผลิตน้ำยาล้างจาน ยาสระผมเพื่อใช้กันภายในชุมชนและจำหน่ายให้กับเกษตรกรรายอื่นและชุมชนใกล้เคียง สำหรับแนวคิดที่สำคัญของเกษตรกรที่ทำให้ประสบความสำเร็จ คือ

- 1) ความเชื่อมั่น ต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่คิดและพยายามที่จะทำมันให้สำเร็จตามที่เราคิดไว้โดยไม่ท้อและใช้ความพยายามมุ่งมั่นทำให้สุดกำลัง
- 2) การปรับเปลี่ยนแนวคิด การศึกษาหาความรู้โดยการ ไปประชุม สัมมนาบ่อยๆ ทำให้ได้รับข่าวสารความรู้มากมาย แล้วนำเอามาทดลองทำ โดยทำก่อน คิดก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างให้คนอื่นเอาไปทำตาม และต้องทำในสิ่งที่คนอื่นยังไม่ได้ทำเพื่อจะเป็นผู้นำ เมื่อประสบความสำเร็จเพื่อนบ้านสนใจ ก็จะมาดูด้วยตนเอง เราจะแนะนำในสิ่งที่ทำแล้วจะประสบความสำเร็จให้กับชาวบ้านที่สนใจไปปฏิบัติตาม คอยให้คำปรึกษา แนะนำ ชี้แนะให้กับคนที่เริ่มต้นให้ก้าวเดินไปได้อย่างมั่นคง
- 3) ประสบการณ์ความเชื่อของตัวเอง ความรู้ที่ได้ไปอบรมมาบางครั้งเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วเกิดผล แต่บางครั้งก็ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง ต้องนำมาลองผิดลองถูก ไม่ได้ทำตามที่ได้ไปอบรมโดยตรงแต่จะมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับความเป็นจริง ความพร้อมตนเอง ตามปัจจัยและทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่

ภาพที่ 4.15 โรงเรือนเลี้ยงไก่และการเลี้ยงเป็ด

4) นายอภิชา ทองสุข

ภาพที่ 4.16 นายอภิชา ทองสุข

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 15/3 หมู่ที่ 2 ตำบลกระเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบผู้ผลิตยางพารา ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิตยางพารา กลุ่มผลิตปุ๋ยหมัก หมอดินอาสา อาสาสมัครเกษตรกรของหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 2 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 18 ไร่ 3 งาน รูปแบบการผลิตเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน

อดีต เดิมปลูกมะม่วงหิมพานต์ และกาแฟ เนื่องจากในพื้นที่เดิมมีการปลูกกาแฟกันมากเพราะกาแฟเป็นพืชที่มีราคาสูงในขณะนั้น แต่สภาพของพื้นที่ที่ไม่เอื้ออำนวยเท่าที่ควรทำให้ผลผลิตที่ได้รับไม่น่าพอใจจึงมีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอด จากนั้นก็ไปรับจ้างเป็นแรงงานในสวนยางพารา เพื่อให้เข้าใจกระบวนการในการปลูก การดูแล รวมถึงการเก็บผลผลิต นอกจากนี้ยังสนใจเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานต่างๆ ที่อบรมเกี่ยวกับเรื่องยางพารา เพื่อให้มีทั้งความรู้และสามารถปฏิบัติได้ พร้อมทั้งจะนำความรู้มาใช้ในพื้นที่ของตนเอง

ปัจจุบัน เริ่มแรกปลูกยางพารา เสริมในแปลงมะม่วงหิมพานต์ ก่อนยางพาราโตก็โค่นมะม่วงหิมพานต์ทิ้ง เพราะมะม่วงหิมพานต์มีศัตรูพืช พวกหนอนเจาะต้นทำให้ได้รับความเสียหาย และต้นมะม่วงหิมพานต์ก็ตายจำนวนมาก สำหรับการเปลี่ยนพืชปลูกจากกาแฟมาเป็ยางพาราในช่วงแรกได้รับเงินทุนสนับสนุนจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้นให้การสนับสนุนการปลูกยางพาราในพื้นที่ด้วย เมื่อการปลูกมะม่วงหิมพานต์ร่วมกับยางพาราไม่ได้ผลที่ดีจึงหาพืชอื่นมาปลูกทดแทน คือ ปลูกลองกองแซมในสวนยางพาราเพื่อเพิ่มรายได้ และได้แบ่งพื้นที่ 3 ไร่ สำหรับการปลูกพืชหมุนเวียน เช่น ผักหวาน กระเจี๊ยบ ตะไคร้ ผักเหรียง ถั่วฝักยาว มีการเลี้ยงปลานิล ปลาดุกเพียน ปลาทับทิม เพื่อใช้เป็นอาหารในครอบครัว และส่วนหนึ่งนำมาจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และผลิตปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักใช้เองในแปลง

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ กล้าลองเปลี่ยนแปลง เพราะถ้าคนอื่นทำได้เราก็คงทำได้ ถ้าเรามีความตั้งใจมันจะต้องทำได้ดี อีกทั้งปลูกพืชตามความเชื่อของตนเองว่าการปลูกพืชให้มีความหลากหลาย ทำให้เรามีรายได้ที่มากขึ้น สามารถนำผลผลิตออกมาจำหน่ายได้ตามความต้องการของตลาด จากนั้นปี 2551 เป็นแกนนำเริ่มมีการชักชวนเพื่อนเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงประมาณ 70 ครัวเรือน รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมการออมเงิน สมาชิกภายในกลุ่ม ตั้งกลุ่มวิสาหกิจรับซื้อผลผลิตของสมาชิกภายในกลุ่มและนำไปขายต่อให้ผู้รับซื้อรายใหญ่ จัดตั้งกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักส่งขาย ส่งเสริมให้สมาชิกมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากในพื้นที่เกษตรกรมีความเข้มแข็งจึงเกิดการรวมกลุ่มในการร่วมกันดำเนินการกิจกรรมต่างๆ โดยใช้มติที่ประชุมในการตัดสินใจอาศัยเสียงส่วนใหญ่ จากเดิมมีสมาชิก 8 คน ปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 100 คน การที่ทำให้สมาชิกขยายมากขึ้นเนื่องจากแกนนำของกลุ่มทำอย่างจริงจัง จนเกษตรกรในพื้นที่เห็นผลและเกิดความต้องการที่จะประสบความสำเร็จและมีรายได้บ้างจึงขอเข้าร่วมโครงการด้วย โดยกิจกรรมที่สมาชิกในกลุ่มทำร่วมกันประกอบด้วยการทำปุ๋ยหมักจากกากกาแฟ และมูลสัตว์ (ภาพที่ 4.17) และปัจจุบันทางกลุ่มมีความก้าวหน้ามากขึ้นเนื่องจากมีการผลิตปุ๋ยส่งให้กับ สำนักกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ราคา กิโลละ 20 บาท ตอนนี้ทางกลุ่มกำลังส่งเสริมการปลูกผักพื้นบ้านปลอดสารพิษเป็นผลการการประชุมหารือกันระหว่างผู้นำ ชาวบ้านและสมาชิกภายในกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปัญหาที่เกิดขึ้นของตนเองและของชุมชน เนื่องจากหน้าแล้งชาวบ้านและสมาชิกไม่มีรายได้จึงหาอาชีพเสริมในชุมชนเพื่อจะได้ไม่ต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ อาทิ ผักหวาน กระเจี๊ยบ ตะไคร้ ผักเหลียง ส่งให้พ่อค้าคนกลางในพื้นที่และนอกพื้นที่มารับไปขาย เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน โดยทางประธานและเป็นศูนย์การในการติดต่อตลาดและรวบรวมผลผลิตเพื่อส่งให้พ่อค้า

ภาพที่ 4.17 การทำปุ๋ยหมักจากกากกาแฟ

5) นายธีรยุทธ ช่วยเนื่อง

ภาพที่ 4.18 นายธีรยุทธ ช่วยเนื่อง

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10/140 หมู่ที่ 10 ตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบยางพารา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 และเลขาธิการกองทุนเงินล้าน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 3 ไร่ 3 งาน รูปแบบการผลิตเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน ลดต้นทุนการผลิตโดยใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกร่วมกับการใช้ปุ๋ยเคมี

อดีต มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากเดิมปลูกไม้ผล คือ มังคุด แต่มีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมทั้งค่าจ้างแรงงานแพงและหาแรงงานยาก เกษตรกรในพื้นที่ปลูกมังคุดกันมากขายได้ราคาต่ำเลยมีความตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การปลูกมังคุดที่มีเกษตรกรปลูกกันมาก เปลี่ยนมาปลูกยางพารา และปรับพื้นที่ให้ปลูกพืชได้หลายอย่างเพื่อให้มีรายได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกยางพารา ร่วมกับการปลูกผักหวาน แซ่ระหว่างแถวของยางพารา เพื่อให้มีรายได้รายวันจากการปลูกผักหวาน มีการรวมกลุ่มกับเกษตรกรในพื้นที่ในการผลิตปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในพื้นที่ของตนเองและจำหน่ายให้เกษตรกรรายอื่น เป็นการลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร อีกทั้งมีการปลูกผักสวนครัวชนิดต่างๆ เพื่อขายสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ เป็นคนที่กล้าที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตไม่ผลิตเหมือนคนอื่น ทำให้สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการปลูกมังคุดซึ่งเป็นพืชสวนที่ต้องดูแลมาก มาปลูกยางพาราซึ่งมีการดูแลที่ง่ายกว่าพืชสวน และยังสามารถมีเวลาในการทำกิจกรรมเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการปลูกผัก จำหน่ายให้กับเพื่อนบ้าน

6) นายนพรัตน์ ชุ่มช่วย

ภาพที่ 4.19 นายนพรัตน์ ชุ่มช่วย

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 3 ตำบลคันธูลี อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 3 งาน รูปแบบการผลิตเป็นการปลูกพืชผสมผสาน

อดีต ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง แต่มีความสนใจในการทำการเกษตรและเป็นคนขยัน จึงไปเช่าที่ดินของเพื่อนบ้านปลูกพืชผักใน สวนปาล์มน้ำมันของเพื่อนบ้านขณะที่ปาล์มน้ำมันยังเล็ก โดยปลูกพริก ผักกาด บวบ แตง เริ่มแรกในการทำการเกษตรจะอาศัยการไปศึกษาจากเกษตรกรรายอื่นที่เขาทำอยู่ก่อนแล้ว โดยไปช่วยคนอื่นทำแล้วนำมาปรับใช้ในแปลงของตนเองโดยไปเรียนรู้จากคนอื่นที่เขาทำเป็นมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง

ปัจจุบัน เป็นเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในโครงการ สดจ. เนื้อที่จำนวน 3 งาน โดยนำที่ดินมาทำการเกษตรปลูกพืชแบบผสมผสาน ประกอบด้วย ผักกูด กล้วย ผักเหลียง หน่อไม้ ละมุด น้อยหน่า มะนาว และเลียงปลา มีการใช้ฮอร์โมนบำรุงไม่ใช้สารเคมีในการผลิต แนวคิดเมื่อผลิตผักแบบปลอดสารพิษเราจะเป็นผู้กำหนดราคาขายผลผลิตได้เอง มีการใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และปัจจุบันมีเกษตรกรและบุคคลที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ และแปลงของเกษตรกรยังเป็นต้นแบบในการผลิตแบบ 1 ไร่ 1 แสนอีกด้วย

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ มีแนวคิดในการเลือกพืชที่จะปลูก เวลาปลูกพืชไม่ปลูกพืชชนิดเดียวจะปลูกพืชหลายชนิดสลับกันตามความต้องการของตลาด ไม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตร คิดว่าถ้าผักพวกนี้คนในครอบครัวกินแล้วสะสมในร่างกายเป็นอันตรายในเมื่อเราห่วงลูกหลาน ก็ควรห่วงผู้บริโภครด้วย ราคาดีก็ขาย อะไรที่ราคาดีก็ปลูก อีกทั้งยังทำเป็นสถานที่ศึกษาดูงาน เพราะเมื่อมีคนมาดูงานแล้วเอาไปทำตามทำให้มีความสุข การทำการเกษตรที่จะทำให้อยู่ได้ที่สำคัญคือการทำบัญชีครัวเรือนทำให้สามารถรู้รายรับ – รายจ่าย ในครัวเรือน อีกด้วย

7) นายอับดุลอาซิ เจะโวะ

ภาพที่ 4.20 นายอับดุลอาซิ เจะโวะ

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 4 ตำบลโละจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการปลูกพืชรวมยาง ปัจจุบันเป็นอาสาปฎิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (อสปก.)

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 6 ไร่ 3 งาน รูปแบบการผลิตเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสาน

อดีต นายอับดุลอาซิ เดิมปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียวในพื้นที่ แต่ประสบปัญหาราคาผลผลิตไม่คงที่ และสภาพของภูมิอากาศที่มีผลต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงหาวิธีการในการเพิ่มรายได้รวมทั้งการใช้ประโยชน์ของที่ดินให้เต็มศักยภาพ

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกผักเหียงแซมในสวนยางพารา ปลูกแซมในสวนระหว่างแถวยางหรือที่ว่างการปลูกพืชแซมในสวนยางพาราที่ให้ผลผลิตแล้ว โดยเลือกพืชที่ไม่มีผลกระทบต่อน้ำหลัก เช่น ผักเหมียง ถั่วฝักยาว กะเพรา ผักกูด เป็นต้น มีการปลูกพืชสมุนไพร เพาะเห็ดฟาง, เห็ดนางฟ้า เพื่อเป็นอาชีพเสริม

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ปัจจุบันราคาผลผลิตยางพาราค่อนข้างต่ำ แต่สินค้าต่างๆ มีราคาแพงขึ้น ทำให้มี รายจ่ายเพิ่มขึ้น การเงินไม่ค่อยเพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ การปลูกพืชชนิดเดียวอาจเป็นการทำการเกษตรที่ไม่แน่นอน เนื่องจากถ้าช่วงหนึ่งช่วงใดราคาของผลผลิตที่ขายได้ตกต่ำลง เกษตรกรอาจจะประสบปัญหาการขาดทุน แต่ถ้าเกษตรกรปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด เมื่อพืชหนึ่งพืชใดราคาตกต่ำ เราก็ยังสามารถที่จะขายผลผลิตของพืชชนิดอื่นแทน เพื่อเป็นการลดการขาดทุนได้ และยังสามารถทำให้มีรายได้ในครัวเรือนอย่างต่อเนื่องไม่จำเป็นต้องรอผลผลิตจากพืชเพียงชนิดเดียว การปลูกพืชควรปลูกพืชที่หลากหลายโดยเน้นการปลูกพืชที่เกษตรกรสามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของเกษตรกร

8) นายนิต อุบล

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 19 ตำบลเขาวิเศษ อำเภอเขาวิเศษ จังหวัดตรัง เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้านและกรรมการลุ่มน้ำคลอง

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 25 ไร่ 2 งาน รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน ร่วมกับการเลี้ยงปลา เลี้ยงหมู ไก่ เป็นอาชีพเสริม

อดีต ปลูกไม้ผล เช่น ทุเรียน มังคุด ลองกอง ปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่ แต่เป็นพืชที่ประสบกับปัญหาราคาที่ไม่แน่นอนบางปีราคาดีมีรายได้ดี บางปีราคาตกต่ำต้องขาดทุน เมื่อพืชที่ปลูกมีอายุมากขึ้นผลผลิตที่ได้ก็ต่ำ อีกทั้งปัจจัยการผลิตราคาแพง ดินเสื่อมสภาพ, ขาดแหล่งน้ำ, ขาดเงินทุน

ปัจจุบัน เกษตรกรปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูก มีการปลูกพืชที่หลากหลายมากขึ้น แต่ยังคงพื้นที่ปลูกไม้ผลไว้ เปลี่ยนพื้นที่บางส่วนในการปลูกไผ่ ปลูกผัก และปลูกไม้ยืนต้นที่เป็นไม้ธรรมชาติเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมด้วย มีการเลี้ยงปลา เลี้ยงหมูไว้เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังเลี้ยงไก่เพื่อไว้บริโภคเนื้อและไข่อีกด้วย อีกทั้งยังเป็นเกษตรกรผู้นำในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมีให้กับเกษตรกรในพื้นที่นำไปเป็นแบบอย่างในการลดต้นทุนการผลิต

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ศึกษาถึงพืชแต่ละชนิด ดิน น้ำ ป่า อากาศ ให้เหมาะสมกับพืชที่ปลูก มีความคิดจะปลูกพืชให้หลากหลาย มีความแตกต่างแม้มีรายได้เพิ่มขึ้นที่น้อย แต่มีรายได้มาหลายทาง มีรายได้ทุกวันทุกเดือนทุกปี และยั่งยืน มีสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วยปลูกทุกอย่างที่เรากินและกินทุกอย่างที่เราปลูก แบ่งปันความรู้ให้กับสังคม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างตัวเกษตรกรและเพื่อนบ้านร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันภายในชุมชน

ภาพที่ 4.21 คอกแม่หมู

9) นางกนกวรรณ วลดกุล

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 19 ตำบลเขาวิเศษ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดตรัง เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 7 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน ร่วมกับการเลี้ยงปลาในกระชังเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

อดีต ปลูกยางพาราเพียงอย่างเดียว แต่ยางพารามีอายุมากทำให้ผลผลิตที่ได้ลดต่ำลงเรื่อยๆ จึงต้องการที่จะโค่นต้นยางพาราเดิมทิ้งและปลูกใหม่

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกพืชหลักคือ ยางพารา แต่ได้มีการปลูกพืชที่สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรในช่วงที่พืชหลักอย่างยางพารายังไม่ให้ผลผลิต โดยปลูกข้าวโพด และผัก พักแปลงปลูก เพื่อไล่ศัตรูพืช แล้วปลูกต่อเนื่อง ปรับดินใช้น้ำหมักชีวภาพฉีดพ่นทุกๆ สัปดาห์ มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี โดยศึกษาจากต้นแบบ “นายนิธ อุบล”

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ เกษตรกรมีความตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เน้นการผลิตที่ใช้สารเคมีให้น้อยลงในการผลิตพืชผักที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและการจำหน่ายให้กับเพื่อนบ้านภายในชุมชน เพื่อสุขภาพของคนในครอบครัว และชุมชนดีขึ้น เมื่อต้องการศึกษาหาความรู้และสนใจในเรื่องการเกษตรจะไปหาความรู้โดยการไปถามผู้รู้ เมื่อได้รับความรู้แล้วลงมือทำจริงจัง เมื่อประสบความสำเร็จก็จะถ่ายทอดความรู้ของตนเองให้ผู้อื่นนำไปทดลองทำตาม

10) นายอุทัย จุเส็ง

ภาพที่ 4.22 นายอุทัย จุเส็ง

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 5 ตำบลคลองพา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการเลี้ยงแพะเนื้อ ปัจจุบันเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจโคเนื้อบางกลาง และการจัดการสวนปาล์มน้ำมัน โดยใช้รูปแบบผสมผสาน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 50 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน ร่วมกับการเลี้ยงแพะและเลี้ยงวัว เป็นอาชีพเสริม

อดีต ปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน โดยใช้การใส่ปุ๋ยเคมีจำนวนมาก เป็นค่าใช้จ่ายปีละไม่ต่ำกว่า 100,000 บาท ทำให้ต้นทุนในการปลูกพืชสูง

ปัจจุบัน เกษตรกรปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต ลดการใช้ปุ๋ยเคมี โดยเกษตรกรเลี้ยงแพะ และเลี้ยงวัวเพื่อขายเนื้อ (ภาพที่ 4.23) เกษตรกรเลี้ยงแพะ แม่พันธุ์ 100 แม่ ราคาจำหน่ายตัวละประมาณ 4,000 บาท มีรายได้จากการเลี้ยงแพะประมาณ 180,000 บาทต่อปี และเลี้ยงวัว 30 ตัว ราคาจำหน่ายตัวละประมาณ 30,000 บาท เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงวัวประมาณ 120,000 บาท/ปี และยังได้ประโยชน์จากมูลของวัวและแพะมาเป็นปุ๋ยให้กับยางพาราและปาล์มน้ำมัน และเหลือสำหรับขายให้กับเกษตรกรรายอื่นเป็นการสร้างรายได้ และสามารถลดรายจ่ายจากเดิมที่มีค่าใช้จ่ายจากการซื้อปุ๋ยเคมีจากปีละประมาณ 100,000 บาทเหลือเพียงปีละประมาณ 40,000 บาท ซึ่งช่วงแรกเริ่มจากเกษตรกรเลี้ยงวัวเพียงอย่างเดียวแต่ยังมีเวลาว่าง เลยมาทดลองเลี้ยงแพะ โดยเริ่มจากการไปดูงานกับเกษตรกรรายอื่นที่เลี้ยงแพะเป็นอาชีพแล้วมาทดลองด้วยตัวเอง เมื่อทดลองเลี้ยงแล้วประสบความสำเร็จจึงถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเกษตรกรรายอื่นในพื้นที่ เมื่อมีเกษตรกรหลายรายให้ความสนใจจึงมีการตั้งกลุ่มวิสาหกิจโคเนื้อบางกลาง รวมกลุ่มเพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและกั๊ยืมเงินทุนมาใช้ในการลงทุน

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การที่จะทำการเกษตรให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ต้องการลดต้นทุนจึงนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ปัจจัยหลักที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้ต้นทุนและกำไร ความสามัคคีในครอบครัว เมื่อมีความสนใจในเรื่องใดก็จะไปศึกษาดูงานจากนั้นจะนำมาเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตาม ดูจุดด้อย จุดเด่นแล้วนำมาปรับใช้ นำเอาแบบอย่างดี ๆ มาปฏิบัติตาม อีกทั้งให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือนสามารถทำให้ลดค่าปุ๋ย 70% ถ้าไม่มีการทำบัญชีจะไม่สามารถทำให้เรารู้รายได้ รายจ่าย ที่ปรับแนวคิดในการดำรงชีวิต ไม่โกรธ ไม่น้อยใจใคร ไม่น้อยใจตัวเองและมีหลักดังนี้ 1) รู้ตัวเราว่าเราเป็นใคร 2) หนังสือ เวลาว่างอ่านหนังสือเพื่อหาความรู้ใส่ตัว 3) ให้คนอื่นก่อน ทั้งความรู้และของ ก่อนจะเอาของเขาก็ต้องให้เขาก่อน 4) ก่อนเป็นหลักให้คนอื่น ต้องเป็นหลักให้ตัวเองก่อน 5). ขยัน อดทน อดออม อดกลั้น ปรองดอง

ภาพที่ 4.23 โรงเรือนสำหรับเลี้ยงวัวและแพะ

11) นายพรจิต สูงศักดิ์

ภาพที่ 4.24 นายพรจิต สูงศักดิ์

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 5 ตำบลคลองพา อำเภотаชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการเพาะเห็ดฟาง ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานกลุ่มสายใยรัก และอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน และอาสาสมัครสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 6 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน ร่วมกับการเลี้ยงเป็ดและปลาตก มีการเพาะเห็ด แปรรูปแหนมเห็ด

อดีต ปลูกเงาะเพียงอย่างเดียว แต่ประสบปัญหาหาคาผลผลิตตกต่ำ จึงปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตมาเป็นการเกษตรผสมผสาน การปรับเปลี่ยนเกิดจากการไปอบรมและศึกษาดูงาน เศรษฐกิจพอเพียงที่ทางสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจัดขึ้น

ปัจจุบัน เกษตรกรเป็นศูนย์ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการปลูกพืชหลากหลาย ศูนย์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การเพาะเห็ดนางฟ้าเพื่อเพิ่มรายได้ มีการปลูกพืชสมุนไพร ส่งโรงพยาบาล ทำฉาง (ขมิ้นชัน) เพื่อแปรรูปเป็นสมุนไพร

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ เกิดจากการมีหนี้สินเพราะกู้เงินมาลงทุนทำเกษตรและส่งลูกเรียน จึงปรับเปลี่ยนรูปแบบทำการเกษตรต้องปลูกพืชหลายๆ ชนิดเพื่อให้มีรายได้หลายทาง ต้องมีความขยัน อดทน ต้องประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้เพิ่ม เนื่องจากเวลาว่าง เลยใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น จึงเริ่มศึกษาและอบรมการเพาะเห็ดในช่วงแรกเน้นทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนก่อน และเมื่อก่อนซื้อเห็ดหมดอายุก็นำมาทำปุ๋ยหมัก ใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้พื้นที่ว่างปลูกพืชสมุนไพรให้กับโครงการสายใยรัก ส่งให้โรงพยาบาล เช่น ขมิ้นชัน วังขมิ้นดลูก เมื่อประสบความสำเร็จได้เริ่มชักชวนเกษตรกรในพื้นที่ให้ทำตาม เน้นทำเป็นตัวอย่างให้กับเพื่อนบ้าน ให้คำแนะนำเพื่อนบ้าน จากนั้นจึงตั้งเป็นกลุ่มสมาชิกสายใยรัก มีสมาชิก 50 คน ในการผลิตเห็ด และผลิตพืชสมุนไพร โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร

12) นายนันท์ ชูเอียด

ภาพที่ 4.25 นายนันท์ ชูเอียด

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 217 หมู่ที่ 9 ตำบลหนองธง อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน และวิทยากรในพื้นที่

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 4 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 40 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกข้าวแต่ได้ผลผลิตไม่ดีและในพื้นที่มีน้ำท่วม จากนั้นเปลี่ยนมาปลูกยางพารา แต่ก็ให้ผลผลิตไม่ดีเนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่ม จึงปรับเปลี่ยนโดยการศึกษาดูความเหมาะสมของพื้นที่ว่าควรจะปลูกพืชชนิดใดที่เหมาะสมกับพื้นที่

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน สละ ผักหวาน พักทองและอินทผาลัม ปลูกพืชให้มีความหลากหลาย ซึ่งทดลองปลูกพืชที่ยังไม่มีใครปลูกในพื้นที่ โดยหาพืชที่มีผลผลิตตลอดทั้งปี

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การจะประสบความสำเร็จได้ต้องเริ่มจากตัวเอง เปิดใจให้กว้าง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พยายามหาความรู้โดยการอบรม ศึกษา ดูงานอย่างสม่ำเสมอใช้ประโยชน์พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้คุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด คิดให้แตกต่างจากคนอื่น ไปศึกษาดูงานแล้วนำมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองเพราะพื้นที่แต่ละที่มีความแตกต่างต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม มีการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงต้นทุน กำไร เพื่อจะได้จัดการกับรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และที่สำคัญเมื่อเราประสบความสำเร็จจะต้องเป็นผู้ให้ เพื่อให้คนอื่นประสบความสำเร็จด้วย โดยถ่ายทอดความรู้ให้กับคนที่สนใจ แนะนำเทคนิคต่างๆ เพื่อให้เพื่อนบ้าน และชุมชนมีความสำเร็จเหมือนกัน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

13) นายรุณ หลิบแก้ว

ภาพที่ 4.26 นายรุณ หลิบแก้ว

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 217 หมู่ที่ 9 ตำบลหนองธง อำเภอบ้านนา จังหวัดพิจิตร เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน และวิทยากรในพื้นที่

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 10 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกปลูกยางพารา อย่างเดียว

ปัจจุบัน เกษตรกรปลูกยางพารา และปลูกไม้ผลแซม เช่น สละ มังคุด ลองกอง และเลียงปลา

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การเปิดใจให้กว้าง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พยายามหาความรู้โดยการอบรม ศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอใช้ประโยชน์ ไปศึกษาดูงานแล้วนำมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองเพราะพื้นที่แต่ละที่มีความแตกต่างต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม มีการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงต้นทุน กำไร เพื่อจะได้จัดการกับรายจ่ายที่ไม่จำเป็น

ภาพที่ 4.27 การเลี้ยงปลาดุก

14) นายसानนท์ ภู่วัฒน์เมือง

ภาพที่ 4.28 นายसानนท์ ภู่วัฒน์เมือง

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 8 ตำบลตะโก อำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบเกษตรผสมผสาน ปัจจุบันดำรงตำแหน่งที่ปรึกษากลุ่มเลี้ยงหมู ที่ปรึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 12 ไร่ 3 งาน รูปแบบการปลูกพืชแบบผสมผสาน ผักสวนครัวต่างๆ ร่วมกับการเลี้ยงหมู กบ ไก่ และปลา

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกยางพารา อย่างเดียว

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกยางพารา และปลูกไม้ผลแซม เช่น สละ มังคุด ลองกอง มีการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก น้ำหมักชีวภาพใช้เอง โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นการลดต้นทุนการผลิต

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกทุกอย่างที่เรากินและกินทุกอย่างที่ปลูก ใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำของที่ไม่มีประโยชน์ไม่มีค่า ให้เป็นของมีค่ามีประโยชน์ พร้อมทั้งยังถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจเป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ฝึกงานเขานักเรียน นักศึกษา คอยให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษากับเกษตรกรที่มีความสนใจและอยากจะปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรของตนเอง เพื่อการพึ่งตนเองให้มากที่สุด

ภาพที่ 4.29 การสัมภาษณ์เกษตรกร

15) นายจรูญ บัวดำ

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 272 หมู่ที่ 2 ตำบลเขาต่อ อำเภอบลายพระยา จังหวัดกระบี่ เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์บรามัน เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจโคเนื้อ

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 9 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชผสมผสานรวมกับการเลี้ยงโค

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกปาล์มน้ำมัน อย่างเดียว

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกปาล์มน้ำมัน และการเพาะเห็ดในสวนปาล์มน้ำมัน และเลี้ยงโคพื้นเมือง

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตร การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง

16) นายสมพร เฟื่องคง

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 2 ตำบลเขาต่อ อำเภอบลายพระยา จังหวัดกระบี่ เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการปลูกผัก ปัจจุบันดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 35 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน รวมกับ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกปาล์มน้ำมัน อย่างเดียว

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกปาล์มน้ำมัน ปลูกผักสวนครัวโดยใช้ขี้เถ้ามาเกลี่ยบนแปลง ปลูกทำให้ผักที่ปลูกออกงามใช้ปุ๋ยน้อย หญ้าก็ไม่ค่อยขึ้น และเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ ความขยัน อดทน ปรับรูปแบบการผลิต การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตร การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง

17) นายบุญแก้ว ทิพย์รงค์

ภาพที่ 4.30 นายบุญแก้ว ทิพย์รงค์

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยยูง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบปุ๋ยอินทรีย์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งหมอดินอาสา ราษฎรชาวบ้านด้านการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ และปลูกผัก

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 11 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน ร่วมกับการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา

อดีต ในอดีตลุงบุญแก้วเคยทำนาที่เน้นการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อกระตุ้นผลผลิตทำให้ดินเสื่อมโทรม

ปัจจุบัน พลิกชีวิตใหม่ โดยนำที่นา 8 ไร่ มาทำสวนผสมผสานไม่ใช้สารเคมี หันมาใช้ปุ๋ยหมักแทน และมีผลผลิตที่ดี จึงได้ศึกษาและมีความรู้ในการหมักปุ๋ยใช้เองและถ่ายทอดให้เพื่อนบ้านด้วย รวมทั้งเริ่มต้นทดลองปลูกหญ้าแฝกเพียง 10 กล้า ใน ปี 2540 ตลอด 10 มาปีนี้ ได้ผลิตหญ้าแฝกป้อนให้หน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดกระบี่ กว่า 10 ล้านกล้า และเป็นวิทยากรรับเชิญสาธิตการทำปุ๋ยหมักให้กับ ทั้งหน่วยงานทางการเกษตร และหน่วยงานการศึกษาและนอกพื้นที่ต่างจังหวัด

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การทำปุ๋ยหมักปุ๋ยน้ำเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนลดการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อลดรายจ่ายในการเกษตร การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มี การทำการเกษตร การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง นำความรู้ในเรื่องที่ตนเองถนัดมาถ่ายทอดให้กับเกษตรกรทั่วไปโดยเป็นวิทยากร

18) นางอาภรณ์ กลับสง

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 5 ตำบลเขาหิน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบพืชแซมในสวนปาล์มน้ำมัน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 43 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกปาล์มน้ำมัน อย่างเดียว

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกปาล์ม มีเงาะ, ทุเรียน, มังคุด, ผักหวานป่า, ผักเหียง, มะพร้าวน้ำหอม, มะนาว ปลูกแซมในสวนปาล์มน้ำมัน และเลี้ยงปลา

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การศึกษาหาความรู้ แล้วนำมาปรับใช้ การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตร การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง

19) นายบุญชู เพชรรัตน์

ภาพที่ 4.31 นายบุญชู เพชรรัตน์

ข้อมูลส่วนตัว อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 5 ตำบลป่าพระยอม อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพิจิตร เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเกษตรแบบผสมผสาน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 5 ไร่ 2 งาน รูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกยางพารา อย่างเดียว

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกพืชผสมผสาน ยางพารา ผักกูด พริก มะเขือ ถั่วเขียว พืชเห็ด เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงหมู และเลี้ยงไก่ นอกจากนั้นยังมีการแปรรูปผลผลิต และทำปุ๋ยหมัก

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตรที่เน้นผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย และเป็น การสร้างความมั่นคงด้านอาหารให้กับครอบครัวเป็นหลัก อีกทั้งมีแนวคิดในการเรื่องของที่ดินทำกินที่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพ แม้ว่าจะมีปริมาณการถือครองที่ดินไม่มาก แต่ก็ต้องใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ด้วยการปลูกพืช ไม้ผลยืน รวมทั้งปลูกผักสวนครัวต่างๆ นอกจากบริโภคภายในครัวเรือนแล้ว ยังแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน และส่วนหนึ่งก็นำไปขายเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว เกษตรกรได้ศึกษาแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง และนำมาปฏิบัติทำให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข นั่นคือ พอมี พอกิน พอใช้ รู้จักประหยัด อดออม มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่รอบตัว ไม่โลภมากจนเกินไป ตั้งใจทำมาหากิน แม้จะมีที่ดินเพียงเล็กน้อยก็สามารถที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ เมื่อเกษตรกรเป็นผู้นำของชุมชนจึงมีแนวความคิดในการขับเคลื่อนชุมชนให้พึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรที่ชุมชนมี สำรวจความต้องการของชุมชน สิ่งใดที่ชุมชนขาดก็ประสานงานไปยังหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมทั้งองค์ความรู้และกระบวนการ โดยที่กิจกรรมที่มีในชุมชนจะมุ่งให้ชุมชนผลิตของกิน ของใช้ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ ลดการพึ่งพาจากภายนอก ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ สิ่งที่ชุมชนต้องพึ่งพาจากภายนอก ต้องหาวิธีเรียนรู้เพื่อผลิตทดแทน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยนำคนนำชุมชนให้รวมกัน

ภาพที่ 4.32 การเลี้ยงปลาในล้อรถ

20) นายสมบุรณ์ ศรีสุบัติ

ภาพที่ 4.33 นายสมบุรณ์ ศรีสุบัติ

ข้อมูลส่วนตัว ลุงนิล อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 6 ตำบลช่องไม้แก้ว อำเภอยะหริ่ง จังหวัดชุมพร เป็นเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ต้นแบบการปลูกพืชผสมผสาน

เกษตรกรรายนี้มีเนื้อที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดิน 1 แปลง มีเนื้อที่ในเขตปฏิรูปที่ดินรวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 17 ไร่ รูปแบบการปลูกพืชผสมผสาน

อดีต เกษตรกรเดิมปลูกทุเรียน อย่างเดียว จุดเริ่มต้นมาจากการศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) จัดขึ้น

ปัจจุบัน เกษตรกร ปลูกพืชผสมผสาน พร้อมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรให้กับเกษตรกรผู้สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้ พื้นที่มีการปลูกพืชคอนโด 9 ชั้น (ภาพที่ 4.34) ที่สามารถสร้างรายได้ ให้มีจำหน่ายทุกวัน ประกอบด้วย

- 1) พืชน้ำ ในน้ำปลูกบัว ผักบุ้ง ผักกะเฉด
- 2) พืชหัว ขึ้นใต้ดิน เช่น กระชาย กลอย มันหอม
- 3) พืชหน้าดิน เช่น พริกขี้หนู กระเพรา ตะไคร้
- 4) พืชรายได้รายวัน เช่น ส้มจี๊ด
- 5) พืชรายได้ต่อสัปดาห์ กล้วยเล็บมือนาง
- 6) พืชรายปี ไม้ผล เช่น ทุเรียนหมอนทอง กระท้อน ขนุน
- 7) พืชเกาะเกี่ยว พริกไทย
- 8) ไม้ยืนต้น (ธนาคารต้นไม้) เช่น มะฮอกกานี ตะเคียนทอง จำปาทอง ปลูกไว้ให้เป็นร่มเงาเติบโตเองโดยธรรมชาติ
- 9) ไม้ชั้นบน ปลูกไม้ยางนา เพื่อถวายเป็นหลวง

นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงหมู เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เป็นรายได้รายเดือนอีกด้วย ซึ่งการทำเกษตรแบบผสมผสานนี้สามารถช่วยให้เจ้าของพื้นที่มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว

ได้ และสามารถปลดหนี้สินที่มีจากการทำการเกษตร ที่เกิดจากการทำสวนทุเรียนในช่วงแรกจนหมด ซึ่งปัจจุบันถือได้ว่าเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตรมีฐานะร่ำรวย ในการดูแลปรับปรุงบำรุงดินใช้วิธีการหมักดินโดยใช้ทลายปาล์ม (ภาพที่ 4.34) หรืออะไรก็ได้ที่หามาได้ในท้องถิ่นมาคลุมดินมาคลุมพื้นที่เพื่อให้ผืนดินทุกตารางนิ้วเพื่อให้เกิดความชุ่มชื้น ในพื้นที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมี พร้อมทั้งจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ศึกษาดูงานให้กับคนที่สนใจโดยแบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ 10 ฐาน ประกอบด้วย

- 1) พัฒนาที่ดินให้มีค่า บนพื้นที่ดินน้อยๆ ให้มีรายได้ทุกวัน ทุกเดือน ทุกปี (พืชคอนโด 9 ชั้น)
- 2) การทำน้ำสมุนไพรรักษาโรค
- 3) การทำโลชั่น แชมพู และน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น เป็นต้น
- 4) สอนการทำอาหารไทย จีน ฝรั่ง
- 5) สอนการเลี้ยงหมูหลุมไม่มีกลิ่น
- 6) สอนการทำจุลินทรีย์น้ำ จุลินทรีย์แห้ง
- 7) สอนการทำบ้านดิน
- 8) ธนาคารต้นไม้
- 9) การเลี้ยงผึ้ง
- 10) เตาถ่านอีราตะ

ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ คือ การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง พอกิน พออยู่ และพอใช้ เกษตรกรเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาอาชีพเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยการเข้าร่วมรับการอบรม สัมมนาในสถานที่ต่างๆ เป็นประจำ แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่นอยู่เสมอ มีความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น โดยเป็นผู้ให้กับทุกคน มีความเชื่อว่าการให้นั้น ยิ่งให้ยิ่งได้มา การให้ความสุข ความรัก ความจริงใจกับผู้อื่น จะทำให้ได้ความสุขนั้น จากแนวคิดที่อยากแบ่งปันความสุขให้กับคนทุกคนที่รักและคนทุกคนที่รู้จัก เกษตรกรจึงสร้างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้บ้านและสวนของตนเองเป็นสถานที่เรียนรู้

ภาพที่ 3.34 การหมักดินโดยใช้ทลายปาล์ม และการปลูกพืชคอนโด 9 ชั้น

สรุปปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ

ข้อมูลเกษตรกร	ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ
1. นายเหิม พรหมเกตุ อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 330 หมู่ที่ 5 ต.ควนพัง อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบปาล์มน้ำมัน	- เกษตรกรเป็นผู้ที่มีความสนใจในการที่เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ - ขยันและอดทนการใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่า ประกอบอาชีพเสริม - การลดต้นทุนการผลิต ใช้ปุ๋ยหมัก - การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ได้รู้ถึง รายรับ-รายจ่าย ของครอบครัวและพยายามลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น
2. นายสนั่น จิตนุ่น อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 154 หมู่ที่ 9 ต.เขาพะโล อ. สมอทอง จ.สุราษฎร์ธานี ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบยางพารา	- เสียสละ มีจิตสาธารณะสละเวลาและร่างกาย แรงใจที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม - สนใจและชอบการศึกษาเรียนรู้ในด้านการเกษตร และปฏิบัติจริง - ความตั้งใจในการที่จะกล้า ปรับเปลี่ยนวิธีคิดของตนเองให้แตกต่างจากคนอื่น - ความขยัน และอดทน มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจมาปรับใช้ในครอบครัว - การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงรายรับ รายจ่าย
3. นายยงยุทธ คชสิงห์ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 122/1 หมู่ที่ 5 ต. จ.ป.ร. อ.กระบุรี จ.ระนอง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบปาล์มน้ำมัน	- มีความเป็นผู้นำมีความคิดที่เป็นนักธุรกิจ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เป็นคนที่รักษาคำพูด - ความกล้าในการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดออกจากกรอบเดิม - การสร้างอำนาจการต่อรอง รวมกันเป็นกลุ่มเพื่อขายผลผลิต - ซื่อสัตย์ และการสร้างความน่าเชื่อถือ
4. นางวันดี คงยาก อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ - หมู่ที่ 1 ต.แดนสรวง อ.ระโนด จ.สงขลา ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	- ความอดทน และความพยายาม การปรับเปลี่ยนรูปแบบในการผลิต - ความชอบ ความสนใจความมานะอดทนของตนเองในการที่จะปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินชีวิต จากพนักงานบริษัท มาเป็นเกษตรกร
5. นางสาวชุลียาตี มะดาโอะ อายุ 34 ปี บ้านเลขที่ 65/3 หมู่ที่ 7 ต.โล๊ะจูด อ.แว้ง จ.นราธิวาส ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเพิ่มผลผลิตยางพารา	- หาความรู้จากผู้รู้ จากเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความชำนาญ แล้วนำมาปฏิบัติในการเพิ่มผลผลิต - อดทนและความพยายาม ต้องทำด้วยใจจึงจะประสบความสำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคจะต้องไม่ท้อถอย

ข้อมูลเกษตรกร	ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ
6. นายสุนทร เกื้อขาว อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 7 ต.ป่าพะยอม อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเลี้ยงแพะ	- ความขยันและอดทน การหาความรู้ใหม่ๆ - ศึกษาหาความรู้ว่าสินค้าชนิดใดเป็นที่ต้องการของตลาดสามารถจำหน่ายได้ในราคาสูงและมีผู้ผลิตน้อย
7. นายธนบุญย์ ขลิกด้า อายุ 34 ปี บ้านเลขที่ 32/6 หมู่ที่ 5 ต.บางเหริยง อ.ทับปุด จ.พังงา ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรผสมผสาน	- อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่เป็นนายตัวเอง - เกษตรกรมีความคิดว่าการที่จะทำการเกษตรให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงนั้นจะต้องไม่ปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพียงอย่างเดียวถ้าเกิดในปีใดที่มีผลผลิตพืชนั้นมากกว่าราคาที่ขายได้ก็จะถูก
8. นายประโยชน์ นิรัตน์ อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 119 หมู่ที่ 16 ต. ละแม อ.ละแม จ.ชุมพร ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรผสมผสาน	- เกษตรกรมีแนวความคิดว่าการที่จะทำการเกษตรให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงนั้น คือ เมื่อเราต้องกินต้องใช้ ต้องทำ อะไรที่ทำได้เองจะสามารถช่วยลดค่าใช้จ่าย - ความเชื่อมั่น ต้องเชื่อมั่นในสิ่งที่คิดและพยายามที่จะทำมันให้สำเร็จตามที่เราคิดไว้โดยไม่ท้อและใช้ความพยายามมุ่งมั่นทำให้สุดกำลัง - การปรับเปลี่ยนแนวคิด การศึกษาหาความรู้ แล้วนำเอามาทดลองทำ โดยทำก่อน คิดก่อน เพื่อเป็นแบบอย่างให้คนอื่นเอาไปทำตาม และต้องทำในสิ่งที่คนอื่นยังไม่ได้ทำเพื่อจะเป็นผู้นำ - ประสบการณ์ความเชื่อของตัวเอง ความรู้ที่ได้ไปอบรมมา บางครั้งเมื่อนำมาปฏิบัติแล้วเกิดผล แต่บางครั้งก็ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง ต้องนำมาลองผิดลองถูก
9. นายอภิชา ทองสุขอายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 15/3 หมู่ที่ 2 ต.กะเปอร์ อ.กะเปอร์ จ.ระนอง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบผู้ผลิตยางพารา	- กล้าลองเปลี่ยนแปลง เพราะถ้าคนอื่นทำได้เราก็ต้องทำได้ ถ้าเรามีความตั้งใจมันจะต้องทำได้ดี อีกทั้งปลูกพืชตามความเชื่อของตนเองว่าการปลูกพืชให้มีความหลากหลายทำให้เรามีรายได้ที่มากขึ้น สามารถนำผลผลิตออกมาจำหน่ายได้ตามความต้องการของตลาด - รวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อส่งเสริมการออมเงิน ตั้งกลุ่มวิสาหกิจรับซื้อผลผลิตของสมาชิกภายในกลุ่มและนำไปขายต่อให้ผู้รับซื้อรายใหญ่ กลุ่มผลิตปุ๋ยหมักส่งขาย - ส่งเสริมให้สมาชิกมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน

ข้อมูลเกษตรกร	ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ
10. นายธีรยุทธ ช่วยเนื่อง อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10/140 หมู่ที่ 10 ต.กะเปอร์ อ.กะเปอร์ จ.ระนอง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบยางพารา	- เป็นคนที่กล้าที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตไม่ผลิตเหมือนคนอื่น ทำให้สามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น จากการปลูกมังคุดซึ่งเป็นพืชสวนที่ต้องดูแลมาก มาปลูกยางพาราซึ่งมีการดูแลที่ง่ายกว่าพืชสวน
11. นายนพรัตน์ ชุ่มขวย อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 159 หมู่ที่ 3 ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรอินทรีย์	- มีแนวคิดในการเลือกพืชที่จะปลูก เวลาปลูกพืชไม่ปลูกพืชชนิดเดียวจะปลูกพืชหลายชนิดสลับกันตามความต้องการของตลาดไม่ใช้สารเคมีในการทำการเกษตร
12. นายอัศุลอาชี เจะโวะ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 4 ต.โละจูด อ.แฉ่ง จ. นราธิวาส ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการปลูกพืช ร่วมยาง	- การปลูกพืชควบคู่ปลูกพืชที่หลากหลายโดยเน้นการปลูกพืชที่เกษตรกรสามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของเกษตรกร - ปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด เมื่อพืชหนึ่งพืชใดราคาตกต่ำ เราก็ยังสามารถที่จะขายผลผลิตของพืชชนิดอื่นแทน
13. นายนิธ อุล อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 19 ต.เขาวิเศษ อ.เขาวิเศษ จ.ตรัง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรผสมผสาน	- มีความคิดจะปลูกพืชให้หลากหลาย มีความแตกต่างแม้มีรายได้เพิ่มขึ้นที่น้อย แต่มีรายได้มาหลายทาง มีรายได้ทุกวัน ทุกเดือนทุกปี และยั่งยืน มีสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย ปลูกทุกสิ่งที่เรากินและกินทุกสิ่งที่เราปลูก
14. นางกนกวรรณ วลดกุล อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 19 ต.เขาวิเศษ อ.เขาวิเศษ จ. ตรัง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรผสมผสาน	- เกษตรกรมีความตั้งใจที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เน้นการผลิตที่ใช้สารเคมีให้น้อยลงในการผลิตพืชผักที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน - เมื่อต้องการศึกษาหาความรู้และสนใจในเรื่องการเกษตร จะไปหาความรู้โดยการไปถามผู้รู้ เมื่อได้รับความรู้แล้วลงมือทำจริงจัง
15. นายอุทัย จูแสง อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 5 ต.คลองพา อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเลี้ยงแพะเนื้อ	- ให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือนการทำบัญชีจะไม่สามารถทำให้เรารู้รายได้ รายจ่าย - ปรับแนวคิดในการดำรงชีวิต ไม่โกรธ ไม่น้อยใจใคร ไม่น้อยใจตัวเองและมีหลักดังนี้ 1) รู้ตัวเราว่าเราเป็นใคร 2) เวลาว่างอ่านหนังสือเพื่อหาความรู้ใส่ตัว 3) ให้คนอื่นก่อน ทั้งความรู้และของ ก่อนจะเอาของเขาก็ต้องให้เขาก่อน 4) ก่อนเป็นหลักให้คนอื่น ต้องเป็นหลักให้ตัวเองก่อน 5). ขยัน อดทน อดออม อดกลั้น ปรองดอง

ข้อมูลเกษตรกร	ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ
16.นายพรจิต สูงศักดิ์อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 5 ต.คลองพา อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเพาะเห็ดฟาง	- ต้องมีความขยัน อดทน ต้องประกอบอาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้เพิ่ม เนื่องจากเวลาว่าง เลยใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น -ปรับเปลี่ยนรูปแบบทำการเกษตรต้องปลูกพืชหลายๆ ชนิด เพื่อให้มีรายได้หลายทาง
17.นายนัน ชูเอียดอายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 217 หมู่ที่ 9 ต.หนองธง อ.ป่าบอน จ.พัทลุง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรผสมผสาน	-การจะประสบความสำเร็จได้ต้องเริ่มจากตัวเอง เปิดใจให้กว้าง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ - หาความรู้โดยการอบรม ศึกษาดูงาน ใช้ประโยชน์พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้คุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด คิดให้แตกต่างจากคนอื่น
18.นายรุ่น หลิบแก้วอายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 271 หมู่ที่ 9 ต.หนองธง อ.ป่าบอน จ.พัทลุง ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเกษตรผสมผสาน	- การเปิดใจให้กว้าง ยอมรับสิ่งใหม่ๆ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ หาความรู้โดยการอบรม ศึกษาดูงานแล้วนำมาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองเพราะพื้นที่แต่ละที่มีความแตกต่างต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม -การทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงต้นทุน กำไร เพื่อจะได้จัดการกับรายจ่ายที่ไม่จำเป็น
19.นายसानนท์ ภู่วัฒนเมือง อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 8 ต.ตะโก อ.ทุ่งตะโก จ.ชุมพร ศูนย์เรียนรู้ฯต้นแบบเกษตรผสมผสาน	- ปลูกทุกอย่างที่เรากินและกินทุกอย่างที่ปลูก - ใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำของที่ไม่มีประโยชน์ไม่มีค่า ให้เป็นของมีค่ามีประโยชน์
20.นายจรูญ บัวดำ อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 272 หมู่ที่ 2 ต.เขาต่อ อ.ปลายพระยา จ.กระบี่ ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการเลี้ยงโคเนื้อ พันธุ์บรามัน	- การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง
21.นายสมพร เพ็งคงอายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ที่ 2 ต.เขาต่อ อ.ปลายพระยา จ.กระบี่ ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการปลูกผัก	- ความขยัน อดทน ปรับรูปแบบการผลิต การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง
22.นายบุญแก้ว ทิพย์รงค์ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 3 ต.ห้วยยูง อ.เหนือคลอง จ.กระบี่ ศูนย์เรียนรู้ฯต้นแบบปุยอินทรีย์	-การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำ ลดการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อลดรายจ่ายในการทำการเกษตร การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง

ข้อมูลเกษตรกร	ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ
23.นางอาภรณ์ กลับสง49 ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 5 ต.เขาดิน อ.เขาพนม จ.กระบี่ ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบพืชแซมในสวน ปาล์มน้ำมัน	-การศึกษาหา ความรู้แล้วนำมาปรับใช้ การทำการเกษตร โดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีการทำการเกษตร การ ลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวตลอดจนใช้ชีวิต อยู่อย่างพอเพียง
24. นายบุญชู เพชรรัตน์ อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 5 ต.ป่าพระยอม อ.ป่าพระยอม จ.พัทลุง ศูนย์เรียนรู้ฯต้นแบบการปลูกพืช ผสมผสาน	-มีการทำการเกษตรที่เน้นผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย -แนวคิดในการเรื่องของที่ดินทำกินที่เป็นปัจจัยสำคัญในการ ประกอบอาชีพ แม้ว่าจะมีปริมาณการถือครองที่ดินไม่มาก แต่ก็ต้องใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ด้วย การปลูกพืช ไม้ผลยืน รวมทั้งปลูกผักสวนครัวต่างๆ
25.นายสมบุรณ์ ศรีสุบัติ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 6 ต.ช่องไม้แก้ว อ.ทุ่งตะโก จ.ชุมพร ศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบการปลูกพืช ผสมผสาน	-การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง พอกิน พออยู่ และ พอใช้ เกษตรกรเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนา อาชีพเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ -แนวคิดที่อยากแบ่งปันความสุขให้กับคนทุกคนที่รักและคน ทุกคนที่รู้จัก เกษตรกรจึงสร้างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้บ้านและสวนของตนเองเป็นสถานที่เรียนรู้

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นโครงการศึกษาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิธีการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จในการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิตเพื่อขยายผลองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่มั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น วัตถุประสงค์การศึกษาประกอบด้วย การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินและประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ผลที่ได้รับจากการศึกษา คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ในเขตปฏิรูปที่ดิน ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างจากต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 25 แห่ง โดยคัดเลือกจาก ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ภาคใต้ ที่ประสบความสำเร็จ ในการประกอบที่สามารถมีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต

ส่วนที่ 1. สรุปผลการศึกษา

5.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

สภาพพื้นที่ของภาคใต้ มีภูมิประเทศและภูมิอากาศ ที่แตกต่างกับภาคอื่นของประเทศอย่างเห็นได้ชัด คือ เป็นพื้นที่ขนาบไปด้วยทะเลทั้งสองข้าง อากาศค่อนข้างร้อน มีอิทธิพลจากลมมรสุมทำให้มีฝนตกชุกตลอดปี ภาคใต้จึงมีเพียง 2 ฤดูคือ ฤดูฝนและฤดูร้อน สภาพพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งพื้นที่ราบลุ่มพื้นที่ราบสูง พื้นที่ภูเขา พื้นที่ราบเชิงเขา พื้นที่ราบลูกคลื่นชายฝั่ง สภาพพื้นที่บางส่วนเป็นป่าพรุ

1) พื้นที่ลุ่ม ที่ใช้ทำนาและส่วนใหญ่ปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำฝน พื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินส่วนในที่อยู่นอกชลประทาน บางพื้นที่มีการยกทรงเพื่อปลูกปาล์มน้ำมันหรือถูกปล่อยทิ้งไว้โดยไม่มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน

2) พื้นที่ดอน พื้นที่ที่มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาหรือเป็นพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนส่วนใหญ่จะเป็นป่าตามธรรมชาติ แต่มีการบุกรุกเพื่อใช้ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมัน กาแฟและไม้ผล ส่วนพื้นที่ดอนที่เป็นพื้นที่ราบและมีความลาดชันไม่มากนักจะนำมาใช้ปลูกยางพารา ไม้ผล ปาล์มน้ำมัน กาแฟ พืชไร่ พืชผัก ไม้ยืนต้นและเลี้ยงสัตว์

ลักษณะของดินส่วนใหญ่เป็นดินเปรี้ยวและดินพรุที่แปรสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด เนื่องจากดินในพื้นที่พรุ พื้นที่ที่มีน้ำขัง มีลักษณะเป็นอินทรีย์วัตถุ หรือซากพืชซากสัตว์ที่เน่าเปื่อยทับถมอยู่ข้างบน และมีสารประกอบกำมะถันที่เรียกว่าสารประกอบไพไรท์อยู่มาก

5.2 การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร

พืชหลักที่สำคัญของเกษตรกรในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ภาคใต้มีดังนี้

1) ยางพารา ภาคใต้เป็นภาคที่มีการปลูกยางพารามากที่สุดของประเทศ แต่ในระยะหลังมานี้พบว่า ผู้ปลูกยางพาราประสบกับปัญหาราคาดิ่งต่ำและปัญหาการขาดแคลนแรงงานกรีดยางพารา ถึงแม้ว่าพื้นที่ปลูกยางพาราบางส่วนมีศักยภาพเหมาะสมที่จะปลูกไม้ผล หรือ ปาล์มน้ำมันได้ แต่ต้องเป็นพื้นที่ที่ดินและน้ำดี ดังนั้นเกษตรกรที่ปลูกยางพาราในภาคใต้จึงไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า หน่วยงานของรัฐได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตรและสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มผลผลิต และลดต้นทุนการผลิต

2) ปาล์มน้ำมัน จัดเป็นพืชใหม่สำหรับภาคใต้ ปลูกเป็นการค้าประมาณ 30 –35 ปี สามารถปลูกได้ในสภาพที่ลุ่ม ซึ่งไม่เหมาะสมกับการปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันจัดว่าเป็นพืชที่มีศักยภาพดีที่ควรสนับสนุนให้ผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า

3) ไม้ผล ภาคใต้มีไม้ผลหลายชนิดและบางชนิดก็เป็นพืชที่มีแหล่งกำเนิดในท้องถิ่น โดยเฉพาะ ได้แก่ ทุเรียน เงาะ กล้วย มังคุด ลองกอง มะม่วงหิมพานต์ ลำสาดี ส้มโอ กระท้อน ขนุน มะละกอ และไม้ผลอื่น ๆ อีกหลายชนิด ด้วยเหตุนี้จึงมีช่วงเวลาให้ผลผลิตต่อเนื่องเกือบตลอดปี

4) ข้าว แหล่งผลิตใหญ่ของข้าว พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันพื้นที่ทำนาในบางพื้นที่ก็ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นสวนปาล์มน้ำมันและระบบไร่นาสวนผสม เพื่อสร้างความหลากหลายและรายได้แก่เกษตรกรมากกว่าการทำนาเพียงอย่างเดียว วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบอดีตของชาวนาในภาคใต้กำลังถูกปรับเปลี่ยนไปด้วยเหตุผลต่าง ๆ

5) พืชอื่นๆ ประกอบด้วย กาแฟ หนามไผ่ตง ข้าวโพดหวาน พืชผัก เช่น แตงกวา ถั่วฝักยาว คื่นช่าย ผักกวางตุ้ง ผักบุ้งจีน พริก แตงร้าน ถั่วฝักยาว บวบ ฟักทอง มะเขือยาว ฟักเขียว การปลูกส่วนใหญ่จะปลูกแซมสวนยางพาราที่ยังไม่เปิดกรีด หรือปลูกในที่นา ก่อนฤดูการปลูกข้าว ผลผลิตนิยมบริโภคในครัวเรือนหรือขายเพื่อเป็นรายได้เสริม

6) การเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรในพื้นที่มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัวโดยใช้เวลาว่างจากการดูแลพืชหลัก มาเลี้ยงสัตว์ โดยพบว่า สัตว์ที่เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยง คือ โค แพะ สุกร ไก่ไข่ และเลี้ยงปลา ซึ่งสามารถทำรายได้ให้เกษตรกรได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้ประโยชน์จากมูลของสัตว์ที่เลี้ยงมาเป็นปุ๋ยในแปลงปลูกพืชของเกษตรกรเป็นการลดรายจ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วย

5.3 รูปแบบในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกร

ในพื้นที่ที่มีลักษณะของกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันเนื่องจากสภาพของพื้นที่ของเกษตรกรที่เหมาะสมกับการปลูกพืชแบบเดียวกัน โดยสามารถแบ่งเป็นกลุ่ม คือ

1) กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน โดยมีทั้งที่ปลูกในพื้นที่ราบและปลูกตามแนวเขาขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ เกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ทำการเกษตรที่มีขนาดใหญ่ คือ ประมาณ 20 – 40 ไร่ โดยแรงงานทางการเกษตรจะเป็นแรงงานจ้างเป็นหลัก นอกจากนี้เกษตรกรบางรายที่มีพื้นที่หลายแปลง จะแบ่งแปลงปลูกพืชแยกออกจากกัน เช่น แปลงสำหรับปลูกยางพารา แปลงสำหรับปลูกปาล์มน้ำมัน รูปแบบการผลิตในปัจจุบันของเกษตรกร เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากอดีตที่ส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกข้าว กาแฟ ยางพาราและไม้ผลเป็นหลัก ปัจจัยสำคัญของการปรับเปลี่ยน คือ สภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ลดลง ปัญหาดินเปรี้ยว สภาพภูมิอากาศที่มีความเปลี่ยนแปลง เช่น ปริมาณน้ำฝนที่บางปีก็แล้งมาก บางปีปริมาณฝนมากจนส่งผลกระทบต่อผลผลิตของเกษตรกร แต่สาเหตุหลักๆ ของการเปลี่ยนแปลง คือ ราคาของผลผลิตที่เกษตรกรไม่สามารถจะเป็นผู้กำหนดราคาเองได้ ทำให้ในบางช่วงเกษตรกรต้องประสบปัญหาการขาดทุนจนบางรายต้องเป็นหนี้เป็นสินเกษตรกรจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเพื่อความอยู่รอด พืชที่ประสบปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นพวกไม้ผล เช่น ทุเรียน มังคุด และกาแฟที่ผลผลิตมีปริมาณมากจนล้นตลาด ราคาตกต่ำ เกษตรกรขายไม่ได้ราคา ขาดทุนจนเกษตรกรบางรายต้องเลิกปลูกในที่สุด แต่สิ่งที่ตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง คือ ปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้นทุกปี ไม่ว่าจะเป็นราคาเมล็ดพันธุ์ ดินพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมี กำจัดวัชพืชและศัตรูพืช เกษตรกรจึงต้องปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูก เป็นพืชที่ลงทุนครั้งเดียวแต่สามารถให้ผลผลิตในระยะยาวได้ เป็นพืชที่มีความต้านทานต่อโรคและแมลง การดูแลรักษาที่ไม่มาก เกษตรกรจึงปรับเปลี่ยนการผลิตมาปลูกปาล์มน้ำมัน และยางพารา แม้จะต้องมีการลงทุนสูง ในเรื่องของต้นทุน การเตรียมแปลงปลูก และการดูแลรักษาในช่วงแรก แต่เกษตรกรให้ความเห็นว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าเพราะลงทุนในปีแรก แต่สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้อีกไม่ต่ำกว่า 10 ปี และอาจจะถึง 20 ปีถ้าเกษตรกรดูแลอย่างดี ไม่เพียงแต่เกษตรกรที่ปลูกข้าว แล้วเปลี่ยนมาปลูกปาล์มน้ำมันและยางพารา ยังมีเกษตรกรที่เคยปลูกทุเรียน มังคุดแต่เปลี่ยนมาปลูกปาล์มน้ำมัน และยางพารา เพราะต้นทุนในการดูแลไม้ผลสูง ต้องให้ความใส่ใจ และการบริหารจัดการที่ดีตั้งแต่ปลูก การเริ่มออกผลผลิต จนถึงเก็บเกี่ยว แต่ราคาที่ขายได้กลับขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตในปีนั้นๆ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนกับรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับโดยใน 1 ปี เกษตรกรจะได้เพียงครั้งเดียว แต่ถ้าเกษตรกรปลูกปาล์มน้ำมันเกษตรกรจะมีรายได้เป็นรายเดือนทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น จากรายได้จากรายปีมาเป็นรายได้รายเดือน สร้างความมั่นคง ให้กับเกษตรกรมากขึ้น

2) กลุ่มเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตแบบการปลูกพืชผสมผสาน พื้นที่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้ เกษตรกรส่วนใหญ่มีรูปแบบการทำการเกษตรแบบผสมผสาน คือ เกษตรกรที่ปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันและไม้ผลเป็นหลัก และระหว่างแถวของยางพาราเกษตรกรจะปลูกผักที่สามารถเก็บไปขายได้ในช่วงที่ยางพารา ยังไม่สามารถให้ผลผลิตได้ คือ ผักเหลียง ผักหวาน ใผ่หวาน ผักกูด เกษตรกรที่ปลูกปาล์มน้ำมันจะมีการปลูกพริกไทยเกาะที่ต้นปาล์มน้ำมัน การปลูก

ปาล์มน้ำมันแซมด้วยกล้วย รวมทั้งยังมีการเลี้ยงโค ในพื้นที่สวนปาล์มน้ำมันเพื่อใช้มูลโคมาทำปุ๋ยคอกให้กับปาล์มน้ำมัน เพื่อเป็นการลดต้นทุนในส่วนของปุ๋ยเคมี สำหรับเกษตรกรที่ปลูกไม้ผลเป็นหลัก ส่วนใหญ่เกษตรกร จะปลูกผลไม้หลายชนิดในพื้นที่แปลง เช่น มังคุด เงาะ ลองกอง ทุเรียน หมากรุม มะพร้าว สละ รวมทั้งปลูก ผักสวนครัวที่สามารถเก็บผลผลิตขายได้ทุกวัน เช่น พริก มะนาว มะเขือ พักทอง ข้าวโพด ผักหวาน ผักกูด มีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และเลี้ยงกบไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และเกษตรกรอีกส่วนหนึ่งที่มีการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้กลุ่มนี้จะมีพื้นที่แปลงเกษตรกรรมเป็นพืชหลัก เช่น ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทุเรียน มังคุด เงาะ และพื้นที่ อีกส่วนหนึ่งสำหรับการเลี้ยงสุกร ไก่ไข่ แพะ เป็นอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้

5.4 ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรประสบความสำเร็จ

1) ความเป็นผู้นำและความกล้าในการที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดออกจากกรอบเดิม มีความสนใจในการที่เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เมื่อหน่วยงานใดจัดการอบรมก็จะเข้าร่วมอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อเกษตรกรประสบปัญหาในการทำการเกษตรและมีแนวความคิดที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต พยายามศึกษาหาข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือบุคคล การสร้างอำนาจการต่อรอง ความซื่อสัตย์ และการสร้างความน่าเชื่อถือถ้าเกษตรกรคนเดียวขายผลผลิต จะไม่สามารถมีอำนาจการต่อรองได้เท่ากับการรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อขายผลผลิต

2) สังเกตและวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของพื้นที่ว่าพื้นที่ที่เกษตรกรทำการเกษตร มีสภาพเป็นพื้นที่แบบใด มีสภาพภูมิอากาศแบบใด ควรจะปลูกพืชชนิดใด โดยขอรับคำปรึกษาแนะนำจากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เมื่อพบว่าพื้นที่ของตนเองเหมาะสมในการปลูกพืชชนิดใดก็ทำการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ วิธีการและแนวทางในการพัฒนา แล้วมีการนำความรู้ที่ไปอบรมนำมาปฏิบัติจริงในพื้นที่ การทำการเกษตรโดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3) ขยัน อดทน พยายามและตั้งใจจริง ต้องพัฒนาการทำการเกษตรของตนเองให้สามารถมีรายได้ที่เพียงพอสามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัว มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ คือ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกทุกอย่างที่เรากินและกินทุกอย่างที่ปลูก ใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำของที่ไม่มีประโยชน์ไม่มีค่า ให้เป็นของมีค่ามีประโยชน์ เป็นต้น มีการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ถึงรายรับ รายจ่ายในแต่ละเดือน รู้ว่ารายจ่ายใดเป็นความฟุ่มเฟือยและลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือยนั้น ทำให้เกษตรกรมีรายจ่ายลดลง และมีรายได้เพิ่มขึ้น อยู่ได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงนั้นจะต้องไม่ปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพียงอย่างเดียวถ้าเกิดในปีใดที่มีผลผลิตพืชนั้นมาราคาที่ขายได้ก็จะถูก เมื่อเราต้องกิน ต้องใช้ ต้องทำ อะไรที่ทำได้เองจะสามารถช่วยลดค่าใช้จ่าย ถ้าเมื่อไปซื้อข้างนอกและนำมาคิดเป็นตัวเงินแต่ละปีเป็นเงินจำนวนมาก ถ้าอะไรที่เราสามารถทำเองได้ควรจะทำเพื่อลดรายจ่าย

4) มีความพร้อมที่จะเป็นผู้ให้ โดยเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ กับเกษตรกรรายอื่นที่สนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ฝึกงานของนักเรียน นักศึกษา และเกษตรกรรายอื่น คอยให้คำแนะนำและเป็นพี่ปรึกษากับเกษตรกรที่มีความสนใจและอยากจะปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำการเกษตรของตนเอง เพื่อการพึ่งตนเองให้มากที่สุด

ส่วนที่ 2. ข้อเสนอแนะ

5.5 สำหรับหน่วยงาน

1) หน่วยงานควรมีความพร้อมในการให้ข้อมูล องค์ความรู้ใหม่ รวมถึงเทคนิค หรือวิธีการต่าง ๆ ด้านการเกษตรเพื่อเพิ่มศักยภาพให้แก่เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน หรืออาจเป็นผู้เชื่อมประสานวิทยากรจากภายนอกเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชน

2) เจ้าหน้าที่ต้องรู้จักวิธีการกระตุ้นให้เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเกิดการตื่นตัว ตระหนักในหน้าที่และบทบาทของตนเอง และสร้างจิตสำนึกใน การเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และกระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งต้องยึดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นสำคัญ

3) เจ้าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ ควรได้รับการอบรมอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และควรจัดอย่างสม่ำเสมอเพื่อทบทวนบทบาท ความรู้ เทคนิค ทักษะ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพ ในการทำงานซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเสริมให้เจ้าหน้าที่ ซึ่งการอบรมควรสอบถามความต้องการของเจ้าหน้าที่ใน เรื่ององค์ความรู้ที่ต้องการให้หน่วยงานสนับสนุน

4) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรเศรษฐกิจเจ้าของ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการ แก้ปัญหาของตนเองและชุมชน ถือเป็นการสร้างและขยายโอกาสให้แก่ชุมชนเพื่อก้าวทันองค์ความรู้ ใหม่ ๆ ตลอดเวลา

5) เจ้าหน้าที่ควรเข้าเยี่ยมเยียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นกำลังใจให้กับเกษตรกร เจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนและชุมชนในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

6) การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งองค์ความรู้ วัสดุุดิบ งบประมาณ หรือ การประสานหน่วยงานอื่น ต้องทำร่วมกันกับชุมชนเพื่อจะได้สนับสนุนให้ตรงตามความต้องการ และความจำเป็นของแต่ละชุมชน เพื่อให้การสนับสนุนนั้นเป็นประโยชน์และสามารถแก้ไขปัญหาได้ อย่างแท้จริง

5.6 สำหรับการวิจัยต่อเนื่อง

1) ควรศึกษาแนวทางในการพัฒนาและการส่งเสริมความเข้มแข็งโดยการสร้าง เครือข่ายของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

2) ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้นแบบในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงภาคใต้เท่านั้น ควรศึกษาเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคอื่นๆ ว่ากระบวนการ รูปแบบ แนวคิด วิธีการและปัจจัยในการเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เป็นอย่างไร เพื่อทำให้เห็นถึงภาพรวมของการดำเนินงานของเกษตรกร และใช้เป็นแนวทางในการ พัฒนาต่อไป

บรรณานุกรม

- กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. 2546. **กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- กฤษณะ ดีปาละ. 2546. **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตโครงการปฏิรูปที่ดินป่าห้วยแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กานดาพันธุ์ วันทยะ. 2551. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ. 2546. **เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ : เกษตรบุปผารินทร์.
- ฉวีวรรณ ภู่อำชัย, และ คณะ. 2551. **การแก้ปัญหาความยากจนในรูปแบบนิคมเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษานิคมเศรษฐกิจพอเพียง อ.เบญจลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- ชาญศักดิ์ มหาชนะวงศ์. 2531. **รายงานการวิจัย เรื่องการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.
- ดรชนี เอ็มพันธ์. 2531. **อนุรักษ์วิทยา 471 หลักการใช้ที่ดินเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทินกร เพ็ญเขียว. 2550. **ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธำรง อุดมไพจิตรกุล. 2544. **เศรษฐศาสตร์พอเพียง**. กรุงเทพฯ : บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- บรรเจิด พलगูร. 2523. **ทรัพยากรที่ดิน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ปนัดดา พงศ์ณภาพิไล. 2543. **ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเวศ วะสี. 2542. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางการพลิกฟื้นเศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 – 2559.** กรุงเทพฯ : สหมิตรปรีณิตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2554. **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีแถลงต่อรัฐสภา.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

มัลลิกา พนมธนิจกุล, จิรวัดน์ เวชแพศย์ และ พรชัย ปรีชาปัญญา. 2547. **การใช้ประโยชน์ที่ดิน.** เชียงใหม่ : คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มูลนิธิสถาบันที่ดิน. 2545. **การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วิทยา อธิปอนันต์. 2542. **เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง.** กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร.

ศิริกาญจน์ มะลิทอง. 2546. **การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเอกชน จังหวัด เชียงใหม่.** ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมชัย จิตสุชน. 2542. **พฤติกรรมที่ไม่พอเพียงกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2542. **วันพัฒนา.** กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน.

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. 2543. **วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับเศรษฐกิจพอเพียง :** เอกสารสรุปการประชุมประจำปี. กรุงเทพฯ : สวทช.

เสรี พงศ์พิศ. 2542. **เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

อรัญญา ตัญญะเกตุ. 2541. **ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน โครงการ ป่าวัง-ชนแดน-วังกำแพง จังหวัดเพชรบูรณ์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อภิชัย พันธเสน. 2549. **สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ปริญญ์ พิบูลสราวุธ. “อยู่อย่างสมดุลเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง.” [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : http://www.trf.or.th/tips/x.asp?Art_ID=125. (วันที่ค้นข้อมูล 14 มกราคม 2555).

เสรี พงศ์พิศ. “**เศรษฐกิจพอเพียง.**” [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://61.19.244.9/personel/webpage/webpage1/SATAKITPO.htm>. (วันที่ค้นข้อมูล 14 กรกฎาคม 2555).

